

ÜNİTE 1

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE ARAÇ-GEREÇ GELİŞTİRME

Okul öncesi dönem, çocukların oyun oynama, hareket etme, paylaşımlarda bulunma, deneyler yapma, keşfetme gibi farklı yollarla geliştiği, düşünce sistemlerinin yetişkinlerden farklı olduğu, duyuların ön plana çıktığı dönemdir. Okul öncesi dönemdeki çocuk, gelişimsel olarak Piaget'in duyu-motor ve işlem öncesi dönemlerinden geçmektedir. Bu dönemlerde çocuklar aktif olarak duyularını ve sembolik yapıları kullanarak öğrenirler.

Okul öncesi dönemde çocuklar aktif olarak duyularını ve sembolik yapıları kullanarak öğrenirler bu nedenle de okul öncesi çocukları için mümkün olduğunca bol, kaliteli ve eğitici araç gerecin sunulması öğrenme yaşantılarını zenginleştirip çocuğun daha iyi gelişebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Öğretim araç gereçleri öğrenme süreci içinde öğretmen tarafından değişik ortamlarda öğrencilere sunulur ve programın gereksinimleri doğrultusunda hazırlanır. Öğrencilerin özellikleri, gereksinimleri, işlenecek konunun içeriği ve öğretim yaklaşımı araç gereç seçimi ve kullanımında dikkate alınması gereken özelliklerdendir.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE ARAÇ GEREÇLERİN YERİ VE ÖNEMİ

On yedinci yüzyılın önemli düşünürlerinden **Comenius** (1592-1670) erken çocuklukta en iyi öğrenmelerin duyular yoluyla olduğunu ve **özellikle ilk çocukluk döneminde somut yaşantılarla bir eğitim gerekliliğini vurgulamıştır.** Comenius "Büyük Didaktika" ve "Orbis Pictus" adlı ünlü eserlerinde nesne ile resmin bir arada tanıtılarak çocuğa erken yaşlarda somut bir şekilde nesnelerin öğretilmesi gerekliliğini savunmuştur. Yine aynı şekilde Rousseau (1712-1778) ve Pestalozzi (1746-1827) çocuğun eğitiminde özgür ve doğal ortamların, çocuğun kendi duyularıyla yaşantı kazanarak dünyayı tanıması gerekliliğine ve dolayısıyla da araç gereçlerin eğitimdeki yerine önem vermişlerdir. **Rousseau "Emile" adlı eserinde çocuğun eğitimindeki üç faktörün -tabiat, insan ve eşyalar- olduğunu vurgulamış, Pestalozzi de benzer şekilde çocuğun potansiyelinin gelişmesini -elin kalbin ve kafanın- eğitimine bağlamıştır.** Günümüz okul öncesi eğitiminin kurucularından sayılan Froebel (1782-1852) ise öncülüğünü yaptığı anaokullarında çocukların eğitiminde oyun ve araç gereçlerin önemini savunmuş ve eğitim programlarında kendi geliştirdiği öğretici araç gereçlerle ve eğitici oyunlarla eğitim programları hazırlamıştır.

Çocuk eğitimi ve araç gereç kullanımı denildiğinde etkileri günümüze kadar gelen isimlerden biri de Montessori (1870-1952) ve kendi geliştirdiği eğitim araç gereçleridir. Montessori öğrenmeyi kolaylaştırmak için çocukların kendi kendilerine kullanabileceği ve hata kontrolü yapabilen eğitim araç gereçleri hazırlamıştır. Doğal malzemelerden yapılan ve her seferinde tek bir özelliğe odaklanılan bu eğitim araç gereçleri ile çocukların kendi hızlarında ve istedikleri kadar tekrarlayarak kendi başlarına öğrenmesi hedeflenmiştir. Bu araç gereçlerin pek çoğu günümüzde hâlâ kullanılmakla beraber duyuşal öğrenme yanında daha çok okuma yazma ve matematik eğitimine yönelik eğitsel araç gereçler hâline gelmiştir.

Eğitmcilerin planladığı etkinliğin, çocuklar için doğru olmasını sağlayan en önemli özellik araç gereç seçimidir.

*** *** Soyut düşünce yapısına sahip 36-72 aylık çocuklar için uygun araç gereç seçimi ve ortamda etkileşim sağlanması için bilgi teknolojileri çağındaki yöntem ve teknikler kullanılmalıdır.

Eğitim ve öğrenme etkinlikleri planlanırken nelere dikkat edilir? bu öğrenme süreçlerinde çocukların ön bilgilerinin ortaya çıkmasını sağlayıcı, bireysel veya öğrenme merkezlerindeki grup arkadaşlarıyla keşfetmelerini destekleyici, problem çözme becerilerinin gelişimi için fırsatlar sunan, kendi yaratıcılıklarını keşfedip ortaya koymalarını destekleyen ve çocukların sosyalleşmelerini destekleyici nitelikte olan araç gereçler de planlanmalıdır.

•Büyük-orta-küçük kavramını vermeye yönelik hazırlanan geometrik şekilleri içeren bir araç gereç de boyutlar kafa karıştırıcı ve ara boyutlarda değil net ve farkları orantılı boyutta olan parçaları içermelidir.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE ARAÇ GEREÇLERİN ROLÜ

Çocuğun bilişsel, psikomotor, sosyal duygusal ve dil gelişimine yönelik araç gereçler ile çocuğun ihtiyaç duyduğu tüm gelişim alanlarında desteklenmesi sağlanmış olur.

Eğitsel Araç Gereçler ve Bilişsel Gelişim

Çocuğun bilişsel gelişiminde hem beyin yapısının gelişimi hem de dışarıdan gelen uyarıcılarla zihin kapasitesinin artması rol oynar. Çocuğun algılaması, akıl yürütmesi, tanımlaması, ilişkiler kurması, odaklanması, anlamlandırması, sebep-sonuç ilişkisi kurması ve el göz koordinasyonu gibi temel ve önemli kazanımlar ilk aylarda ve yıllarda etkileşilen araç gereçlerle olmaktadır.

Çocuğun doğuştan sahip olduğu kapasitenin artırılmasında duyular ve bu duyular yoluyla yaşamı somutlaştıran araç gereçler önemli bir yer tutmaktadır. **Piaget (1896-1980)'nin bilişsel gelişim kuramında vurguladığı; özellikle ilk aylarda ve yıllardaki tatma, işitme, dokunma, tutma gibi basit duyuşsal ve motor şemaların oluşmasında çocuğun o döneme ait gelişimsel özellikleri büyük rol oynamaktadır.**

***Erken çocukluk döneminde çocuklara sağlanan yaşlarına uygun araç gereçler ve eğlenceli günlük rutinler (resimli bir kitap, kürekle kovaya kum doldurma, basit ritimlerle şarkı söyleme gibi) beyin gelişimini erken yaşta ve doğal bir şekilde desteklemenin örnekleri olarak verilebilir. Bu erken deneyimler daha sonraki deneyime bağlı beyin gelişimi için de temel oluşturmaktadır.

Eğitsel Araç Gereçler ve Psikomotor Gelişim

Eğitsel araç gereçler çocuğun motor becerilerini geliştirirken günlük rutinleri yerine getirmede, beceri kazanmalarında da doğrudan katkı sağlar. Çocuğun bedeninin kapasitesini, esnekliğini, gücünü ve cesaretini artırmada yardımcı olur. Oyun içinde sürekli yaptığı tekrarlar sayesinde büyük ve küçük kas gelişimi hızlanır ve ilerler.

Refleksif hareketlerden kontrollü hareketlere geçiş dönemi olan okul öncesi dönemde hareket etme ve araç gereç kullanma çocuklar için en etkili iletişim yoludur. Çocuklar bu dönemde kendilerini fark etmeye ve çevrelerine fark ettirmeye çalışırlar. **"Gelişimsel açıdan çocuğa uygun ortamlar " sağlamanın önemli kurallarından biri de gelişimlerine uygun araç gereçlerle donatılmış öğrenme ortamı hazırlamaktır.**

Eğitsel Araç Gereçler ve Sosyal-Duyuşsal Gelişim

Çevreyi anlama ve algılama tek başına ya da akranlarıyla oynanan oyunlar yoluyla çok hızlı gelişmektedir. Çocuk, evrendeki yerini, gücünü, becerilerini keşfederken, akranlarıyla bu araç gereçler etrafında gelişen oyunlar yoluyla iletişime geçmekte ve bu da onun sosyal duyuşsal anlamda gelişimine yardımcı olmaktadır.

Eğitsel Araç Gereçler ve Dil Gelişimi

Çocukların alıcı ve ifade edici dil becerilerini destekleyici, hikâye kitapları, müzik aletleri, kuklalar, görüntülü ve sesli araçlar bulunmaktadır. **Bu araç gereçler aracılığıyla çocukların, kendilerini ifade edebilme, yaratıcı düşünme becerileri gelişir ve yeni bilgiler arasında ilişki kurmaları mümkün olur, okuma-yazma öncesi sese dayalı becerileri desteklenir ve sözsüz iletişimin parçası olan jest ve mimikleri gelişir.**

Yukarıda sıralanan gelişim alanlarının yanı sıra okul öncesi eğitimde öz bakım alanında da çocukların gelişimlerini destekleyici araç gereçler kullanılmalıdır. **Bu araç gereçler ilikleme, çıtçıtılama, bağcık bağlama, fermuar açıp kapama gibi giyinme ve soyunma becerilerini destekleyici dolgu oyuncaklar; kişisel temizlik alışkanlıkları kazandırmaya teşvik edici hikâyeler, kavram ve hikâye kartları gibi araç gereçler olabilir.**

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM YAKLAŞIMLARDA ARAÇ GEREÇLERİN ROLÜ

Okul öncesi eğitimde araç gereçler, temelde okul öncesi dönem çocuklarının bireysel yeterliklerinin farkına vararak, kendilerini ifade edebilmelerine, özgür hareket edebilmelerine ve yakın çevrelerine güvenmelerine yardımcı rol üstlenirler.

Waldorf eğitimi öğrencilerin dünyadaki yerlerini anlamalarını sağlar.

Waldorf Yaklaşımı'nda Araç Gereçler

Waldorf eğitiminde temel ilke öğrencilerin kendi görgüleri ve dünyadaki yerlerini anlamaya yönelik bir anlayış biçimi geliştirmelerini sağlamaktır. Çocuğun zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve bedensel gelişimini esas alan yaratıcı, bütünsel bir yaklaşıma dayanmaktadır.

Yaklaşımı geliştiren Steiner'e göre Waldorf öğretmeni yaratıcı, tanıyıcı, tanımlayıcı, kalıplardan uzak bir yapıya sahip olmalıdır. Öğretmen, çocukların güçlü yönlerini vurgulamalı, çocukların kendine güven duygularının gelişimlerini desteklemeli ve çocukların kendi yeteneklerini keşfetmelerini sağlayacak ortamlar hazırlamalıdır.

Montessori Yaklaşımı'nda Araç Gereçler

Çocuk için hazırlanan çevrenin ve araç gereçlerin başlı başına eğitimci rol üstlendiği Montessori Yaklaşımı'nda hata kontrolü yapabilen, çocuğun kendi hızı ve gelişim seviyesine göre minimum yönergeyle kullanım şeklini keşfettiği eğitsel araç gereçler kullanılır. "**Akademik, duyu, güzel sanatlar ve günlük yaşam**" olmak üzere dört temel beceriye yönelik tasarlanan araç gereçlerden oluşur. **Bu araç gereçlerin temel özelliklerden bazıları; araç gereçlerin tek bir özelliğe odaklanması, doğal malzemelerden yapılmış olmaları, estetik olarak çekici ve sade tasarımları, basitten karmaşığa ilkesine göre sunulmaları, öğrenmeyi somutlaştırmaya yönelik olması ve hata kontrolüne yani çocuğun oynarken yanlış ya da doğru yaptığını kendinin keşfedebilmesidir.** Bunun yanında, ortamın çocuğun kendine yetebilmesine olanak verecek şekilde düzenlenmesi ve her Montessori araç gereçlerden sınıflarda sadece birer tane olması hem kişilik gelişimini hem de sosyal duygusal gelişimi destekleme amaçlıdır. Hazırlanmış çevre içerdiği eğitsel araç gereçlerle çocuğun ilgi alanına ve ihtiyacına göre farklı kullanım fırsatları sağlar. Hatta biraz daha ileri giderek, araç gereçlerin kalitesi eğitimin kalitesini birebir algılar.

Özel eğitimden yola çıkılarak geliştirilen Montessori Yaklaşımı öz bakım becerilerinin günlük yaşam materyalleriyle deneyim kazandırılarak verilebileceğine inanır ve ortamda eğitsel araç gereçler dışında, hayal gücüne yönelik, "oyuncak" olarak nitelendirdiği malzemeleri bulundurmaz. Bunun dışında, alıştırma yoluyla duyunun düzenlenmesini amaçlayan duyu araç gereçleri ile çocuklara; sınıflama, ayırt etme, farklılıkları algılama gibi becerileri kazandırılmasına fırsat hazırlanır. Böylece çocukların iyi birer gözlemci olmaları ve gerçek yaşam deneyimleri kazanmaları amaçlanır

Matematik ve dil becerileri de özellikle bu alandaki bilgileri edinmelerine yönelik olarak hazırlanmış araç gereçlerle verilir. Bunun yanında sosyal, müzik ve güzel sanatlar ile ilgili beceriler de evrensel eğitim ya da kültürel eğitim altında sınıflandırılır.

Montessori modelinde çocukların iyi birer gözlemci olmaları ve gerçek yaşam deneyimleri kazanmaları amaçlanır

Reggio Emilia Yaklaşımı'nda Araç Gereçler

Çocuğun kendini ve çevresini keşfetmesine yönelik hazırlanan ortam düzenlemeleri ve araç gereçler çocuğun kendini sayısız şekilde ifade edebilmesi için fırsatlar sunar. **Çocukların kendilerini gözlemleyebilmeleri için duvarlarda aynalar, yapılan çalışmaların her gün güncellenerek sergilendiği doğal sergi alanları, renkli ve estetik iç ve dış alan düzenlemeleri bu yaklaşımın ayırt edici özellikleri arasındadır.**

Sanatsallığın, estetiğin ve yaratıcılığın ön planda olduğu bu yaklaşımda "çevre" başlı başına tüm bu nitelikleri taşımak üzere tasarlanmıştır. Çocukların araç gereçlere istedikleri zaman ve kolay ulaşabilmeleri için açık raf sistemi kullanılır.

Sanat çalışmalarının önemli bir yer tuttuğu bu modelde çocukların projeleri üzerinde çalışabilecekleri atölyelerde; resim, heykel ve pek çok farklı alanda teknikleri öğrenebilecekleri ve yeteneklerini geliştirebilecekleri araç gereçler bulunur.

Çocukların ürünlerinin sergilenmesinin çocuğa saygı ve sosyal etkileşimi desteklediği inancıyla ışıklı masalar, dokümantasyon panoları, tepegözler, tarayıcılar ve projeksiyon aletleri bulunur. Çevrenin "üçüncü öğretmen" olarak benimsendiği bu yaklaşımdaki temel prensipler olan estetik, aktif öğrenme, şeffaflık, dış dünyanın içeriye taşınması, esneklik ve sosyal etkileşimin kazandırılması; öncelikli olarak ortamın ve araç gereçlerin bu ilkelere uygun seçilmesi ve sunulmasına bağlıdır.

***** Yaklaşımın kurucusu Loris Malaguzzi 1963'te ilk Reggio Emilia okulunu açtığı anda çocukların eleştirel düşünebilmesi, iş birliği, yeteneklerini gelişmesi, demokratik katılımın ve estetik anlayışın geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamış ve okulların yaşanılan çevreden ayrı değil iç içe ve karşılıklı etkileşim hâlinde yaşaması gerektiğini vurgulamıştır.**

High Scope Yaklaşımında Araç Gereçler

Etkin öğrenmeyi hedefleyen High Scope Yaklaşımı'nda araç gereç kullanımı, **çocuğun kullanacağı materyalleri ve bu materyallerle ne yapacağını seçmesine dayanır.** Yaklaşımın felsefesi gereği, çocuğun seçimleri doğrultusunda gelişen planlar çocuğun karar verebilmesine olanak sağlayacak çok çeşitli materyalleri araç gereçleri ve bu araç gereçlerin yeterli sayıda bulunmasını da gerektirir. Öğretim merkezlerinde ya da köşelerinde ne yapacağına karar veren çocuk bireysel ya da grup olarak etkinliklerini yapar ve bu süreçte ve sonrasında öğretmene ve arkadaşlarına yaptıklarını anlatır. Öğrenme doğrudan çocukların araç gereçlerle etkileşime girmesiyle gerçekleşir

ve "temel deneyimler" olarak nitelendirilen becerilerin kazandırılmasını hedefler. Örneğin dil ve iletişim alanı için çizme, karalama, gerçek nesne ve mekânları eşleştirme kartı kullanılırken, matematik alanı için fotoğraflardaki mekânsal ilişkileri yorumlamaya yönelik araç gereçler öğrenme merkezlerine yerleştirilir ve çocukların ihtiyaç ve ilgilerine göre bu araç gereçler ve merkezler zenginleştirilir.

ARAÇ-GEREÇ SEÇİMİNDE DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR

Öğretim araç gereçleri öğrencilerin tüm gelişim alanlarını desteklemek, farklı bakış açıları kazandırmak, öğrenme sürecini zenginleştirmek, eğlenceli hale getirmek, soyut kavramları somutlaştırmak, karmaşık kavramları ya da işlemleri kolaylaştırmak ve çoklu öğrenme ortamlarının oluşmasını sağlamak amacıyla kullanılır. Büyük ve küçük kas gelişimini destekleyen, duyu gelişimini ve belleği geliştiren, problem çözme becerisini geliştiren, duyu ve düşünceleri ifade edilmesini sağlayan, dil ve kavram gelişimini ve yaratıcılığı destekleyen araç gereçler farklı yaşlarda, farklı gelişim alanlarına yönelik tüm eğitim öğretim faaliyetlerinde etkili rol oynayarak öğretmene yardımcı olur, bazen öğretmenin yerine geçer.

Sağlığa Uygun Olma

Araç gereçler Sağlık Bakanlığı'nın 22.11.2006 tarih ve 26354 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Oyuncaklar Hakkındaki Yönetmeliği" ne göre belirlenen uygunluk ilkelerindeki başlıklar ve içeriklerine uygun hazırlanmalıdır.

Bunlar;

- Fiziksel ve mekanik sağlamlığa sahip olmalı,
- Yanabilir tehlikeli bir durum meydana getirmemeli,
- Kimyasal özellikler açısından uygun tasarlanmalı ve üretilmelidir.

Gelişim Düzeyine Uygun Olma

Çocuğun hazırbulunuşluk düzeyine uygun araç gereçler, çocuğun ilgisine göre, basitten zora takip eden bir sırayla ortama dâhil edilmelidir. Çocuğun kendi hızında ve kendi ilgilerine göre dikkat çekici, merak uyandırıcı ve belirli bir eğitimsel amaca yönelik hazırlanan araç gereçler, doğal oyun ortamı içerisinde çocuğun gelişim düzeyini desteklemelidir. Bireysel ya da grup hâlinde ve oyun içerisinde kullanılan araç gereçler çocuğun bilişsel, psikomotor ve sosyal duygusal gelişimini destekleyerek hedeflenen kazanımlara ulaşmayı hem kolaylaştırır hem de çocuk için daha cazip hâle getirir.

Araç gereçlerin özellikle erken çocukluk yıllarında farklı kullanım koşullarına dayanıklı olması gerekir.

Dayanıklı ve Ergonomik (Elverişli) Olma

Malzemelerin kalitesi, temizlenebilir, kolay yıpranmayan ve kullanım koşullarına uygun nitelikte olmaları gerekir. Çevresini ve kendini keşfetme yolunda olan çocuk ortamdaki araç gereçleri doğal olarak çeşitli dayanıklılık testlerinden geçmek zorunda bırakmaktadır. **Kullanmaya elverişli ve kullanımı kolay anlamına gelen ergonomik (elverişli) olma ilkesi aynı zamanda performansın en iyi derecede alınmasını da hedefler.**

Geliştirilebilir ve Erişilebilir Olma

Çocukların yaratıcıkları ve üretkenlikleri, aynı araç gerecin farklı açılardan görülmesine, kullanılabilmesine ve başka araç gereçlerle beraber kullanılabilmesiyle de ilgilidir.

Biçimsel Özellikler Açısından Dikkat Çekici Olma

Maslow'un (1943) temel ihtiyaçlar hiyerarşisine göre estetiklik ihtiyacı, temel ihtiyaçlardan sonra gelse de çocuğun erken yaşlarda kazanması gereken özelliklerdendir. Çocuğun dünyasındaki araç gereçlerin de bazı temel biçimsel özelliklerle hem estetik hem de gelişimsel görevler açısından karşılaması gerekir. **Çizgi, şekil, renk ve boyut gibi biçimsel özellikler mesajın iletilmesinde odaklanmayı, dikkati, ilgiyi ve öğrenmeyi kolaylaştırıcı etki etmektedir.** Okul öncesi çocuğun dikkat süresinin yetişkiye göre çok kısa olduğu düşünüldüğünde araç gerecin bu kısa süre boyunca çocuğun dikkatini toplayabilmesi ve eğitimsel kazanıma ulaşana kadar çocuğun ilgisini çekebilmesi gerekir.

Açık, Anlaşılır ve Kazanımlara Uygun İpuçlarını İçerme

Öğretimi kolaylaştırma ilkesi gereği gereksiz uyarıcı kalabalığından uzak olmalı ve kazandırılmak istenen beceri ya da bilgiyi en kısa ve açık yoldan kazandırmaya yönelik hazırlanmalıdır. Çocuğun mümkün olduğunca yetişkin yönlendirmesine ihtiyaç duymadan kendi hızı ve keşfetmesine olanak sağlayacak ipuçlarını da içermelidir.

ARAÇ-GEREÇ KULLANIMINDA TEMEL İLKELER

- **İlk temel ilke çocuğun hazırbulunuşluğu hakkında doğru tespitlere sahip olması gerektiğidir.** Çocuğa sunulan araç gerecin gelişim düzeyine, bireysel ihtiyacına, beceri düzeyine ve öğrenme stiline uygun olması gerekir. Araç gereçlerin bu yaşta özellikle yaşantıları somutlaştırma amacıyla yapıldığı hesaba katıldığında araç gerecin doğal ortamdan seçilmesi ve çocuk için hem tanıdık hem de anlamlı olması gerekir.
- **Çocuğun hazırbulunuşluğuna ve ilgisine göre seçilen araç gerecin hedeflenen kazanımlara ve gelişim alanlarına hitap etmesi gerekir.** İstenen eğitimsel kazanımlara ulaşılıp ulaşılamama verilen eğitimin ve dolayısıyla kullanılan araç gerecin başarısına bağlıdır ve odaklanan gelişim alanı ya da alanlarına yönelik araç gereçler ile bunun takibi mümkündür. Kısaca kullanılan araç gereç hedeflenen kazanımlara ulaşmaya uygun nitelikte seçilmiş olmalıdır. Planlanan kazanımlarla seçilen araç gereçlerin amacı paralel olmalıdır.
- **Araç gereç mümkün olduğunca çocuğun özgür kullanımına uygun olmalıdır.** İçeriği ve kullanımı hakkında gerekli bilgi verildikten sonra deneyimlerinde sürekli yönlendirmeye ihtiyaç duymamalıdır. Araç gereç içerik ve kullanım açısından çocuğa kendini yeterli hissettirmeli her adımda desteğe ihtiyaç duyulmamalıdır. Aksi hâlde araç gerecin iyi hazırlanmadığı ya da gelişim düzeyine uygun olmadığı düşünülebilir. Çocuklar ihtiyaç duyduklarında gönüllü ve bağımsız olarak araç gerece ulaşabilmeli ve yetişkin desteği olmadan kullanabilmelidir.
- **Araç gerecin ortama dâhil edilme sırası ve sunum tarzı da çok önemlidir.** Tüm araç gereçlerin aynı anda ortamda sergilenmesi çocuğun dikkatinin dağılmasına ve araç gerecin beklenen etkiyi yapamamasına neden olur. Tüm oyuncakların çocuğun önüne aynı anda konularak; çocuğun aynı anda çok fazla uyarıcıya maruz bırakılması, istenen eğitimsel hedeflerin ertelenmesine ve ilginin dağılmasına neden olur.
- **Bütün bu eğitimsel ilkelerin yanında araç gerecin çocuğun eğlenmesine ve hoş vakit geçirmesine yardımcı olması gerekir.** Bu yüzden özellikle okul öncesi dönemde her eğitim araç gereci aynı zamanda birer oyuncaktır. Bu anlayışla araç gereçle ilk tanışmalar merak duygusunu uyandırıcı, cezbedici ve yeni şeylerin keşfedilmesinin heyecanını yaşatmalıdır. Bunun için gerektiğinde yetişkinlerin araç gereçleri renkli etkinliklerle çocuğun kullanımına fırsat vermesi, ortamı desteklemesi gerekir.

ÜNİTE 2

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE ARAÇ GEREÇ PLANLAMA

ÖĞRETİM SÜRECİNİN PLANLANMASINDA ARAÇ GEREÇ İLİŞKİSİ

Okul öncesi eğitimde etkinliklerin kalıcı olmasında en önemli unsur, çocuğun ilgisini çeken, yakın çevresinde kolaylıkla elde edebileceği araç ve gereçlerle etkileşim içinde olmasıdır.

Soyut düşünce yapısına sahip 36-72 aylık çocuklar için uygun araç gereç seçimi ve ortamda etkileşim sağlanması için bilgi teknolojileri çağındaki yöntem ve teknikler kullanılmalıdır.

Eğitmciler planlamada göstergeleri kazandırabilmek ve kazanım için tasarladığı her türlü etkinlik ile somut yaşantıları sağlayıcı ya da somut yaşantıları destekleyici araç gereçleri öğrenme ortamlarında kullanmalıdır.

Eğitim ve öğrenme etkinlikleri planlanırken bu öğrenme süreçlerinde çocukların **ön bilgilerinin ortaya çıkmasını sağlayıcı, bireysel veya öğrenme merkezlerindeki grup arkadaşlarıyla keşfetmelerini destekleyici, problem çözme becerilerinin gelişimi için fırsatlar sunan, kendi yaratıcılıklarını keşfedip ortaya koymalarını destekleyen ve çocukların sosyalleşmelerini destekleyici nitelikte olan** araç gereçler planlanmalıdır.

Öğrenme ortamlarında bulunan araç gereçler ilgi ve dikkatleri canlı tutarak çocukların etkin katılım düzeylerini artırır. Bu nedenle, 2013 yılında bazı güncellemeler yapılan okul öncesi programında, **çocuk merkezli bir program olması ve aktif öğrenme yönteminin kullanılması gerektiği belirtilmiştir.**

Öğrenme ortamlarında bulunan araç gereçler çocukların ilgi ve dikkatlerini artırır.

Okul öncesi dönem çocuklarının zihinlerinde, bilişsel düzeyde kavram yanılgıları bulunmaktadır. Bu durum 36-72 aylık çocukların soyut düşünme becerilerinin yetersiz olmasından kaynaklanabilmektedir. Bu yüzden bazı soyut

sözcük, kavram ya da olaylar hakkında ne anladıklarını anlatma ve kendi düşüncelerini ifade etmede zorlanmaktadırlar. Dolayısıyla eğitimcinin, etkinliklerinde kullanacağı kavramları ve öğrenme yaşantılarını somutlaştırarak çocuklara sunması gerekmektedir.

ARAÇ GEREÇ VE TASARIM İLİŞKİSİ

Okul öncesi eğitim programı öğrenci merkezli olduğu için çocukların bir çok duyu organının dâhil olduğu etkinlik planlanmalı ve araç gereç tasarlanmalıdır. **Eğitim ve öğretim teknolojisi araçları hazırlanırken bazı ilkeler dikkate alınmalıdır.** Bayhan'a (2014) göre, bu ilkeler;

- Anlamlılık ilkesi,
- Bilinenden başlama ilkesi,
- Çok örnek ilkesi,
- Seçicilik ilkesi,
- Birleştiricilik ilkesi,
- Yenilik ilkesi,
- Basitlik ilkesi,
- Hedef davranış ilkesi,
- Çocuğa uygunluk ilkesidir.

Bugünkü okul öncesi eğitim programının amaçlarından biri de "Çocukların beden, zihin ve duyu gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamaktır."

Eğitim ve öğretim teknolojisi araçları hazırlanırken bazı ilkeler dikkate alınmalıdır.

Planlama

Okul öncesi çocukları için etkinlik planlamada öncelikle yaş gelişim özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Sınıfın veya etkinliğin yapılması düşünülen ortam özellikleri ve öğrencilerin ön bilgilerinin neler olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Daha sonra çocukların çevrelerinde var olan malzemelerin kullanılması için araç gereç tasarımına geçilmelidir. Öğretmenler gözlem yaparak, daha deneyimli eğitimcilerle mülakatlar yaparak ve bazı testler uygulayarak çocuklar için en doğru etkinlik planlama sürecini belirleyebilirler.

ÖRNEK

Dil kazanımı için Türkçe dil etkinliği veya drama etkinliği, mekanda konum kavramları için oyun etkinliği, okuma yazma çalışmaları, duyu gelişimi için var olan kavramların öğretimi için fen etkinlikleri, sayıların ritmik sayımı ve/veya anlamlı sayma becerilerinin öğretimi için matematik etkinlikleri gibi.

Tasarlama

Eğitimci kendi sınıfı için öğrenme merkezi oluşturmalıdır. Bu merkezler hareketli olmalıdır. Özellikle yaptığımız etkinlikler ve öğretmek için seçtiğimiz kavrama göre araç gereç eklenip çıkartılması gerekmektedir.

Diğer önemli bir süreç de hangi yöntem veya tekniğin kullanılacağını seçimidir. **Okul öncesi program, çocukların gelişim düzeylerine ve özelliklerine dayanan ve bu anlamda, bütün gelişim alanlarının gelişimini esas alan "gelişimsel" bir programdır.** Yapısalcı (yapılandırmacı) eğitim modellerinde probleme dayalı öğrenme, iş birliğine dayalı öğrenme, sorgulamaya dayalı öğrenme, buluşa dayalı öğrenme gibi tekniklere yer verilir. **Bu modelin her geçen gün daha da popüler olmasının nedeni "öğrenmeyi öğrenme"yi öğretmesidir.** Aktif öğrenme teknikleri, çocukların öğretim araç gereçleri kullanmasını, sınıf arkadaşları ile çözüm stratejilerini tartışmasını, el becerileri sergileyerek araç gereçler geliştirmesini, küçük gruplar hâlinde çalışarak kendi kavramlarını geliştirip biçimlendirmesini sağlar. Aktif öğrenme için de çok sayıda strateji ve taktik bulunmaktadır. **Bunlar; anlatım, soru cevap, problem çözme, gösteri, gözlem gezisi, tartışma, rol oynama, işbaşıda eğitim, örnek olay, deney gibi birçok yöntem ve teknik bulunmaktadır.**

Uygulama

Hazırlanmış olan araç gerecin öğretimde kullanılması etkinliğin uygulanması süreci içinde gerçekleşmektedir. Güne başlama zamanında çocuklarla karar verilen öğrenme merkezlerinde oyun zamanı veya öğretmenin o gün için uygulamaya karar verdiği etkinlik içinde araç gereç kullanımı olmalıdır.

Sınıf içindeki öğrencilerin yaş gelişim özellikleri çok iyi analiz edilmelidir. Otuzaltı-kırksekiz aylık bir grup çocuk ile 60-72 aylık çocuklar için hazırlanan araç gereçlerin düzeyleri farklı olmalıdır. En önemli konu ise gelişim alanları için

hazırlanmış araç gereçlerin o gelişime ait kazanımları desteklemesi gerekmektedir. *** **Hazırlanan araç gereçlerin ekonomik olması en önemli özelliği olmalıdır.**

ÖRNEK

Öz bakım becerileri için hazırlanan bir duyu araç gereçleri 36-48 aylık çocuklar için ilgi çekici ve öz bakım alanını destekleyici olmalıdır. 60-72 aylık çocuklar için bilişsel gelişim ve motor gelişim için hazırlanmış çalışma sayfası araç gereci üst düzey öğrenmeleri destekleyebilmelidir.

*** **Okullarımızda teknolojik desteklerin olması aile bilgilendirilmesinde etkilidir.** Başarısızlık durumlarında öğretmen çocuğu cesaretlendirmeli ve teşvik etmelidir.

Değerlendirme

Kazanım gösterge ile yöntem ve araç gereç uyumuna bakılmalıdır. "Araç gereç kazanım ve göstergeler için doğru planlanmış mı?" ve "Çocuklar tarafından kullanımı kolay mı?" gibi soruların cevapları araştırılmalıdır. Böyle bir değerlendirme hem araç gereç ile ilgili bilgilerin oluşturulmasında hem de etkinliğin öğretiminin etkililiğinin tespit edilmesi açısından fayda sağlayacaktır.

ÖRNEK

Erken Çocukluk Dönemi Gelişim dersi içerisinde öğretmen adayları 36-72 aylık çocukların gelişim alanlarını, özelliklerini öğrenmekte ve Özel Öğretim Yöntemleri dersinde MEB Okul Öncesi Programı ve etkinlik çeşitlerine uygun olarak farklı yöntem ve tekniklerle etkinlik planlamasının öğretimi hedeflenmektedir.

**Öğretmen adaylarının lisans düzeyindeki derslerin bazılarının uygulamaya yönelik planlaması yapılabilir. Geliştirilen araç gereç ve planlanan etkinlik için rubriklerin (performansı tanımlayan ölçütleri içeren puanlama rehberi) geliştirilmesi, ölçme ve değerlendirmedeki özelliklerin belirli olması, öğretmen adayları için hem araç gereç tasarımı hem de etkinlik planı hazırlamada rehberlik edecektir.

ÖĞRETİM ARAÇ GEREÇİNİN SEÇİMİ

Öğretmenler derslerinde öğrenci seviyesine ve dersin içeriğine uygun hazır öğretim araç gereçleri kullanabilir. Eğer bu hazır araç gereçler öğrencilerinin seviyesine uygun değilse var olan bu araç gereçlerin uygun hâle getirerek kullanılmaları gerekmektedir. Bu noktada araç gereç seçimi ön plana çıkmaktadır.

Öğretim Araç Gerecinin Seçimini Etkileyen Faktörler

Araç gereç seçiminde dikkat edilmesi gereken bazı faktörler vardır. Bunlar:

- Kazanımlar,
- Öğrenci özellikleri,
- Öğretmen özellikleri,
- Öğrenme ortamının özellikleri,
- Araç-gereçlerin özellikleri,
- Öğretim yöntem ve teknikleri şeklinde sıralanabilir.

Kazanımlar

Kazanım, öğrenme-öğretme sürecinde öğrencide gerçekleşmesi beklenen bilişsel, duyuşsal ve psikomotor özelliklerdir. **Öğretim araç gereçleri öğretim-öğrenme sürecinde belirlenen bilişsel, duyuşsal ya da psikomotor kazanımlara ulaşmaya yardımcı olmalıdır.** Farklı kazanımlar için bir ya da birden fazla öğretim araç gereci kullanılabileceği gibi her bir öğretim araç gereci de bir kazanıma ulaşmak için de kullanılabilir.

Hazır araç gereçler öğrencilerinin seviyesine uygun değilse var olan araç gereçler uygun hale getirilmelidir.

Öğrenci özellikleri

Öğrenme ortamının merkezinde yer alan öğrencilerin özellikleri birbirinden farklıdır. Öğretmenlerin öğrencilerinin sahip oldukları bu özellikleri bilmeleri öğretim-öğrenme sürecinde kendilerine yardımcı olur.

Öğrencilerin sahip oldukları bu özellikleri Çelik (2012), genel özellikler, giriş davranışları ve öğrenme stilleri olarak

üç ayırmaktadır (Tablo 1.1). Öğrenci özellikleri dikkate alınarak yapılan araç gereç seçiminde öğrenmenin gerçekleşme olasılığı daha yüksek olur.

Genel Özellikler	Giriş Davranışları	Öğrenme Stili
Yaş Sağlık durumu Okuma ve dinlenme yeteneği Sosyo-kültürel yapı Ekonomik yapı	Hazır bulunuşluk düzeyi Öğrenme kapasitesi Öğrenme hızı Çalışma alışkanlıkları İlgi alanı Beceri Tutum İhtiyaç Güdüleme	Görerek (Görsel Tip) İşiterek (İşitsel Tip) Dokunarak (Devinimsel Tip)

Öğretmen özellikleri

Öğretmenlerin sahip oldukları niteliklerin başında alan bilgisi gelmektedir. Öğretmenlerin sahip oldukları alan bilgilerinin yanında Shulman (1986) tarafından ortaya atılan Pedagojik Alan Bilgisi (PAB) ön plana çıkmaktadır. Shulman'a göre Pedagojik Alan Bilgisi bir kimya öğretmeni kimyagerden ayıran bilgi olup "öğretim yaparken konunun daha anlaşılır olması için kullanılan gösterim ve biçimlendirmeleri" içerir.

Sınıf içerisinde iletişimin kaynağı olan öğretmen, öğretme-öğrenme sürecini planlar ve yönetir. Dolayısıyla sınıf içindeki iletişimin kaynağı olan öğretmenin verdiği mesajın iyi anlaşılması için dilinin sade, anlaşılır ve akıcı olması gerekmektedir. Öğretmenlerin donanımsal olarak iyi düzeyde olmaları, tutumu, becerisi, öğrenme stili, motivasyonu, araç-gereçleri kullanma yetkinliği sınıf içindeki ortamı etkiler. Herhangi bir kavram ya da konu için hazırlanan öğretim araç gereci ne kadar mükemmel hazırlanmış olsa da bu araç gereci seçecek olan öğretmendir. Bu durumda ders araç gereci seçiminde öğretme-öğrenme ortamını tasarlayan öğretmenin özelliklerini bilmek etkili olacaktır.

Öğretim ortamı ve kısıtlamalar

Öğretim ortamı öğretme-öğrenme sürecinde etkinliklerin meydana geldiği, iletişim ile etkileşiminin ve öğrenmenin gerçekleştiği bir çevredir. Eğitim öğretim sürecinde öğretim ortamı sınıf ya da laboratuvarlardır. Sınıfların ya da laboratuvarların büyüklük, ısı, ışık, oturma düzeni gibi farklı özelliklere sahip olması seçilecek öğretim araç-gereçlerini etkiler. Düz anlatım yönteminin kullanıldığı teorik içerikli derslerde sınıflar, deney yapılacaksa fen laboratuvarları ya da bilgisayar programları ile tasarlanacaksa bilgisayar laboratuvarları tercih edilmelidir. Öğretmen dersin içeriğine, ortamın büyüklüğüne, öğrenci sayısına, ses, ısı, ışık gibi faktörleri göz önünde bulundurarak öğretim ortamını seçmelidir.

→ Öğretim için ayrılan zaman, bütçe, sınıf mevcudunun kalabalık olması, beceri eksikliği ya da bilgi yetersizliği araç gereç seçimini etkiler. Ayrıca araç gereç seçimindeki yüksek maliyet, dersin içeriğine uygun farklı dersliklerin olmaması, araç gerecin karmaşık yapıda olması da araç gereç seçimini etkilemektedir.

Araç gereçlerin özellikleri

Öğrenmenin kalıcılığı artırmak için sınıf içinde birden fazla duyu organına hitap eden görsel işitsel araçlar kullanarak öğrenme ortamları oluşturulmalıdır öğretmenin seçeceği ve kullanacağı araç gereçlerin özelliği öğrenme sürecinin etkililiğini belirleyecektir. Araç gerecin sahip olduğu renk, ses, görsellik ve etkileşim gibi özellikleri öğretme-öğrenme sürecinde tercih edilme durumunu etkilemektedir.

Öğretim yöntem ve teknikleri

Öğretme-öğrenme sürecinde öğrenciye kazandırılması hedeflenen bilişsel, duyuşsal ya da psikomotor davranışlara göre öğretim yöntem ve tekniklerinin belirlenmesi ders sırasında seçilecek olan araç gereci etkileyecektir. Okul öncesi dönemde çocuğun sürekli hareket hâlinde olması farklı uyarıların kullanıldığı öğretim yöntem ve tekniklere ihtiyacı artırmaktadır. **Okul öncesi dönemde fen eğitiminde soyut kavramların somutlaştırılması için deney yöntemini seçen bir öğretmen kavram karikatürleri, video, gerçek eşya, maketler,**

grafikler ya da animasyonları kullanabilir. Bir öğretim araç gereci tek bir öğretim yönteminde kullanılabileceği gibi birden fazla öğretim yönteminde de kullanılabilir.

Aktif katılımın sağlandığı öğrenme ortamlarında öğrenilen bilgilerin günlük hayata aktarımı daha kolay olmaktadır.

ARAÇ GEREÇ TASARIMI

Araç gereç tasarlanırken belli süreçler yaşanır. Bu süreçlerden ilki hedef analizinin yapılmasıdır. Hedefin, "hangi hedef alanıyla ilgili" olduğu sorusunun yanıtının verilmesi gerekir. Sonrasında hedef kitlenin yani öğrenenin özelliklerinin belirlenmesi gerekir. Örneğin; öğrenenin ön bilgileri, yaşı, tutumu, beklentileri, öğrenme stilleri incelenir. Sürecin bir sonraki basamağında ise içerik analizi yapılır. İletilmek istenen mesaja göre mesaj farklı şekillerde tasarlanır. İçerik ve aracın bütünleştirilmesi basamağında hedefe, içeriğe ve hedef kitlenin özelliklerine uygun olarak çeşitli formatlar seçilir. Araç gereç tasarlanırken tasarım öğeleri ve tasarım ilkelerine de dikkat etmek gerekmektedir. Aşağıda bu öğeler ve ilkeler açıklanmaktadır.

Tasarım Öğeleri; Görsel tasarımda en çok kullanılan tasarım öğeleri çizgi, şekil, alan, doku, boyut, renk ve okunabilirliktir.

Çizgi

Görsel öge olan çizgilerin araç gereç içerisinde kullanımı bireylerde farklı algılamalara yön verebilir. Bu nedenle kullanılacak çizgi türünü doğru seçerek istenilen mesaja doğru yön verilmesi sağlanabilir. Yatay çizgiler derinlik, hareketsizlik, sakinlik; dikey çizgiler güç ve kuvvet; köşegen çizgiler ise hareket izlenimi verir. Çizgiler nesneleri bölmek ya da birleştirmek için de kullanılabilir. Ayrıca çizgiler dikkati çekmede, önemli olana vurgu yapmada en çok kullanılan öğelerden biridir.

Yatay çizgiler hareketsizlik duygusunu harekete geçirirler. Kalın çizgiler ince çizgilerden daha etkilidir. Dikey çizgiler güçlülük etkisi, yatay çizgiler sabitlik ve durağanlık etkisi, kavisli çizgiler ise canlılık ve hareket etkisi verirler. Çizgiler fikirler, kavramlar ve bir süreçteki basamakları birbirinden ayırmak için de kullanılabilir. Çizgiler birbirine yakın olduğunda da dikkat çekerek yönlendirmeyi simgeler.

Şekil

Bir yüzey üzerinde oluşturulan iki boyutlu biçim şekil olarak adlandırılır. Farklı şekiller bir araya gelerek anlamlı bir bütün oluşturabilir. Şekiller konu hakkında daha somut bir algı oluşturmak, kavramlar arasındaki ilişkiyi görselleştirilmek ve karmaşık yapıları sadeleştirilmek için kullanılabilir. Herhangi bir ayrıntıya yer verilmek isteniyorsa nesnelerin silüetleri kullanılır.

Alan

Görsel bir araç gerecin anlaşılabilmesi için alan kullanımı önemlidir. Bir alan çizgilerle oluşturulabileceği gibi gölge veya renklerle de oluşturulabilir. Yazı ve resimlerin araç gerece yerleştirildiği alanlar dolu alan bunların dışında kalan alanlar ise boş alan olarak ifade edilir. İçeriğin daha rahat anlaşılması ve takibi için boş alanlara yer verilmelidir.

Doku

İki boyutu görsel araç gereçlerde kullanılan doku ögesi araç gerece üçüncü bir boyut kazandırarak görselin hem daha gerçekçi görünmesine hem de daha kolay algılanmasına yardımcı olur.

Boyut

Görsel bir araç gereçte cismin boyutu çevresindeki diğer öğelerin boyutuna göre farklılık gösterir. Bu durumda boyut görecelidir.

Araç gereçlerde kullanılan çizgiler ve renkler boyut algısına etki eder. Aynı büyüklükteki açık ve parlak şekiller kapalı ve koyu şekillere göre daha büyük algılanırlar.

Renk

Görsel araç gereçlerde renkler vurguyu artırmak ya da dikkati çekmek amacıyla kullanılabilir. Renkler arasındaki ilişkileri anlamamızda renk çemberi bize yardımcı olabilir. Görsel araç gereçlerde birbirini tamamlayan renklerin yan yana kullanılmaması daha uygun olur. Bunun nedeni renklerin harf ve zemin ile iyi bir zıtlık oluşturamaması ve gözün aynı anda tamamlayıcı renklerin her ikisine de odaklanamaması olabilir. Benzer renklerin aynı anda kullanımı materyalde hoşla gitmeyen kombinasyonlar oluşturabilir.

Sıcak renkler canlılık, dikkat çekme ve enerji hissi veren kırmızı, sarı ve turuncudur.

Renkler insanlar üzerinde oluşturdukları ruhsal etkilerine göre sıcak ya da soğuk renkler olarak adlandırılırlar. Sıcak renkler canlılık, dikkat çekme ve enerji hissi veren kırmızı, sarı ve turuncudur. Soğuk renkler rahatlık ve durgunluk hissi veren yeşil, mavi ve mordur. Sıcak ve soğuk renklerin karşılıklı olarak bir arada kullanılması görsel araç gereçlerdeki nesnelerin etkisini güçlendirir. Bundan dolayı görsel araç gereçte sıcak renkler şekil rengi soğuk renkler zemin rengi olarak kullanılabilir. Zemin yazı rengi açısından sarı zemin üzerine siyah yazı diğer zemin yazı renklerine göre daha etkilidir. Araştırmalarda kırmızı rengin daha uzun süre hatırlandığı, sarı renginde ilk dikkat çeken renk, mavi rengin ise dikkati en az çeken renk olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle görsellerde önemli kavramların ya da öğelerin ön plana çıkarılması için sarı renk, az önemli öğeler için mavi renk ve hatırlanması istenen öğeler için de kırmızı renk kullanılabilir.

Okunabilirlik

Araç gereçlerde bulunan yazıların/resimlerin yeterince iyi okunmadığı/görünmediği durumlarda amacına ulaşmış bir araç gereçten söz edilemez. Bu nedenle sınıflarda kullanılan araç gereçlerde yer alan yazı ya da resimlerin en arkadaki öğrenciler tarafından bile okunabilir ya da görünebilir olması gerekmektedir. Küçük harfle yazılan yazılar büyük harfle yazılan yazılara göre düz ve sade biçimde yazılan yazılar ise süslü yazılan yazılara göre daha kolay okunabilir.

Tasarım İlkeleri

Bütünlük

Araç gereci anlamının ve yorumlamanın kolaylaşması için yazı ve resim gibi öğelerin anlamlı bir bütün olarak bir araya getirilmesi gerekmektedir. Bir görselde bütünlük çizgi, şekil, renk, çerçeve gibi araçlar kullanılarak sağlanabilir. Bu kurala göre araç gereç temsili olarak 3 satır ve 3 sütuna bölünür. Araç gereç içerisinde ön plana çıkarılmak istenen öğe çizgilerin yakınına olanaklı ise kesiştikleri noktalara yerleştirilir.

Denge

Bir araç gereç ortadan ikiye bölündüğünde araç gereçte bulunan öğelerin algılanan ağırlığı yatay ve dikey eksenin her iki tarafına da eşit olarak dağılmışsa formal (simetrik) denge oluşur. Öğelerin ağırlığı her iki tarafta da eşit ancak kullanılan öğeler birbirinden farklı ise informal (asimetrik) denge oluşur. Dengenin informal olarak sağlanması araç gerece hareketlilik kazandırabilir. Böylece araç gereç dikkat çekici olabilir.

Hizalama

Araç gereç içerisinde yatay ve dikey olarak hizalanan öğeler daha düzenli olarak algılandıklarından bireylerde algıyı kolaylaştırırlar.

Vurgu

Araç gereçte öne çıkarılmak istenen bazı öğelerin vurgulanması gerekebilir. Bu amaçla vurgu yapılmak istenen öğe ok ve benzeri yön gösteren araçlar kullanarak, diğer öğelerden farklı renk, biçim ve doku kullanarak, diğer öğelerden farklı boyutlandırarak, öğe ve zemin arasında bulanıklılık yapılarak ön plana çıkarılabilir.

Yakınlık-Uzaklık

Birbiri ile yakın öğeler ilişkili, uzak öğeler ise ilişkisiz olarak algılanır. Araç gereçte üzerinde durulması istenen birden fazla kavram varsa bu kavramları temsil eden öğeleri birbirine yakınlaştırmak gerekir. Araç gereçte kavramların birbiri ile ilişkisi mesaj olarak verilmek isteniyorsa, mesajın doğru algılanması için yakınlık ilkesine uymak gerekir.

Gerçeklik-Basitlik

Görsel bir araç gereçte çok fazla ayrıntının verilmesi öğrenmeyi zorlaştırabilir. Görsel araç gereçlerde verilmek istenenler ile doğrudan ilişkisi olmayan detay ya da süs gibi öğeler algılamayı güçleştireceği için tasarımdan çıkarılması gerekebilir.

Görsel bir araç gereçte çok fazla ayrıntının verilmesi öğrenmeyi zorlaştırabilir.

ÜNİTE 3

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE ARAÇ GEREÇ YAPMA

Erken yıllarda uygun eğitim fırsatları sağlanarak, çocukların öz bakım, zihin, dil, sosyal, duygusal ve motor yeteneklerinin gelişimi desteklenebilmektedir. Okul öncesi eğitim kurumlarına uygulanan eğitim programında çocukların , ilköğretimde de desteklenecek olan, problem çözme, iletişim, yaratıcılık gibi becerilerinin geliştirilmesi ön plandadır.

Okul öncesi eğitimde araç gereçler, çocukların merkeze alındığı ve gelişimlerinin en etkili şekilde desteklenmeye çalışıldığı öğrenme ortamlarını zenginleştiren en önemli öğelerden birisidir. **Bu nedenle okul öncesi eğitimde etkili öğretim ortamı oluşturmak için öğretim araç ve gereçlerinden yararlanmak kaçınılmazdır. Araç gereç, öğretme öğrenme etkinliklerinde kullanılan yardımcı kaynaklardır. Araç, mekanik nitelik taşıyan materyallerdir. Gereç, yazılı basılı yardımcı öğelere denir.**

➔ Okul öncesi eğitim ortamlarında öğretim araç- gereçlerinin hazırlanması; öğrencilerin bunlara karşı aşinalığını ve nasıl kullanılacağını öğrenmelerini sağlar ve kendi projelerini sunmalarına yardımcı olur. Okul öncesi eğitimde araç gereçlerin kullanılması öğrencilerin ilgi ve dikkatini artırmaya ve motivasyonlarını sürekli olarak canlı tutmasına katkıda bulunur.

İyi tasarlanmış eğitimsel araç gereçler, çocukların öğrendikleri bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlar

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE ARAÇ GEREÇ YAPMANIN ÖNEMİ

Okul öncesi kurumlarda araç gereç hazırlamanın amacı: ekonomik, kolay ve yaşayarak öğrenmeyi destekleyen, uyarıcı araç gereçler oluşturmaktır. Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim alanlarını destekleyecek nitelikte ve gelişim düzeylerine uygun araç gereçlerin kullanılması son derece önemlidir. Hazırlanan araç gereçlerin, çocukların öğrenmelerine katkı sağlayacak ve somut araç gereçler olmasına özen gösterilmelidir. Okul öncesi eğitim etkinliklerinde hazırlanan araç gereçlerin çocuk merkezli, kavram gelişimine katkı sağlayan ve soyut kavramların somutlaştırılmasına olanak sağlayacak, eğitim öğretim ortamını zenginleştirecek biçimde tasarlanması gerekir.

İyi tasarlanmış eğitimsel araç gereçler, eğitimsel süreçleri zenginleştirerek çocukların öğrendikleri bilgilerin daha kalıcı olmasını; dikkatlerini çekerek öğretilmek istenen konuya odaklanmalarını ve öğrenmek için motive olmalarını sağlamaktadır.

Çocuklar açısından en iyi öğrenim biçimi kendi kendine yaparak, yaşayarak öğrenilenlerdir ve en iyi öğretim de somuttan soyuta ve basitten karmaşığa doğrudur. Eğitimsel araç gereçler öğrenme işleminde kullanıldığında öğrenme işlemine katılan duyu organları ne kadar fazla ise o kadar iyi öğrenilir ve bilgiler o kadar kalıcı olur.

Zaman sabit tutulmak üzere insanlar;

- Okuduklarının %10'unu,
- İşittiklerinin %20'sini,
- Gördüklerinin %30'unu,
- Hem görüp hem işittiklerinin %50'sini,
- Söylediklerinin %70'ini,
- Yapıp söylediklerinin %90'ını hatırlamaktadırlar.

Bir eğitimci, öğretim araç gereçlerini bu bulguları göz önüne alarak hazırlamalı ve öğretim ortamında öğrencinin kullanımına sunabilmelidir. Eğitimcilerin çocuklar için ilgi çekici ve keyif verici bir çevre oluşturmalarında yaratıcı düşünebilmeleri, üretken olmaları ve farklı, işlevsel araç gereçler geliştirebilmeleri gerekmektedir.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE ARAÇ GEREÇ HAZIRLAMA İLKELERİ

Okul öncesi eğitimde araç gereç hazırlama ilkeleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

➔ **Anlamlılık:** Hazırlanacak araç gereç ne kadar anlamlı ise o araç gerecin kullanımı ile öğrencilerin öğrenmesi de o kadar kolay olur.

➔ **Bilinenden başlama:** En iyi öğretim somuttan soyuta, basitten karmaşığa ve bilinenden bilinmeyene doğru gidendir.

➔ **Çok örnek ilkesi:** Bir kavramın genişliğini göstermek için çok sayıda örnekler sunmak gerekir.

- ➔ **Seçicilik:** Algılama seçicidir. Araç gereçlerdeki öğeler çocukların gelişimlerine ve algı düzeylerine uygun olmalıdır. Hazırlanacak araç gereçlerdeki önemli elemanları dikkati en çok çekecek şekilde yerleştirmek gerekir.
- ➔ **Tamamlama:** Hazırlanacak araç gereçlerin tümüne ilişkin çizgileri vermek yerine bir kısmını vermek yeterli olabilir.
- ➔ **Kapalılık:** Araç gereçlerdeki şekiller belirgin olmalı, açık ve yarım bırakılmamalıdır.
- ➔ **Birleştiricilik:** Algılama birleştirici ve bütünleştiricidir; birbiriyle benzerliği ve yakınlığı olan araç gereçler ilişkili olarak algılanır ve daha iyi hatırlanır.
- ➔ **Değişmezlik:** Daha önceden bildiğimiz, tanıdık olduğumuz nesnelerin algılama işleminde çoğu özelliklerini sürdürmesi algısal değişmezliktir.
- ➔ **Derinlik:** Varlıkları en, boy ve içlem olmak üzere 3 boyutlu algılamak derinliktir. Varlıklar bize yakınsa gerçek ölçüleri ve renkleriyle görünürler. Aynı büyüklükteki varlıklar bizden uzaklaştıkça, küçülür ve renkleri de soluyor hissi verir. Araç gereç yapımında bu özelliğin olmasına dikkat etmek gerekir.
- ➔ **Yenilik:** İzlenmekte olan görüntüdeki elemanlara yeni bir eleman eklenmesi anlamına gelmektedir. Araç gereçler hazırlanırken yenilenebilir olmasına dikkat edilmelidir.
- ➔ **Basitlik:** Dikkat yöneltirken bilinenle yenilik, basitlikle karışıklık, belirginlikle belirsizlik, arasında bir denge aranır. Araç gereçlerin yapımında basitlikten karmaşıklığa, bilinenden bilinmeyene doğru hareket edilir.
- ➔ **Hedef davranış:** Kullanılacak araç gereç öğrenciyi dersin hedeflerine ulaştırabilecek nitelikte olmalıdır.
- ➔ **Öğrenciye uygunluk:** Araç gereçler, öğrencinin geçmiş yaşantı, yaş, zekâ vb. özelliklerine uygun olmalıdır.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE ARAÇ GEREÇLERİ YAPARKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR

Öğretim araç gereçleri ne kadar mükemmel olursa olsun mesaj kötü tasarlanmışsa öğrenme açısından hiçbir yararı olmayacaktır.

Öğretmenlerin bu konuda yeterli bilgiye sahip olması gerekir. Ancak bilginin yanı sıra kullanma isteği de çok önemlidir.

Eğitim-öğretim sürecinin her basamağında olduğu gibi araç gereç yaparken de bazı noktalara dikkat etmek gerekir. Bunlar:

- Araç gereçler, sade ve anlaşılır olmalıdır. Konuyu destekleyen, çocukların konuyu anlamalarını kolaylaştıran, çok fazla ayrıntı içermeyen ve gereksiz bilgiden arındırılmış özellikte olmalıdır.
- Araç gereçler çocuklara öğretilecek konunun hedef ve amaçlarına uygun seçilmeli ve hazırlanmalıdır.
- Eğitimsel araç gereçler dersin konusunu oluşturan özet bilgilerle donatılmalıdır. Özellikle somutlaştırılmış, dikkat çeken, görsel özellikleri içinde barındıran özellikte araç gereçlerin seçilmesi ya da yapılması gerekmektedir.
- Araç gereçler birden çok duyuya hitap edebilecek nitelikte olmalıdır. Özellikle okul öncesi dönem çocukları çevreyi duyuları yoluyla keşfetmekten büyük keyif alırlar, bu nedenle de çocukların birden çok duyusuna hitap eden araç gereçler daha kolay ve kalıcı biçimde öğrenmelerini sağlamaktadır.
- Araç gereçlerde görsel-işitsel öğeler gerektiği kadar kullanılmalı, aşırı kullanımlardan kaçınılmalıdır. Etkinlikler sırasında görsel-işitsel öğeler kavramların somutlaştırılmasında ve anlaşılmasında önemli bir etkiye sahiptir. Çocukların öğrendiklerinin daha kolay hatırlanmasını ve daha kalıcı olmasını sağlamaktadırlar.
- Araç gereçler çocukların farklı uygulamalar yapabilmelerine olanak tanımalıdır. Çocuklar özellikle de okul öncesi dönemdekiler aktif katılım ile daha kalıcı biçimde öğrenmektedirler.
- Okul öncesi eğitimde yapılan araç gereçlerin gerçek hayattaki araç gereçlerin özellik ve yapılarıyla mümkün olabildiğince uyumlu olmasına dikkat edilmelidir.
- Araç gereçler sınıf içerisinde erişime ve kullanıma açık olarak yerleştirilmelidir. Sınıftaki araç gereçler tüm çocukların yararlanıp kullanabileceği türde olmalı ve çocukların bireysel özelliklerine göre yararlanma dereceleri eğitimci tarafından izlenip her bir çocuğun en üst düzeyde fayda sağlayabilmesi açısından gerekli destek verilmelidir.
- Araç gereçler geliştirilebilir, yeniden düzenlenebilir ve güncellenebilir olmalıdır. Müfredat değişikliklerinde ve çocukların ilgi ve gereksinimlerinin farklılaştığı durumlarda araç gereçlerin de gözden geçirilip gereken bazı değişikliklerin ve güncelleştirilmelerin yapılması gerekmektedir.
- Araç gereç hazırlarken öğrencilerin sayısı göz önünde bulundurulmalıdır. Tek bir kişinin ya da yalnızca bir kaç kişinin kullanabileceği sayıda araç gereç olması, diğer çocukların isteklerini kırabilir. Bu nedenle sınıf ortamında tüm çocuklara yetecek miktarda araç gereç olmalıdır.
- Okul öncesi eğitim için yapılacak araç gereçlerin içeriğinde çocukların sağlıklarını tehdit edecek malzemeler kullanılmamalıdır.

- Araç gereçler kesici, delici ve sıkıştırıcı parçalar içermemelidir. Çocukların ağızına alarak yutabilecekleri parçalardan oluşmamalıdır.

- Öğrenci istediği zaman alıştırma ve uygulama yapma imkânı bulabilmelidir. Okul öncesi dönemde çocuk, araç gereçleri keşfetmek için dokunmak, oynamak ve parçalarına ayırmak isteyebilir. Araç gereçlerin tekrar tekrar kullanılabilmesi için dayanıklı olması gerekir.

Araç gereçler çocukların gelişimsel özelliklerine uygun olmalı ve çocukların yaşantılarıyla tutarlılık göstermelidir. Okul öncesi eğitimde araç gereçleri kullanacak öğretmenlerin bireysel, konu ve öğretme yeterliliğine sahip olması gerekmektedir.

ARAÇ GEREÇİ KULLANACAK ÖĞRETMENDE BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

Eğitim ortamları düzenlenirken araç gereçlerin uygun şekillerde hazırlanması ve organize edilmesi önem kazanmaktadır. Bunun için eğitimcilerin yeterli bilgi ve beceriye sahip olması gerekmektedir.

Bireysel yeterlilik: Okul öncesi eğitimdeki araç gereçleri kullanabilme yeteneğidir.

Konu yeterliliği: Öğretmenlerin, alanları ile eğitimsel araç gereçleri bütünleştirebilme yeterliliğidir.

Öğretme yeterliliği: Araç gereçleri kullanarak dersi planlama, hazırlama, öğretme ve değerlendirme yeterliliğidir.

Bilgi çağında öğretmenlerin taşımaları gereken özellikler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Öğretmen ders planı yaparken hangi araç gereci hangi hedef için, ne zaman ve nasıl kullanacağını belirtmeli ve ona göre kullanmalıdır.
- Hazırlanan araç gereç eğitim öğretim sürecine uyumlu kullanılmalıdır.
- Öğretmen konuşma yeteneğini geliştirmelidir.
- Psikomotor alanla ilgili araç gereç kullanılacaksa her öğrenciye bir araç gereç sağlanmalıdır ya da her öğrencinin araç gereci kullanması sağlanmalıdır.
- Öğretmen araç gereç kullanım bilgi ve becerisine sahip olmalıdır.
- Öğretim araç gereci kolay kullanılabilir olmalıdır. Öğrencinin kısa zamanda konunun ana hatlarını öğrenmesini sağlamalıdır.
- Öğretmen araç gerecin kullanımını öğrendikten sonra öğrencilerin de öğrenmesine fırsat tanımalıdır.
- Öğrencilerin araç gereci kullandığı sırada öğretmen rehberlik etmelidir. Her türlü soruya açık olmalıdır. Öğrencinin araç gereci incelemesi için yeterli süre tanınmalıdır.
- Araç gereçler ders içerisinde aşırıya kaçmadan kullanılmalıdır. Öğretmenin yerini almamalıdır.
- Öğretmen sınıfın düzeyine uygun açık uçlu sorular sorarak öğrencilerin yaratıcılığını geliştirebilir.
- Öğretmen dersi iyi bir şekilde planlamalıdır.
- Öğrencinin ihtiyaçları, yetenek ve ilgilerini değerlendirmelidir.
- Öğretmen öğrencilerin ilgisini dağıtan durumları ortadan kaldırmalıdır.
- Öğretmen birden fazla duyu organına hitap eden araç gereç kullanmamalıdır.
- Öğretmen düz anlatımdan kaçınmalıdır.
- Öğretmen zor ve çok teknik içeren öğretim araçlarını kullanmamalıdır.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE ARAÇ GEREÇ KULLANMANIN YARARLARI

Öğrenme ve öğretme sürecinde kullanılan araç gereçler, okul öncesi çocukların eğitimde olumlu sonuçlara sebep olur. **Okul öncesi eğitimde kullanılan araç gerecin çocuklara sağladığı katkılar şunlardır:**

- Fonksiyonlara bağlı oyunlar, yapı inşa oyunları ve sembollere yönelik oyunlarla zihinsel etkinlikleri zenginleştirme,
- Öğrenme arzusu meydana getirme,
- Araç gereç sayesinde somutlaştırma, kavramları geliştirme ve pekiştirme,
- Sosyal etkinliklerin zenginleştirilmesinde kullanılan araç gereç ile çocukların oyun ortamlarına katılımını sağlama,
- Dayanışma, yardımlaşma, paylaşma öğretimi ile sosyal ve kültürel değerleri geliştirme,
- Fiziksel ve duygusal gelişimleri hızlandırma,
- Dil becerilerinin gelişimini destekleme,
- Zamandan ve sözden tasarruf sağlama
- Karmaşık fikirleri basite indirgeyerek açıklamayı sağlama,
- Öğretimi canlı ve açık hâle getirme,
- Öğrencilerin ilgi ve dikkatini artırma,
- Öğretimi zenginleştirme,
- Yaratıcı düşünme becerisinin gelişimi ile sanatsal ifade güçlerini geliştirme.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE YAPILABİLECEK ARAÇ GEREÇ ÇEŞİTLERİ VE ÖRNEKLERİ

Okul öncesi sınıflarında her tür araç gereç çocukların eğitimi için kullanılabilir. Her bir çocuk kendi ilgi ve gereksinimine göre araç gereçleri farklı biçimde kullanabileceği gibi özellikle grup hâlindeki etkinliklerde belirli amaçlar doğrultusunda ve bir eğitimci rehberliğinde araç gereçlerin kullanımı çocukların gelişimlerini desteklemektedir. **Bu araç gereçler:**

- Beceri ya da kavramsal araç gereçler,
- Büyük kaslara yönelik araç gereçler,
- Küçük kasları ve el becerilerini destekleyici araç gereçler,
- Yapı-inşa araç gereçleri,
- Kendini ifade etmeye yönelik olan araç gereçler,
- Doğal araç gereçler olarak gruplanabilmektedir.

Okul öncesi eğitimde kullanılabilecek ve sınıfta bulundurulabilecek araç gereç örnekleri aşağıda sıralanmıştır;

Her tür artık araç gereçler:

ÖRNEK

- Kumaş parçaları, çeşitli kağıtlar, yün ve ipler, düğmeler, şişeler, kapaklar, plastik kaşıklar, bardaklar, yumurtaviyolleri, fındık, fıstık kabukları, konserve ve içecek tenekeleri, poşetler, eski ajandalar ve takvimler vb.

Doğal araç gereçler:

ÖRNEK

- Taş, yaprak, dal parçaları, ağaç kabukları, deniz kabukları, su, kum, toprak, kil, kuş tüyleri, kurutulmuş çiçekler vb.

Çeşitli ev eşyaları:

ÖRNEK

- Plastik saklama kapları, mandallar, çerçeveler, yapma çiçekler, biblolar, kavanozlar.

Kuru gıdalar:

ÖRNEK

- Mercimek, fasulye, pirinç, makarna, nohut, bulgur, tuz, un, şeker, nişasta vb.

Dolgu malzemeleri:

ÖRNEK

- Pamuk, elyaf, yün ve sünger parçaları vb.

- Çeşitli yapı ve boylarda kutu ve koliler,
- Pul ve boncuklar,
- Çeşitli kalemler, boyalar, cilalar,
- Yapıştırıcılar yer alır.

Yukarıda sıralanmış araç gereçler ile çocukların ilgilerini çekebilecek, duyularını uyarabilecek, işlenecek konuya dikkatlerini çekebilecek çok çeşitli ve yapımı kolay eğitimsel araç gereçler geliştirilebilir. Okul öncesinde hazırlanabilecek araç gereçler iki ve üç boyutlu olabilmektedir. **Bunlardan iki boyutlu araç gereçler olarak adlandırılanlar şunlardır:**

- Kavram panoları,
- Asetatlar (saydamlar),

- Slaytlar,
- Kavram kartları,
- Resimli ve fotoğraflı kartlardır.

Üç boyutlu araç gereçler de genel olarak oyun araç gereçleri ve kavramsal araç gereçler olarak aşağıda sıralanmaktadır:

- Kuklalar (el, parmak, çubuk, ipli),
- Hikâye kitapları,
- Dolgu oyuncakları,
- Yap-bozlar,
- Müzik aletleri,
- Fasulye torbaları ve görsel-işitsel-dokunsal toplar,
- Maskeler,
- Çeşitli bloklar,
- Oyun hamurları ve parmak boyalarıdır.

Kuklalar: Çocukların hemen hemen tüm alanlardaki gelişimlerini destekleyen ve çocuklar tarafından büyük ilgi gören araç gereçlerdendir. El, parmak, yüzük, çubuk, ipli ve gölge kuklalar olarak çok çeşitleri bulunmaktadır. Çok detaylı ve uzun çalışma gerektirebilecek ancak çok da kalıcı olan kukla çeşitlerinden eski çoraplara düğmeden gözler ve ağız dikilerek hazırlanabilecek basit el kuklalarına, eski eldivenlerin parmaklarından hazırlanabilecek parmak kuklalara ya da kağıttan kesip boyayarak çocukların bile hazırlayabileceği yüzük kuklalarına kadar farklı araç gereçlerle ve farklı tekniklerle hazırlanabilecek birçok kukla çeşidi bulunmaktadır.

Kavram Kartları: Çocukların şekil, renk, sayı, miktar, boyut, zaman, konum ve zıt kavramlar gibi kavramları öğrenmelerinde yardımcı olan araç gereçlerdir. Bu araç gereçler ilişkilendirme, karşılaştırma, eşleştirme, sınıflama ve sıralama gibi etkilerle çocukların kavram bilgisi edinmelerine destek olur. Kavramlara ilişkin neden sonuç, parça-bütünlük, benzerlik-farklılık gibi belirli özellikleri algılamalarını sağlamaktadır.

Dolgu oyuncaklar: İçi yumuşak dolgu malzemesi ile doldurulmuş pelüş, polar, saten, kadife vb. gibi çeşitli kumaşlarla kaplanmış hayvan, insan, eşya ya da şekil, rakam gibi kavramları sembolize eden araç gereçlerdir.

Yap-bozlar: Piyasada bol miktarda bulunabilmesine rağmen eğitimcinin kendi hedeflediği konuya göre ve ahşap, karton, plastik gibi çeşitli artık araç gereçlerden hazırlayabileceği yap-bozlar çocukların problem çözme, el-göz koordinasyonu, eşleştirme gibi becerileri geliştirmesine destek olur. Çocukların da kendileri için bir oyun araç gereci olarak yap-boz hazırlamaları mümkündür.

Kavram Panoları: Eğitimcilerin işleyecekleri konuya uygun olarak ya da çocukların gereksinimleri doğrultusunda sınıfta belirli aralıklarla değiştirilecek çeşitli kavram panoları hazırlamaları gerekmektedir. Kavram panoları özellikle küçük yaşta okul öncesi çocuklarının duyarlarının daha aktif olarak kullanılmasına yönelik olarak dolgu malzemesiyle hazırlanmış araç gereçler ile de oluşturulabilir.

Fasulye Torbaları ve Görsel-İşitsel-Dokunsal Toplar: Çocukların küçük kaslarını ve el-göz koordinasyonunu geliştirme ya da duyarlarını etkin biçimde kullanabilmelerine yönelik olarak çeşitli dokulardaki kumaşların içine kuru baklagiller doldurularak hazırlanan fasulye torbaları ile top yuvarlama, hedefe top atma, dokunarak içinde ne olduğunu tahmin etme gibi oyunlar oynanabilir.

Eski çorapların içleri dolgu malzemesiyle doldurulurken ses çıkaran zil, çingirak, poşet parçası, metal para gibi malzemeler yerleştirilip arzuya göre deüzerleri farklı dokudaki kumaşlarla (saten, kadife, yünlü, organze, etamin vb.) kaplanarak farklı dokuda ve ses çıkaran toplar da hazırlanabilir.

Maskeler: Drama ve oyunlarda kullanılabilecek maskeler çocukların dile dayalı ve sosyal, duygusal becerilerini destekleyici bir role sahiptir. Maskeler özellikle özgüven eksikliği olan çocukların kendilerini daha rahatlıkla ifade edebilmelerini sağlamaktadır. Çocuklarla birlikte çeşitli kağıtlardan ve kartonlardan kesilerek hazırlanabilecek basit maskeler boyanarak şekillendirilebilir.

Çeşitli Bloklar: Boş kutular, tuvalet kağıdı ve kağıt havlu ruloları gibi artık malzemelerin kumaş, kağıt, yapışkanlı folyo gibi malzemelerle kaplanması ile hazırlanabilir. Bloklar, çocukların yapı-inşa oyunlarında, büyük ve küçük kas motor gelişimlerinin desteklenmesine, renk ve şekil kavramlarının pekiştirilmesine, iş birliği ve paylaşma becerileri ile problem çözme gibi becerilerinin desteklenmesine olanak sunmaktadır.

Oyun Hamurları ve Parmak Boyaları: Öğretmenler ister toz boya ya da gıda boyası ile renklendirilmiş isterse çocuklar tarafından şekillendirilip kuruduktan sonra renklendirilebilecek oyun hamurları ya da parmak boyaları hazırlayabilirler. Hazırlanan bu araç gereçlerin çocukların sağlıkları için tehdit oluşturmamaları açısından sadece un, su, nişasta, tuz, sıvı yağ ve gıda boyası ile hazırlanabilmeleri mümkündür.

ÜNİTE 4

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE OYUNCAK VE ÖNEMİ

GİRİŞ

Oyuncak yapımında kullanılan malzemeler, ait oldukları dönemin yalnızca sosyokültürel durumlarını değil ekonomik durumunu da yansıtmaktadır. **Oyuncak yapımında ilk kullanılan malzemeler taş, kireç taşı, kemik, kil balmumu, papirüs, tahta, midye, fildişi ve bitkilerdir.** İnsanlar tarafından bilinen en eski oyun aracı toplardır. Hayvan kemikleri de eski oyun araçlarındandır. M.Ö'ye ait pişmiş topraktan yapılmış çingirak ve karnından tekerlekli kuşlar bugün İngiltere oyuncak müzesinde sergilenmektedir. Ortaçağ ve Rönesans dönemlerinde çocuklar için yapılmış bazı oyuncakların usta eller tarafından yapıldığı görülmektedir. Eskiden Türklerin taş, çöp, tahta, çam kabuğundan yapılmış bebekler, tahta deri toprak teneke gibi malzemelerden yapılmış hacı yatmaz, dönme dolap, salıncak, aynalı beşik, fırıldak, topaç, kanarya, çekirge vb. oyuncaklar yaptığı görülmüştür. Artık eskiden oynanan oyun ve oyuncaklar dünyada ve Türkiye'de şekil değiştirmiş, yapboz, lego, ninja kaplumbağalar, uzaktan kumandalı oyuncaklar yerini almıştır. Elektronik oyuncak yapımı ve onlara karşı ilgi de artmıştır.

İnsanlar tarafından bilinen en eski oyun aracı, toptur.

Oyuncaklar sayesinde çocuklar renk, boyut ve şekilleri kavrarlar, sayısal ve yazınsal kavramlardan haberdar olurlar.

OYUNCAĞIN TANIMI VE ÖNEMİ

Oyuncağın Tanımı

Oyunun en önemli malzemesi oyuncaklardır. **Çocukların gelişim süreçleri içinde zihinsel, bedensel ve psiko-sosyal gelişimlerini etkileyen, biçimlendiren ve düzenleyen;** yaratıcı yönlerini ve hayal güçlerini geliştiren, yeteneklerinin ortaya çıkmasını destekleyen her tür oyun malzemesine **oyuncak** denir. Başka bir tanıma göre oyuncak çocuğun oyununu gerçekleştirebilmesi için gerekli olan her türlü araç ve gerece verilen isimdir. **Kısacası oyuncak "oyun aracıdır".** Eğer istenirse her şey oyuncak olabilir, hatta satın alınan oyuncaklara göre daha yararlı bile olabilir. Su, kil, kum gibi doğal oyun malzemeleri yanında; boş kibrit kutusu, makara, kumaş parçaları vb. artık malzemeler de oyuncak kapsamına girebilir.

Oyuncağın Önemi

Oyuncaklar, büyüme için çok değerli olan ilk deneyimlerin kazanılmasına ve başarı duygusunun tatminine yardımcı olur. Yetişkinler çevrelerinde olup biten olayları durumları nasıl konuşarak öğreniyorsa çocuklar da dış dünyayı oyuncaklarının yardımı ile öğrenirler.

Çok basit oyuncaklar çocuğun sıkılmasına, karmaşık oyuncak ise kendine güvenini yitirmesine neden olur. Bu nedenle oyuncaklar, kolaydan zora ya da basitten karmaşığa bir düzen şeklinde olmalıdır.

Oyuncaklar, çocuğun seçme, değerlendirme duygusunu ve yaratıcılığını geliştirirken aynı zamanda da kendi kendine karar verebilme ve belirli alanlarda beceriler kazanmasına olanaklar hazırlamaktadır.

Çocuklar arkadaşlarıyla birlikte oynarken paylaşmayı, beklemeyi, iş birliği yapmayı da öğrenebilir. Buna ilaveten çocuklar ellerine geçen oyuncakları bozarak, kırarak, parçaları ayırıp birleştirerek hem meraklarını giderir tatmin olurlar, hem de objelerin özelliklerini inceler ve keşfederler.

Çocuk doğru oyuncaklarla renk, boyut, şekil vb. kavramları öğrenir.

Yetişkin çevresinde olup bitenleri konuşarak okuyarak öğrenirken çocuk, dış dünyayı oyuncaklar vasıtasıyla tanımaya öğrenmeye çalışır. Çocukların yetişkinlerin dünyasına girene kadar geçirdikleri zaman diliminde oyuncaklara ve oyun materyallerine gereksinimi vardır. Çocuk doğru oyuncaklarla renk, boyut, şekil kavramlarını öğrenecek ve bazı sayısal ya da sözel değerleri oluşturacaktır. Oyunun, çocuğun gelişimi üzerindeki etkileri ne kadar önemli ise, aynı şekilde oyun materyalleri de çok önemlidir. **Yardımlaşma paylaşma iş birliği yapabilme kurallara uyabilme gibi sosyal becerileri oyuncak sayesinde artar.**

OYUNCAK SEÇİMİ

Çocukların yeteneklerini ortaya çıkartacak oyuncaklar bir eğitim aracı olarak görülebilir ve bu nedenle oyuncak seçiminde özellikle buna dikkat edilmelidir.

Seçilecek oyuncak çocuğun yaşına, ilgisine, becerisine, gelişim düzeyine ve yeteneklerine uygun olmalıdır. Oyuncak alırken bebeğin mevcut oyuncakları da göz önünde bulundurularak seçim yapılmalıdır. Seçilen oyuncaklar çocuğun hoşuna gidecek renkte ve yapıda olmalıdır. Ayrıca çocukta merak uyandırmalı ve ilgisini çekmelidir. Doğru seçilen oyuncak çocukların psikolojik gelişimi kadar, kültürel gelişimine ve hatta ileride meslek seçimine de fayda sağlamaktadır. Örneğin arabalara merakı çok yoğun olan bir çocuğun ileride yarış sporlarına ilgisi olması, lego ya da el hamurlarına ilgisi olan bir çocuğun da mimar ya da mühendis olması olasıdır. Oyuncak göze hoş görünmeli, yapısı ve biçimi zevkli olmalıdır. Oyuncak, çocuğun çevresini tanımasına yardımcı olmalıdır.

→ **Oyuncaklar yapı ve işleyiş bakımından kolay anlaşılır nitelikte olmalıdır. Oyuncakların büyüklükleri, çocukları tatmin edecek ve kullanabilecekleri büyüklükte olmalıdır. Sökülüp, takılabilir cinsten olmalıdır ve çocuk öğrenmek ve araştırmak istediğinde oyuncakı kırmak yerine sökebilmelidir.**

→ **Oyuncaklar dayanıklı olmalıdır. Oyuncakların çok yönlü olmasına dikkat edilmelidir. Bu amaçla kasları çalıştıran, girişimciliği, hayal gücünü artıran, problem çözme ve yaratıcılığı yönlendiren oyuncaklar tercih edilmelidir.** Oyuncaklar, sade, ayrıntıları az, iyi zımparalanmış, köşeleri yuvarlak ve küt olmalıdır. Çocuğun kullanacağı her oyuncak kas kuvvetiyle orantılı olmalı ve çocuğa zarar verecek nitelikte olmaması gereklidir. Çocuğun dil, zekâ, yaratıcılık, beden ve kas gelişimine yardımcı olacak nitelikte olmalıdır.

→ **Çocuğun özgürce oynamasının yanı sıra çocukta gözlem, deneyim, keşfetme isteğini uyandırmalı, sosyal ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunmalıdır. Çocuğun sözlü ifade, okuma-yazma ve matematik öncesi kavramları geliştirici nitelikte olmalıdır. Önemli olan, oyuncakların çokluğu değil, nitelikli olmasıdır.**

Oyuncak seçiminde cinsiyetin önemi

Oyuncak seçiminde 3 yaşına kadar kız ve erkek çocuk ayırımı yapılmaz. Ancak bazı uzmanlara göre oyunlar ve oyuncaklar yaş ve cinsiyete göre farklılıklar göstermektedir. Çocuklar için yaşlara ve cinsiyetlerine uygun oyuncak seçiminde ilk belirleyici aile olmakla birlikte göz önünde bulundurulması gereken bazı noktalar bulunmaktadır. Okul öncesi dönemde çocuğun hayal gücünü geliştiren oyuncaklar cinsiyete göre farklılaşabilir. Kız çocuklar için evcilik köşesinde bebek oyuncakların önemli olmasına karşılık, bakkalcılık köşesinde erkek çocukların teraziye ihtiyacı olabilir. Kızlar ev ile ilgili oyuncaklardan, kitaplardan hoşlanırlarken, erkekler futbol topu, oyuncak tüfek, tabanca, küçük otolar, tren, kurulup sökülebilen makineler, Legolar ve hikâye kitaplarını tercih edebilirler. Top gibi bazı oyuncaklar ise her iki cinsiyetten çocuğun da ilgisini çekmektedir.

Oyuncakların Çocuğun Gelişimine Olumsuz Etkileri

Yaşı ve cinsiyeti ne olursa olsun her çocuk oyunla ve oyuncakla büyümelidir.

OYUNCAKLARIN SINIFLANDIRILMASI

Bakış açılarına göre değişen çeşitli oyuncak sınıflandırmaları vardır. Mesela;

- Büyük ve küçük kas gelişimini sağlayan,
- Yaratıcılık ve hayal gücünü geliştiren,
- Sanat ve el işlerini geliştiren,
- Anlama - kavrama gücünü geliştiren,
- Dans, müzik ve evcilik oyuncakları şeklinde bir sınıflandırma yapılabilir.

Bir başka açıdan bakıldığında oyuncaklar;

- Ok ve kılıç, tank gibi savaş oyuncakları,
- Zar, tombala vs. şans oyuncakları,

- Bebekler, maskeleri, çok çeşitli kıyafetleri içine alan taklit oyunları için oyuncaklar,
- Kızak, salıncak, atlıkarınca gibi heyecan yaratan oyunlar için oyuncaklar vb. sınıflamak mümkündür.

Oyuncaklar büyüklüklerine, yapıldıkları maddelere, hitap ettikleri yaş gruplarına ve cinslere, gelişim alanlarına göre daha birçok çeşitli sınıflandırmalara ayrılmaktadır.

Gelişim Alanlarına Göre Oyuncakların Sınıflandırılması

1. Motor Gelişim: Top kumaştan yapılmış salıncak, küp basit bloklar, tahta çekiç çivi, pano, yumuşak tebeşir, kâğıt araba, boya kalemi bu gruba girer.

a. Büyük kas gelişimi için oyun araçları: Üç tekerlekli bisiklet, çeşitli boylardaki arabalar, kayma, tırmanma, sallanma oyuncakları, tahterevalli

b. Küçük kas gelişimi için oyun araçları: Mum, boya, renkli kalem, keçeli kalem, kâğıt, kâğıt makası yapıştırıcı legolar, birleştirme oyuncakları, parçalı bulmacalar

2. Bilişsel Gelişim: Eşleştirme, yapboz kartları, kavram kartları (zıt kavramlar), kurallı oynanan oyun kartları, blok domino taşları, legolar, mesleklere yönelik oyuncaklar, küpler

3. Sosyal Gelişim: Dramatik oyuncaklar, evcilik oyuncakları, davul ve zil gibi müzik aletleri, mesleki oyuncaklar

4. Öz Bakım Gelişimi: Bedenle ilgili materyaller, elbiseler

5. Kurgu Oyuncakları: Küpler, bloklar, tahta otomobil ve kamyonlar, kum havuzunda oynamak üzere sert plastikten hayvanlar ve insanlar, tahta veya plastik hayvanlar, bebekler, eklemeli oyuncaklar birbirine geçmeli vagonlu tahta trenler

6. Yaratıcı Düş Gücünü Geliştiren Oyuncaklar: Kukla sahnesi, el kuklaları, parmak kuklaları, bez bebeklerdir. Yetişkin süs eşyaları, doktor araçları, telefonlar, bebek arabaları, mum boya, pastel boya, renkli tebeşir ve keçeli kalemler, kil, plastrin sulu boya, parmak boya, toz boya, fırçalar, kâğıtlar, artık kumaşlar, ip, yün, talaş, yumurta kabuğu ve yapıştırıcı, baskı kalıpları (makara, havuç, patates, tahta, yaprak gibi) çeşitli giysiler

7. Evcilik Oyuncakları: Ocak, musluk, buzdolabı, yemek ve çay takımları, bebekler ve bebek evi, çocuğun boyuna uygun yatak, sandalye ve masalar

8. Çocuğun Algı ve Kavramasını Geliştirecek Uyarı Araçları

a. Okuma ve konuşmayı geliştirecek uyarı araçları: Tahtadan harf ve sayılar, mıknaatıslı harf ve sayılar, zımpara kâğıdından pazen kaplı tahtaya yapışabilecek harf ve sayılar, harf ve sayıları içeren lastik mühürler, üzerine basit sözcüklerin yazılacağı büyük karton fişler, çeşitli eklemeli bulmacalar, dominolar, tamamlama, karşılaştırma oyunları, kara tahta

b. Matematik ve sayılar: Renkli çubuklar, mozaik geometrik şekiller, tahta oyuncak saat veya saati öğretecek tahta küpler

c. Doğa bilimleri: Mıknaatıslı, karınca yuvası, ayna, taş, yaprak, deniz kabuğu, kuru bitki ve sebze koleksiyonu, doğa ile ilgili çocuk kitapları ve plaklar

9. Müzik ve Dans Araçları: Ritim araçları (tef, davul, trampet), flüt, zil, çan, çingirak plak ve CD'ler

10. Dil Gelişimi: Şiir ve ninni kasetleri kuklalar masal kitapları

Yaş Gruplarına Göre Oyuncakların Sınıflandırılması

0-9 ay oyuncakları

Bu dönem oral dönem olduğu için çocuk oyuncakları ağızına götürülecektir. Bu nedenle güvenlik önemlidir. Bebekler nesnelere dokunmaktan, tutmaktan, elleriyle vurarak döndürmekten, sallamaktan ağızına götürmekten hoşlanır. Yenidoğan bebeğin en değerli oyuncuğu kendi bedenidir. Elini kolunu sallayarak ellerini açıp kapayarak eğlenir. 0-9 ay oyuncakları çingiraklar, müzikli, sıkınca ses çıkaran oyuncaklar, ses çıkaran tahta ve plastik oyuncaklar, müzik kutuları, hareketli oyuncaklar, pamuklu kumaş ve sünger gibi değişik materyallerden yapılmış oyuncaklar ve toplardır. Kırılmaz aynalar, resimli bez ve plastik kitaplar, birbirine geçen plastik halkalar duyu sepeti, duyu yastıkları ve minderleri, çingiraklar büyük renkli kareler ve küpler rüzgâr çanları ve diş halkaları, kumaş kitaplar renkli resim ve portrelerdir. Bebek emeklemeye başlamadan önce onun uzanamayacağı yere konulan top gibi objeler uzanma ve dikkatini yoğunlaştırmasına yardım eder.

Yenidoğan bebeğin en değerli oyuncuğu kendi bedenidir.

9-12 ay oyuncakları

Bu dönemde çocuklar oyuncakları birbirine vurmaktan, nesneleri üst üste yığmaktan, iç içe yerleştirmekten, bir şeyin içine koyup dışına çıkarmaktan, bükmekten, sıkımdan sallamaktan, sürüklemekten ve fırlatmaktan

hoşlanırlar. Dokuz ile on iki ay için kullanılabilircek oyuncaklar renkli topalar ve halkalar çingırak müzikli oyuncak, karton kitaplar, doldurup boşatma oyuncakları, banyo oyuncakları, duyu battaniyesi, bez salıncak, küpler ve basit bloklar, topalar, vurmali sallamali müzik aletleri, basit geçmeli oyuncaklar, tef, zil ve davuldur.

1-2 yaş oyuncakları

Çocuklar için en etkili oyuncaklar onların bireysel gereksinimlerini ve artan gelişim gereksinimlerini karşılayan oynanabilirlik niteliğinde olanlardır. Bir yaş üzerindeki çocuklar için resimleri net olan resimli kitaplar gereklidir. Bir-iki yaş grubundaki çocuklar taklit oyunları ve fiziksel aktiviteden hareket eden ve ses çıkaran oyuncaklardan hoşlanırlar. Bu yaş grubunda çocuklar el arabaları, üç tekerlekli bisiklet, tüm park oyunları, tahta bloklar, legolar, küpler yapbozlar, el kuklaları, taşıt araçları, müzik kutusu, oyun hamuru, oyuncak bebekler, boya kalemleri, itmeli çekmeli ses çıkaran oyuncaklar, üstüne çıkılabilecek ve içine girilebilecek büyüklükte kutular, mukavvalar, oyuncak süpürge, su havuzu, tahta çekiç, çivi ve çakma panolar, kum oyuncakları, yumurta çırpacağı, su oyuncakları, sallanan at, tahta, bez ya da plastik hayvanlar, salıncaklar, küçük bebekler ile oynamaktadırlar. 1-2 yaşta içine oturulabilen oyuncaklardan hoşlanırlar.

2-3 yaş oyuncakları

Bu yaş grubundaki çocuklar evcilik oynamaktan, tırmanmaktan ayırıp tekrar birleştirmekten, şekil vermekten ve yoğurmaktan, çizim yapmaktan, sayfaları çevirip bakabileceği kitaplardan hoşlanırlar. İki-üç yaş oyuncakları; ipinden çekebileceği oyuncaklar, üç tekerlekli bisiklet, yapboz, mıknaıslı tahtalar, rakam, sayma oyuncakları, tombala, oyuncak bebekler, tamir setleri, şişirilebilir topalar, pastel boya ve kâğıtlar, müzik aletleri, zil, tef, davul, oyuncak taşıtlar, resimli çocuk kitapları, sabunla balonlar yapma, oyuncak mutfak, trenler, küçük araba, oyun masasıdır.

Çocuk yürümeye başladığında itilen-çekilen oyuncaklar onun daha çok ilgisini çeker. Bazı itilen ve çekilen oyuncaklara binmekte mümkündür. Bunlar araba ya da hayvan şeklinde olan oyuncaklardır. Kopyalama ya da taklit etme oyunları da 2 yaşında çocuğun ilgisi çeker. Anne mutfakta çalışırken çocuğa da plastik tabak vb. malzemeler verip yardım etmesi ve taklit etmesi sağlanabilir.

3 -4 yaş oyuncakları

Bu yaş grubundaki çocuklar için oyuncaklar; parmak boyası, keskin olmayan makas ve kâğıtlar, bağlama oyuncakları, kızaktır. Oyuncak ocaklar veya mutfak malzemeleri, sürülebilen traktörler veya yarış arabaları çok eğlencelidir. Oyun evi veya küplerle dolu el arabası gibi büyük oyuncaklarda hoşlarına gider.

4-5 yaş oyuncakları

Bu dönemin ilgi çeken oyuncakları poster resim, hemşire, doktor önlüğü, domino, büyük bebek arabası, üç boyutlu çalışmalardır.

6 yaş oyuncakları

Altı yaş için oyuncak atlama ipi, el kuklaları, kullanılmayan giysiler çember çevirme, basit kâğıt oyunları zevk verir. Aynalar, karton kutular, su renkli kâğıtlar ve boyalar gibi malzemelerde pahalı olmamasına karşın çocuklar için gözde oyuncaklardır. Teknik açıdan gelişmiş pahalı oyuncaklar onları pasif bir pozisyona sokmakta ve yaratıcılıklarını engellemektedir.

Oyuncak Güvenliğı

Oyuncak yönetmeliğine göre oyuncanın üzerinde ya da etiketinde CE işareti, üreticinin veya ithalatçının adı veya ticaret unvanı veya markası, adresi, yaşa uygun ibaresi oyuncakların taşıyabileceği özel risklere ilişkin ilgi ve kullanım kılavuzu bulunmalıdır. Oyuncak alırken bunların olup olmadığına bakılmalı, kılavuz ve uyarılar okunmalıdır. **CE işareti ürünün asgari güvenlik koşullarına sahip olduğunu gösteren kalite güvencesi sağlayan işarettir.** Oyuncak boyası çıkmayan yanıcı parlayıcı nitelikleri olmayan çocuğun sağlığına zarar vermeyecek boya ve verniklerle boyanmış olmalıdır. Tüm oyuncaklar kurşunsuz boya ile boyanmış olmalıdır. Kokulu oyuncaklar alerjiye neden olabilecek esanslar içermemelidir. Tutkal seçiminde de özen gösterilmeli hızlı yapıştırıcılar veya solunması zararlı olanlar kullanılmamalıdır. Üç-beş yaşından küçük çocuklar için boyanmış spreyleneşmiş ve cilalanmış olan tüm oyuncaklarda kullanılan boyaların içindeki kurşun oranı % 1'i geçmediğı ya da zehirli olmadıkları oyuncak üzerinde belirtilmelidir.

Oyuncak parçaları boğulma riski taşımamalıdır. Minik parçalı oyuncaklar bilyeler küçük oyun zarları sayı fişleri küçük pilleri olan oyuncaklar bebeğin erişemeyeceği yerde tutulmalıdır.

Oyuncağın hareket ettirici mekanizmaları ve hareket eden dişli kayış, yay vs. parçaları dışarıda olan oyuncaklar alınmamalıdır. Çocuğun oyuncakları açık raflarda saklanmalıdır. Kutu, sandık gibi kapalı, çocuğun içine girip kalabileceği yerler tehlikeli olabilir. Oyuncakta elektriksel gerilim 24 voltu geçmemesi gerekir. Oyuncak hijyen ve temizlik şartlarına uygun, parçaları sağlam ve zorlamalara dayanıklı olmalıdır.

EĞİTİCİ OYUNCAKLAR

Eğitici oyuncak tanımı: Çocukların daha çok zihin gelişimlerine katkısı olan ve onları oyun yolu ile öğretmeye teşvik eden masa oyuncaklarına eğitici oyuncak denir. Çocuk, kendini ve çevresini oyun yolu ile tanır. Oynarken oyuncaklarıyla olsun, çevresindeki kişilerle olsun etkileşim hâlinde olduğu için hem bilişsel becerileri (zekâsı, hafızası, kelime bilgisi, duyguları vb.) hem de motor becerileri gelişmektedir.

Eğitici oyuncakların çocuğun gelişimine olan katkıları

Neden sonuç ilişkisi, çağrışımlarda bulunma, benzerlik, parça, bütün, olay, sıralama, gruplama ve zihinsel yeteneklerini geliştirir.

Kelime dağarcığı gelişir. Bebeklikten itibaren eğitici oyuncaklar, çocuğun gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Eğitici oyuncaklarla çocukların yalnızca bilişsel gelişimi değil, tüm gelişimleri desteklenir. Buna göre eğitici oyuncaklar; çocukların bilişsel, dil ve öz bakım becerisini desteklemek amacıyla sistemli bir şekilde geliştirilmiş, aynı zamanda sosyal-duygusal ve motor becerilerinin gelişimini destekleyen, çocukların oynayarak öğrenmesini sağlayan oyuncaklar olarak tanımlanır.

Eğitici oyuncaklar, çocukların gelişim seviyelerine göre farklılık gösterir. Örneğin; 0-3 yaşına kadar olan dönemde işitme, dokunma, görme duyularını uyaran mobiller, oyun battaniyeleri vb. oyuncaklar hazırlanabilir. Daha büyük yaşlardaki çocuklar için ise tek başına ya da grupta oynayabilecekleri tombalar, dominolar, eşleştirme kartları, yap-bozlar parça- bütün oyunları uygun olur.

Oyuncaklar; zekâyı, hayal gücünü, duyguları geliştiren, bedensel, ruhsal, dil ve sosyal gelişimi destekleyen materyallerdir. Erken çocukluk döneminde çocuğun, simgeleri kullanma, algılama, yeni kavramlar oluşturma gibi bilişsel becerilerinin ve tüm gelişimlerinin desteklenmesi için eğitici oyuncakların kullanılması yararlıdır.

Eğitici oyuncaklar çocuğun düşünme, bilme, algılama, tanıma, soyutlama, gruplama, kavram geliştirme, hatırlama gücü, akıl yürütme, akılda tutma, dikkatini yoğunlaştırma, organlar arası eş güdüm, problem çözme, yaratıcılık, gibi pek çok becerinin gelişmesini sağlarlar. Eğitici oyuncaklarla çocuklar, olaylar ve objeler, benzerlik, parça- bütün gibi ilişkiler kurarak veya onların belli bir özellik ya da oluş sırasına göre sıralayarak, gruplayarak zihinsel yeteneklerini geliştirirler. **Problemlere deneme- yanılma yoluyla çözümler bulmasını sağlarlar.**

Eğitici oyuncaklar, parmak ve el kaslarının etkili olarak kullanılması, el-göz koordinasyonu gibi becerilerin gelişimini destekler. Küçük kasların motor gelişimine katkı sağlar. Gelişimin her alanını desteklemesi açısından eğitici oyuncaklar, farklı yaş ve gelişim düzeyindeki tüm çocuklar için çok önemlidir.

Çocukların etkin olarak katılım gösterdikleri oyunla eğitim, onların öz güven duygularının, problem çözme ve sorunları ile başa çıkabilme becerilerinin, bağımsız düşünme güçlerinin, çok yönlü yaratıcılıklarının gelişmesinde çok önemlidir.

Çocuğa hediye olarak oyuncak alınacaksa çocuğun yaşı ve gelişim düzeyi dikkate alınmalıdır.

Eğitici oyuncakların çocuklara sağladığı yararlar özetle;

- Kavram oluşumuna yardımcı olur,
- Parçadan bütün oluşturma eşleştirme becerilerini geliştirir,
- Kas gelişimlerine yardımcı olur,
- Dikkat süresini ve yoğunluğunu artırır,
- Algılama çözümleme karşılaştırma neden sonuç ilişkisini geliştirir,
- Zihinde canlandırma yeteneklerini geliştirir.

Bu eğitici oyuncaklar bul-taklar, plastik legolar, tombalalar, tahta oyuncaklar, eşleştirmeli, parça bütün ilişkili seçmeli oyuncaklar domino küpleridir. Öğretmen eğitici oyuncakları piyasadan hazır alabileceği gibi kendisi de yapabilir.

KAVRAM GELİŞİMİNİ DESTEKLEYEN OYUNCAKLAR

Erken çocukluk döneminde çocukların belirli kavramları öğrenmeleri gerekir. Eğitim kurumlarında öğretmen yaptığı yıllık, günlük planlarda renk, şekil, sayı, boyut, zaman vb. kavramlara da yer verir. Eğitici oyuncaklar, planda yer alan bu kavramların zevkli, kolay ve doğru öğrenebilmesinde yardımcı olurlar. Erken çocukluk döneminde ele alınması önerilen kavramlar şunlardır:

- ➔ **Şekil kavramı** (büyük-orta-küçük, yuvarlak, kare, üçgen, dikdörtgen, bütün yarım, düz-eğri, kenar-köşe vb.) Çocukların geometrik şekilleri tanımalarına yardımcı olan oyuncaklardır. Şekil kavramı, günlük plan içinde yer alan tüm etkinlikler yoluyla çocuklara kazandırılabilir. Örneğin; öğretmen bu kavramı öğretmek için üçgen, yuvarlak, daire şeklinde çomak kuklalar hazırlayarak, hikâye anlatabilir.
- ➔ **Zaman kavramı** (dün-bugün-yarın, gece-gündüz, sabah-öğle-akşam vb.) Zaman kavramı çocukların gece, gündüz, yarın, bugün dün vb. zaman kavramının gelişmesini sağlar. Çocukta zaman kavramının gelişimi için, bilişsel bir yapılaşmanın oluşmasına gereksinim vardır. Dört yaşına kadar çocuklar, daha çok şimdiki zamanla ilgilenirler. Çocuğa en uygun oyuncuğı sunabilmesi için yetişkinin çocuğunu çok iyi tanıması gelişimini çok iyi bilmesi gerekir.
- ➔ **Mekân kavramı** (uzak-yakın, iç-dış, ön-arka, içeri-dışarı, alt-üst-orta, altında-üstünde, sağında-solunda, ileri-geri vb.) Uzayda konum kavramı ile ilgili hazırlanmış pek çok kartlar, pazen tahtalar, çocuklar tarafından bireysel ya da grupça oynanabilmektedir. Öğretmen mekânda konum kavramı ile ilgili pek çok kart hazırlayabilir ve öyküler oluşturabilir.
- ➔ **Sayı kavramı** (1-20 arası sayılar, basit toplama, çıkarma işlemleri) Çocuklara saymayı öğretmek, sayıları amacıyla tanıtmak, sayıların birbirleriyle olan ilişkisini kavramlarına yardım etmek yapılan etkinliklerdir. Tüm kavramlarda olduğu gibi bu dönemde kazanılan sayısal bilgiler çocuğun eğitimi için sağlam bir temel oluşturur. Oyuncaklar basitten karmaşığa doğru hazırlanmalıdır.
- ➔ **Renk kavramı** (ana renkler, ara renkler) Renk kavramı, ana ve ara renkleri tanımasını sağlar. Renk kavramı, çocukta 2 yaşından sonra gelişmeye başlar. Çocuklar zıt renkleri, daha kolay öğrenirler. Bu nedenle çeşitli dominolar, kartlar, tombalalar hazırlanarak, renk kavramı oyun yoluyla çocuklara öğretilir.
- ➔ **Nicelik (miktar) kavramı** (az-çok, hiç-hepsi-çoğu-birçoğu-hiçbiri-birkaçı-yarısı vb.) Erken çocukluk dönemindeki çocuklar başlangıçta, nicelik kavramıyla ilgili işlemlerde görsel algılamayla yapılan çalışmalarda daha başarılıdır. Çocuklar, azlık çokluk kavramıyla ilgili kavramı kazanırken, aralıklı çizilmiş aynı sayıdaki bir nesneyi boşluk bırakmadan çizilip gördüğünde aralıklı olanın daha çok olduğunu söyler. Bunun zamanla eşit olduğunu öğrenir. Aynı örnek, sıvı dolu uzun ve kısa olan bardaklarla da yapılabilir.
- ➔ **Boyut kavramı** (büyük-küçük, uzun-kısa, geniş-dar, yüksek-alçak, kalın-ince vb.) Boyut kavramına ait ilk davranışlar 2-3 yaşındaki çocuklarda büyük-küçük olanı tanıma, ayırt etme ile ortaya çıkmaktadır. Boyut kavramı, büyük, küçük kısa, uzun geniş dar kavramına ait bu tür oyuncaklar, çocukta yaratıcılık ile kas gelişimine de destek olur.

ÜNİTE 5

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE EĞİTİCİ OYUNCAK PLANLAMA

Okul öncesi dönemde çocuğun, simgeleri kullanma, yer ve yön kavramlarını tanıma, yeni kavramlar oluşturma, dikkat ve algılama, düşünme, bilme, tanıma, soyutlama, gruplama, hatırlama gücü, akıl yürütme, akılda tutma, dikkatini yoğunlaştırma, problem çözme, yaratıcılık gibi bilişsel becerilerinin ve tüm gelişim alanlarının desteklenmesi için eğitici oyuncakları kullanması yararlıdır. Eğitici oyuncaklar çocuğun bilincini genişletmeli, merakını uyandırmalı ve ona tecrübelerini canlandırma olanağı vermelidir.

Eğitici oyuncaklar çocukların zihinsel gelişimlerine yardımcı olur.

Eğitici oyuncak, çocukların oynayarak öğrenmelerini sağlayan, kavramları geliştirmelerine, obje ve olayların daha iyi anlaşılmasına yani daha çok çocukların zihinsel gelişimlerine yardımcı olan oyuncaklardır. Eğitici oyuncaklarla oynanan oyunlar çocukların algılamasını, belli bir konuda dikkatini toplayabilmesini problemlere deneme yanılma yoluyla çözümler bulmasını sağlamaktadır.

EĞİTİCİ OYUNCAĞI PLANLAMADA DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR

Oyuncak tasarımı ve uygulanması çok boyutlu araştırma proje ister. Oyuncak tasarımında fonksiyon, estetik form ve ergonomik nitelik en önemli unsurlardır. Eğitici oyuncak tasarlanırken, tasarımın başından sonuna kadar birbirleriyle ilişkili bir dizi işlemin gerçekleştiği bir süreçten söz edilebilir. Dolayısıyla eğitici oyuncak geliştirme bir süreç işidir. **Bu süreçte öncelikli olarak;**

- Var olan eğitici oyuncaklar fayda ve sınırlılık yönünden incelenmeli,
- Gereksinimi karşılayacak eğitici oyuncak biçimi seçilmeli,
- Eğitici oyuncaktan beklenen eğitsel özellikler belirlenmeli,
- Eğitici oyuncağın öğretim hedefleri belirlenmeli,
- Eğitici oyuncağın biçimsel özellikleri kararlaştırılmalı,
- Kullanılacak kaynak malzemeler seçilmeli,
- Bireysel ya da grup ile oynanabilmeli,
- Eğitici oyuncaklar sınıfın durumuna ve çocuk sayısına göre hazırlanmalı,
- Oyuncaklar basitten karmaşığa doğru hazırlanmalı,
- Canlı renkler kullanılmalı,
- Eğitici oyuncak geliştirilmeli,
- Oyun materyalleri tasarım ve hazırlanma aşamalarında çok yönlü kullanılabilir ve geliştirilebilir özellikte olmalı,
- Eğitsel özellikleri ve kullanılabilirliği test edilmeli,
- Ortamda denenmesine ilişkin bir dizi işlem gerçekleştirilmektedir.

EĞİTİCİ OYUNCAK PLANLANMASINDA ÖĞRETMENİN ROLÜ

Eğitici oyuncak köşesi, çocukların yaş, gelişim özelliklerine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun bir şekilde düzenlendiğinde çocuk bu köşeden maksimum yarar sağlar. Hem eğitici oyuncak köşesinin yeri hem de oyuncakların bu köşede nasıl sergilendiği çocukların oyuncakları kullanma, bir şeyler öğrenme ve koruma biçimlerini etkileyecektir.

Öğretmen eğitici oyuncak köşesini düzenlerken;

- Eğitici oyuncak köşesini kitaplık köşesi gibi sessiz köşelere yakın bir yerde oluşturmalıdır.
- Bu köşeye, birbirinden ayrılabilir masa, sandalye, minder ve halı, çocukların boylarına uygun dolap, pano, paravan vb. koymalıdır.
- Eğitici oyuncakları türüne göre sınıflandırarak, çocukların göz hizasında yerleştirmelidir.
- Fazla olan eğitici oyuncakları bu köşeye koymak yerine bu köşenin dışında bir yerde saklamalıdır.
- Eğitici oyuncakları ve oyuncakların kaldırılacağı dolapları, rafları, çekmeceleri etiketlendirmelidir. Etiketlendirmeyi birkaç şekilde yapabilir. Her bir oyuncağın fotoğrafı çekilip veya resmi çizilip etiket hazırlanabilir.
- Eğitici oyuncak köşesindeki tüm materyallere, çocuk sayısına yeterli olacak şekilde yer vermelidir.

Eğitici oyuncak köşesindeki materyallerin seçiminde, gruptaki çocukların sayısı, özellikleri ve bu köşeye ayrılan alan önemlidir. Öğretmen bu köşeye uygun oyuncakları satın alabileceği gibi kendisi de planlayabilir.

Öğretmen oyuncak seçerken;

- Çocukların yaşlarına, gelişim özelliklerine, ilgi ve ihtiyaçlarına dikkat etmelidir. Eğitici oyuncakları seçerken basitten karmaşığa ilkesini ve çocukların yaşadıkları çevre ve deneyimleri göz önünde bulundurmalıdır.
- Çocukların bireysel veya grupta oynayabileceği oyuncakları seçmelidir.
- Bütün oyuncakların yasal olarak belirlenmiş standartlara uygun ve kullanımı güvenli olmasına dikkat etmelidir. Sivri uçlu, kesici, yutulabilecek kadar küçük parçalı oyuncakları tercih etmemelidir.
- Oyuncakların iyi dizayn edilmiş olmasına ve beklendiği gibi çalışmasına dikkat etmelidir. Bütün yap-bozların ve geçmeli parçaların birbirine uyması, domino ve tombala parçalarının eksiksiz olması gerekir.
- Eğitici oyuncağın seçiminde fonksiyonuna göre fiyatını göz önünde bulundurmalıdır. Pahalı oyuncak her zaman iyi oyuncak olmamakla birlikte bazen iyi yatırım olabilir. Çünkü bunlar değişik şekillerde kullanılabilir ve uzun süre dayanır. Öğretmen oyuncağı satın almadan önce şu soruları dikkate almalıdır: Oyuncak değişik tarzlarda kullanılabilir mi? Çocuklar becerilerini geliştirdikçe daha karmaşık biçimde kullanılabilir mi? Farklı yaşlardaki çocuklar tarafından farklı biçimlerde kullanılabilir mi?

- Oyuncaklar çocuklara değerleri aktarır. Bu yüzden öğretmen oyuncakların üzerindeki resimler ve fotoğrafların tek tip veya basmakalıp olmamasına, değişik rolleri ve deneyimleri yansıtmalarına dikkat etmelidir. Örneğin, mesleklerle ilgili bir oyuncakta mühendis ve doktor kadın olarak resimlenebilir.
- Öğretmen kendi planladığı oyuncakta dayanıklı malzemeleri tercih etmeli, çizilen resimler basit ve anlaşılır olmalı, kolay çıkmayan uygun boyaları seçmelidir.

EĞİTİCİ OYUNCAK PLANLANMASINDA BİÇİMSEL ÖZELLİKLER

Çocukların etkin olarak katılım gösterdikleri oyunla eğitim onların öz güven duygularının, problem çözme, sorunları ile başa çıkabilme becerilerinin, bağımsız düşünme güçlerinin, çok yönlü yaratıcılıklarının gelişmesinde çok önemlidir. Eğitici oyuncaklar da bu amaçlara ulaşılmasında önemli bir yer tutar.

Eğitici oyuncak planlanırken, biçimlendirmeye yönelik temel tekniklerin kullanılması ve eğitici oyuncakların görsel bakımdan çocukların ilgilerini çekerek öğrenmelerine yardımcı olabilmesini sağlamak üzere, planlama sürecinde çizgi, şekil, boyut, renk gibi çeşitli özellikler dikkate alınmalıdır. Bu öğeler, geliştirilecek eğitici oyuncağın biçimsel açıdan istenilen yapıya ulaştırılmasında önemli bir yere sahiptir.

→ **Şekil kavramı (dikdörtgen, kare, üçgen, beşgen):** Çocukların geometrik şekilleri tanımlarına ve öğrenmelerine yardım eden çalışma ve etkinliklerdir.

→ **Boyut kavramı (büyük-küçük):** Boyut kavramına ait ilk davranışlar 2- 3 yaşındaki çocuklarda büyük küçük olanı tanıma ayırt etme ile ortaya çıkmaktadır. Bu tür oyuncaklar çocuklarda yaratıcılığı ve kas gelişimini de desteklemektedir.

→ **Sayı kavramı (1-5 arası sayılar):** Çocuklara saymayı öğretmek, sayıları tanıtmak amacıyla yapılan etkinliklerdir. Oyuncaklar basitten karmaşığa doğru hazırlanmalıdır.

→ **Renk kavramı (ana renkler):** Renk kavramı, çocukta 2 yaşından sonra gelişmeye başlar. Çocuklar zıt renkleri, daha kolay öğrenirler. Çeşitli kartlar, tombalar hazırlanarak, renk kavramı oyun yoluyla öğretilir.

Bu kavramlardan yola çıkarak eğitici oyuncaklar tasarlanır. Bunlar; sökmeli oyuncaklar, ip ve boncuk, halka, anahtar, kilit, ayna, büyüteç, mıknaş, boncuklu hesap tahtası, kapak açma kapatma, resimli küpler, iç içe giren kutular ve kitaplar gibi oyuncaklardır.

Eğitici oyuncak planlama basamakları işlem süreci

- Geliştirilecek olan oyuncak seçilir.
- Oyuncağın teknik çizimi yapılır.
- Renklendirme taslağı oluşturulur; renkleri oyuncağı kullanacak olan çocuk yaş grubu ve özelliklerine göre seçilir.
- Fonksiyonu belirten teknik resim çizilir.
- Eğitici oyuncağın parçalarının çizimleri ve şablonları çizilir.
- Eğitici oyuncağın yapımında kullanılacak malzemeler ve miktarları listelenir.

Bu aşamalardan sonra eğitici oyuncağın yapım aşamasına geçilir.

Renk kavramı 2 yaşından sonra gelişmeye başlar.

EĞİTİCİ OYUNCAK MALZEMELERİ

Bir oyuncağın tasarımında ilk önce onun fayda ve zararları değerlendirilmeli ve amaca uygun form malzemesi belirlenmelidir. Çevre, ergonomi, etik ve estetiğin kurallarına uyularak tasarım ve üretim yapılmalıdır.

Oyuncaklar yaratıcı faaliyetleri teşvik etmeli, hayal gücünü uyarabilmelidir. Oyun ve oyuncaklar konusunda çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır.

Genel olarak eğitici oyuncak malzemeleri beş ayrı grupta ele alınmaktadır:

Birinci grup malzemeler: Çocuğun kendi dışındaki çevreyi tanımasını ve kendi deneyimlerini oluşturmasını sağlar. Bu malzemeler kum, toprak, kil, çamur, su ve boyalardan oluşur. Kum, su, kil, çamur gibi doğal materyallerle oyun çocukların çevrelerinde doğal dünyada neler olduğunu keşfetmelerine fırsat tanır. Çocuk malzemeye kendisi şekil verdiği için hayal gücünü ortaya çıkartır ve tutma, kavrama ve şekil verme yönünü geliştirir.

İkinci grup malzemeler: Çocuğun yaratıcı yeteneğini ortaya çıkartması sağlayan malzemelerdir. Çocuk kendi kendine birçok şekil yaratabilir.

Üçüncü grup malzemeler: Çocuğun hayal dünyasına hitap eden ve destekleyen bebekler ve hayvan figürlerinden oluşurlar. Bu oyuncaklarla oynayan çocuk kendi oyun dünyasını kurar ve içinde yer alır.

Dördüncü grup malzemeler: Çocuğun bir yetişkin gibi davranabilmesini sağlayan ve becerilerini geliştiren küçük ev eşyalarıdır. Yetişkinlerin dünyasında gördüğü her şeyi taklit yoluyla kendi dünyasında uygular.

Beşinci grup malzemeler: Çocuğun hem bedensel hem de zihinsel yeteneklerinin gelişimini destekleyen jimnastik aletleri ve inşaat malzemeleridir. Legoları da bu gruba girer.

Bazı oyuncaklar birden fazla gelişim alanını destekleyebilir örneğin oyuncak kamyon ile oynarken kas gelişimi, yaratıcılık vb. alanları desteklenir. Çocuğa kendisini ortaya koyabileceği, aktif olarak şekillendireceği, yeteneklerine ve hayal gücüne hitap eden oyuncaklar seçerek, var olan değerlerinin daha da gelişmesine katkıda bulunulmalıdır.

Okul öncesinde çocuğa çeşitli atık malzemeler verilerek farklı oyuncaklar yapmasına izin verilmelidir.

Ahşap Oyuncak

Bu oyuncaklar hiç cila atmadan kullanılabilir, bu nedenle ahşap oyuncuğun üzerinde bakteri üremesi çok güçtür, bunun için dezenfekte gerektirmez ve dezenfekte edilirken kullanılan zararlı maddelerin oyuncuğun yapısına zarar vermesi de böylelikle önlenmiş olur. Ahşap oyuncakta ürün yelpazesi sonsuzdur, mutlaka bir fabrikasyon üretime geçilmesi gerekmez, insanın kendisinin bir yakını için bir-iki ahşap oyuncak yapması, kendine göre tasarlaması mümkündür. Ahşap oyuncaklar nesilden nesile geçen ürünlerdir; dededen toruna geçen bu ürünler eskিয়েince de değerlidir. Tamamen geri dönüşümlüdür.

Ahşap oyuncak aynı zamanda evde çocuğun odasına koyabileceğiniz, iş yerinde masanızın üzerinde kullanabileceğiniz nesnelerdendir görünümü güzel hatta bir tür sanat eseridir. Ahşap oyuncaklar en eski oyuncaklardır. Ahşap oyuncakların tercih edilmesinin nedeni doğal malzeme olması, dokunarak oynanması, dayanıklı olması, bozulmaması, yapımının kolay olmasıdır. Ahşap oyuncak törapatik araç olarak da kullanılır.

EĞİTİCİ OYUNCAĞIN PLANLANMASI

Oyuncak tasarımcısının en önemli özelliği, çocuğun bakış açısını doğru yakalamaktır. Ayrıca oyuncak tasarımcısı hayal dünyası ile gerçek arasındaki dengeyi ayarlamalıdır. **Oyuncağın farklı fonksiyonlarının olması, kullanışlı olması, yenilik içermesi, değiştirme değerinin yüksek olması (Bu değerle uzun süre aynı oyuncakla oynanması ve üretim ve materyal kalitesinin yüksek olması kastedilmiştir) gerekmektedir.**

Oyuncak tasarımında önce karakter araştırması yapılır. Araştırmanın krokisi çizilir. Teknik malzeme belirlenir. Daha sonra oyuncuğun yapım resmi çizilir. Yapım resmi ürünün imalatında kullanılacak parçaların birbiri ile birleştirme şeklini ve sırasını gösterir. Kaliteli bir oyuncak için krokiğin teknik çizimlerinin yapılması gerekir. Oyuncağın önden, arkadan, yandan üstten temel görünüş şekilleri ölçülendirilerek çizilir. Daha sonra formun üzerine yapılacak olan boyama ve desen tasarlanır. Fonksiyon çizimi yapılır. Fonksiyon çizimi bir oyuncuğun kullanım şeklini belirler. Karmaşık tasarımlarda bütün oluşturacak parçaların ayrıntılı biçimde teknik çizimi yapılır. Oyuncak tasarımı uygulamasında bilgisayar teknolojilerinden yararlanılabilir.

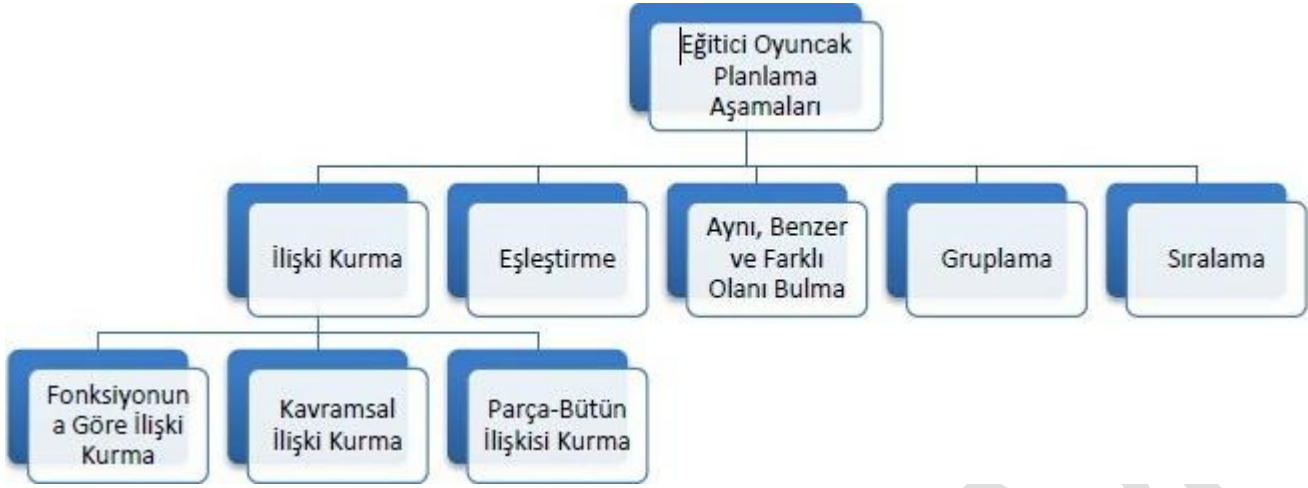
Eğitici oyuncak çocukların oynayarak öğrenmelerini sağlayan kavramları geliştirmelerine obje ve olayların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olan oyuncaklardır.

Eğitici oyuncak tasarımında dikkat edilecek unsurlar:

- Çocuğa keyif vermeli,
- Konuşmaya sevk etmeli,
- Çocuğu harekete sevk etmelidir.

Eğitici Oyuncak Planlanma Aşamaları

Eğitici oyuncaklar planlanırken eşleştirme, benzer ve farklı olanı bulma, bağıntı ilişki kurma, fonksiyonuna göre ilişki kurma kavramsal ilişki kurma, parça bütün ilişkisi kurma, gruplama, sıralama şeklinde yapılmalıdır. Okul öncesi eğitiminde eğitici oyuncak planlarken dikkat edilecek en önemli noktalardan birisi de belirlenen amaca ulaşabilmek için oyuncuğun, belli bir aşama hâlinde, basitten karmaşığa doğru hazırlanmasıdır.

İlişki kurma

Eğitici oyuncağın tüm basamaklarının temeli ilişki kurmaya dayanır. İlişki kurma çocuğun dünyayı tanımasında, anlamasında önemli bir bilişsel beceridir. Çocuklar nesneleri, olayları, durumları, kavramları bu olgu ve kavramları bu olgu ve kavramlar arasındaki bağlantıyı, ilişki kurma becerisini etkili bir şekilde kullanarak çevresinde olup bitenleri algılar ve öğrenir. İlişki kurma becerisi için çocuktan oyuncaklarında belli bir özellik açısından verilen ilişkiyi algılaması ve ayırt etmesi istenir. Parçaları birleştirerek resmin bütünü oluşturma, kullanıldığı yere ya da kullanım amacına göre ilişkili olanları veya belli bir özellik açısından (ör; büyüklük) aynı olan ancak diğer tüm özellikleri farklı olanları bir araya getirme söz konusudur.

İlişki kurma şu alt basamaklardan oluşmaktadır.

- Benzer ve farklı olanları bulma,
- Fonksiyonuna göre ilişki kurma (çaydanlık-çay bardağı),
- Kavramsal ilişki kurma (kırmızı top-kırmızı kutu, büyük araba-büyük ev),
- Parça-bütün ilişkisi kurma (yap-bozlar) .

İlişki kurma becerisi için çocuktan belli bir özellik açısından verilen ilişkiyi algılaması ve ayırt etmesi istenir.

Eşleştirme

Birbirinin aynı olan, iki nesneyi bir araya getirme becerisidir. Çocuklara resimler karışık olarak verilir, resimli kartlar ya da objeler arasından birbirinin aynı olan iki şekli ya da objeyi bulup yan yana veya üst üste koyması istenir. Çocuğun tüm kartları dikkatle incelemesi, aynı olanları bir araya getirmesi gerekir. Bellek kartları, dominolar, resimli tombalalar eşleştirme oyunlarıdır. Eşleştirme şekil, renk, büyüklük ya da sayı olarak birbirinin aynı olan kartların eşleştirilmesi şeklinde oynanır.

*****Bellek kartları, dominolar ve resimli tombalalar eşleştirme esasına dayanan eğitici oyuncaklardır.**

Aynı olanı bulma

Çocuğun bir grup farklı nesne içinden, aynı olanları bulmasıdır. Bu tip oyuncaklar çok dikkatli hazırlanmalıdır.

*****•Fotograf makinesi ile çekilmiş, bitki, hayvan, insan, meyve, sebze vb. resimleri kullanılarak mukavvaya yapıştırılarak orjinal oyuncaklar hazırlanabilir.**

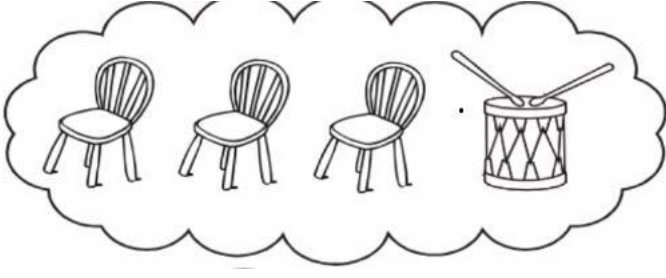
Benzer olanı bulma

Benzer olanını bulma; çocuğun bir grup nesne ya da resimli kart içinden bir ya da birkaç özelliği bakımından benzer olanları ayırt etmesidir.

*****Resimli kartlarla benzerini bulma oyunu oynanabilir .**

Farklı olanı bulma

Bir ya da birkaç özelliği aynı olan bir grup nesneden farklı özelliklere sahip olanı ayırt etme şeklinde tanımlanabilir. Çocukların bir ya da birkaç özelliği aynı olan bir grup nesneden veya resimli karttan farklı özelliklere sahip olan bir nesneyi ayırt etmesi esasına dayanır.

****Resimli kartlarüzerinden farklı olanı kapatma oyunu oynanabilir**

Gruplama

Çocuğun bir dizi nesneyi şekil, renk, büyüklük vb. özelliklerine göre ayırt ederek verilen bir özelliğe göre bir araya getirebilmesidir. Okul öncesi dönemde çocuklar nesneleri önce bir özelliğine göre gruplar, daha sonra çok yönlü sınıflamalar yapar. Bu yaş grubu çocuklar ile okul öncesi eğitim ortamında bulunan düğmeler, boncuklar, şekiller, küçük hayvan figürleri, legolar gibi ve her türlü gerçek eşya ile gruplama çalışmaları yapılabilir.

Materyal: Gruplama kartları

Uygulama: Karışık olan kartlardaki resimleri inceleyiniz aynı renkte olanları benzer renkte olan kutuya koyunuz.

Sıralama

Nesneleri ya da olayları herhangi bir özellik açısından sıralamadır. Şekil, boyut, sayı ya da rengine göre sıralama yapılabileceği gibi belli bir olayın meydana geliş sırasına göre bir seri oluşturulabilir. Çocukların olayları zaman ve oluş sırasına göre sıralaması bu beceriye ilişkindir.

Sıralamanın bir alt grubu örüntü tamamlamadır. Örüntü tamamlama, verilen belli bir örüntünün tekrarındaki eksik bırakılan yerin sorulduğu bir akıl yürütme ve problem çözme durumudur. Sıralama çalışmaları örüntü oluşturma'nın ilk basamağıdır.

Örnek:

Materyal: Sıralama Kartı

Uygulama: Karışık olan kartları olayın oluş sırasına göre sıralayınız

Eğitici Oyuncakları Uygularken Dikkat Edilecek Noktalar

- Eğitici oyuncaklar öğrencilerin hazır bulunurluklarına göre ayarlanarak sunulmalıdır. Çocukların yaş gruplarına dikkat edilmelidir.
- Eğitici oyuncakların sadece zihinsel beceri kazandırmak amaçlı değil aynı zamanda bir oyun olduğu unutulmamalıdır. Çocukların zorlanarak değil eğlenerek öğrenmeleri sağlanmalıdır.
- Eğitici oyuncaklar için sınıfta eğitici oyuncak köşesi hazırlanmalıdır. Sınıfın sakın ve ışıklı bir köşesi bunun için uygun olabilir. Köşeyi hazırlamak için kullanılacak olan dolap raflı ve kapaksız olmalıdır. Çocuklar istediklerinde oyuncakları tekrar alıp oynayabilmelidir.
- Eğitici oyuncak köşesi evcilik köşesinin yanına kurulabilir. Böylece çocuklar yerde oynamak istediklerinde evcilik köşesinin minderlerinden faydalanabilirler.
- Hazırlanan tüm eğitici oyuncaklar aynı zamanda ortaya çıkarılmamalıdır. Çocuklar yeni bir oyuncakların heyecanını yaşamalıdır.
- Eğitici oyuncak sınıfa getirildiğinde ne işe yaradığı ve bir örnek vererek nasıl kullanılacağı açıklanmalıdır.
- Çocuklar oyuncakları oynarken öğretmen yönergeler vermelidir.
- Çocuklar oyuncakla oynarken özgür bırakılmalıdır. Yeterli zaman tanınmalıdır. Direkt yönlendirme öğrencinin sıkılmasına neden olabilir.
- Oyuncak sunulurken çocuklar arasında bireysel farklılıklar olabileceğine dikkat edilmelidir. Çocuklar arasında rekabet oluşturmak için yapılan karşılaştırmalar çocuğa zarar verebilir. Okul öncesi sınıflarında en iyi ya da en güzel kavramı kullanılmamalıdır. Tüm çocukların etkinlikleri en iyi ve en güzeldir.
- Oyuncak oynandığı sırada pekiştireç vermek amaçlı övmeler yapılması çocukların oyuncaklara ilgi göstermelerini sağlayacaktır. Bu da öğrenmede kalıcılığı artırır.
- Oyuncak oynandıktan sonra çocukların oyuncakları toplayıp eğitici oyuncak köşesine ya da dolaba kaldırmaları sağlanmalıdır.

- Oyuncaklar oynanırken öğretmen çocukları gözlemlemelidir. Bir dahaki yapılacak olan eğitici oyuncağı planlamada bu gözlemler dikkate alınır.
- Oyuncaklar çocuklara basitten karmaşığa ilkesi göz önünde bulundurularak verilmelidir.

Mobiller

Okul öncesi eğitiminde kullanılan bu tip oyuncaklara sarkaç da denilmektedir. Diğer bir deyişle mobil 0-2 yaş çocuklarının yataklarının başına asılan çeşitli objelerin biraraya getirilmesiyle yapılan kurmalı, pilli, sabit ya da hareket edebilen oyuncaklardır.

ÜNİTE 6

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE EĞİTİCİ OYUNCAK YAPMA

Çağın getirdiği gelişmeler ile birlikte, çocuk için son derece önemli olan oyun ve oyunda kullanılan araç-gereçler (oyuncaklar) değişmeye başlamıştır. Bu araç-gereçlerden en önemlisi, çocukların oynayarak öğrenmelerini sağlayan, kavramları geliştirmelerine, obje ve olayların daha iyi anlaşılmasına yani daha çok çocukların zihinsel gelişimlerine yardımcı olan eğitici oyuncaklardır.

Eğitici oyuncaklar, çocuklara erken yaşta kazandırılmak istenilen kavramları (eşleştirme, farklı olanı bulma, parçaları birleştirme, gruplama, sıralama, ilişki kurma vb.) hem eğlendirici, hem de eğitici yöntemlerle çocuğa öğretmeye yardımcı olan oyuncaklardır. Eğitici oyuncakların amacına ulaşması için; özenle kullanılması ve nasıl oynanacağını çocuğa açıklanması gerekir. Her çocuk kendi gelişim düzeyinde çalışmaya teşvik edilmeli ve oyuncaklara ve kendine zarar vermeden oynamaları öğretilmelidir. Bu üniteye oyuncak yapımı ve yapım örneklerine yer verilecektir.

EĞİTİCİ OYUNCAK YAPIMI

Kullanılan Malzemelerin Temel Özellikleri

Oyuncak yapımında eskiden bezler, tahta, kağıt vb. malzemeler kullanılmaktaydı. Günümüzde ise plastik tercih edilmekte ve teknolojinin gelişimi ile çok sayıda ve sınırsız renkte oyuncak yapılmaktadır.

Oyuncak yapımında kullanılan malzemeye ve maddesinin kalitesine çok dikkat etmek gerekir. **Eğitici oyuncak yapımında kullanılan malzemelerin seçiminde dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır;**

Çocuğun yaşına ve gelişim düzeyine uygun olmalıdır. Örneğin; ilk aylarda seçilen oyuncaklar bebeğin görsel, işitsel ve dokunsal duyarlarını geliştirebilecek özellikte olması gerekir. Kullanılan resimler çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun olmalıdır. Renkler açık, belirgin ve net olmalıdır. Basit malzemelerden yapılmış oyuncaklar tercih edilmelidir.

Çocuğun sağlığına zarar vermeyen malzeme olmalıdır. Oyuncak yaparken, satarken ve bunlarla oynarken çocukların güvenliği, konusu, üreticiler, anne-babalar ve bakıcılarla imalatçıların üzerinde duracakları en önemli konulardan biridir. Bu hususta bazı ülkeler, yasalarla belirlenmiş güvenlik önlemleri almıştır. Oyuncaklar 0-18 ayda kırılmayan emniyetli, yıkanabilir olmalıdır. Küçük parçaları olmamalı, boyası çıkmamalıdır. Örneğin; alüminyumun oyuncaklarda kullanımı birçok hastalığa neden olabilir (akciğer kanseri, astım vb.). Yine, kurşun sağlığa zararlı bir maddedir.

Çocuk için güvenli olmalıdır. Özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklar, ellerine geçen oyuncakları bozarak, kırarak, parçalara ayırarak veya birleştirerek hem meraklarını giderir, hem de nesnelerin özelliklerini inceler ve keşfeder. Bu nedenle oyuncakların keskin kenarları olmamalı, daha çok yuvarlak hatlardan oluşmalıdır.

Sağlam, dayanıklı ve kullanışlı olmalıdır. Bazı oyuncaklar güzeldir ama incedir, dayanıksızdır. Oyuncağın kırılmasa bile hızla eskimesi, çocukla oyuncak arasındaki sürekli ilişkiye engel olur. Bu nedenle çocuğa verilen oyuncaklar dayanıklı ve kullanışlı olmalıdırlar. Örneğin; oyuncak malzemesi olan kâğıt sağlıklı ancak dayanıksız bir malzemedir.

Çevre koşulları ve olanaklar dikkate alınmalıdır. Oyuncakların istenen yararı sağlayabilmesi için ev ortamında çocuklar için oyuncak köşesi yapılmalıdır. Oyuncak köşesindeki oyuncaklar belirli aralıklarla gözden geçirilmeli, temizlik bakım ve tamirleri yapılmalıdır. Oyuncak köşesi düzen alışkanlığı kazanma ve sorumluluk duygusunu geliştirme açısından önemlidir.

Ekonomik olmalıdır. Esasen her fiyata iyi oyuncak bulunabilir ancak oyuncağın psiko-pedagojik yönlerinden ve kalitesinden de anlamak gerekir. Oyuncağın fiyatı kalitesine, oyun imkânları yaratma kapasitesine ve dayanıklılığına göre belirlenmelidir. Ucuz ve yukarıdaki nitelikleri olmayan oyuncakların bir değeri olmadığı gibi, çok

pahalı ve çocuğun seviyesinin, kullanımının üzerindeki oyuncakların da değeri yoktur. Oyuncak seçiminde bu hususun da göz önüne alınması gerekir.

Eğitici Oyuncak Yapım Aşamaları

- Oyuncak ile ilgili amaç belirlenmeli,
- Oyuncak ile ilgili kazandırılması beklenen davranışlar yani hedefler belirlenmeli,
- Belirlenen hedef ve hedef davranışlarını geliştirebilecek araç modeli planlanmalı,
- Oyuncak yapımında işlem ve işlem basamakları belirlenmeli,
- Oyuncak, işlem basamaklarına göre hazırlanmalı,
- Oyuncak yapımı için gerekli malzeme belirlenmeli, hesaplanmalı ve alınmalı,
- Oyuncak kullanım yönergesi belirlenmeli ve yazılmalı,
- Oyuncanın özelliğine uygun saklama kabı hazırlanmalıdır.

KAVRAM EĞİTİMİ İÇİN OYUNCAK YAPIMI

Okul öncesi dönemde hazırlanacak kavram eğitimi için oyuncaklar; eşleştirmeli oyuncaklar, resimli dominolar, resimli tombalar, resimli küpler, bul-yaplar, resimli kartlar, parça bütün ilişkili oyuncaklar, iç içe giren kutular, iç içe giren halkalar, yap-bozlardır.

Örnek: Kavram Eğitimi İçin Oyuncak Yapımı

Materyal Adı: Parça-bütün ilişkili kartlar

Amaç: Birbirinin aynı olan iki nesneyi bir araya getirme becerisini kazandırmak

Malzemeler

- Mukavva
- Beyaz resim kâğıdı,
- Şeffaf bant,
- Parşömen kâğıdı,
- Kurşun kalem,
- Silgi,
- Cetvel,
- Maket bıçağı,
- Yapıştırıcı ve boyalar

Kullanılan araç ve gereçlerin toplanması çocuklara öğretilmelidir.

DOLGU OYUNCAK YAPIMI

Dolgu oyuncaklar; içi değişik malzemelerle doldurulmuş kumaştan, deriden vb. malzemelerden yapılmış oyuncaklardır. Bu oyuncaklar görme, işitme, dokunma vb.

duyuları geliştirmeye yaradığı gibi çocuğun farklı duyu ve becerilerini gelişmesine yardım eder. Dolgu oyuncaklar çocuğun kavram geliştirmesini, sosyalleşmesini, güven duygusu geliştirmesini, yaratıcı yeteneklerini geliştirmesini, duyu ve düşüncelerini ortaya çıkarmasını amaçlar.

Dolgu malzemeleri; bir tığ, şiş veya tahta kaşık sapı ile oyuncağın sivri ve ince kenarlarından başlanarak küçük parçalar hâlinde doldurulmalıdır. Basit sutaşları, biyeler, kordonlar, kurdeleler ince fistolar, deri parçaları, kaşe, kadife gibi kumaş artıkları süslemede kullanılabilir. Saçları değişik yünlerden, ağız, göz, burun gibi organlar nakış iplikleri veya ince yün iplerle iğne ardı sarma, incir gibi nakış teknikleri kullanılarak yapılabilir.

Dikerek hazırlanan dolgu oyuncakların yapımı: Yapılacak oyuncağın modeli belirlenir. Oyuncaya uygun kumaş seçimi yapılır. Oyuncağın kalıbı elde edilir. Kalıp parşömen kâğıdına çizilir. Kalıpların üzerine oyuncağın kısımları ve kaç adet olacağı birleştirme noktaları, kumaş katı olacak yerler yazılır. Kâğıda çizilen kalıplar çizgi üzerinden muntazam bir şekilde kesilip çıkartılır. Uygun dikiş payları bırakılır. Kesilen parçalar teyel yapılarak birleştirilir, doğruluğu kontrol edilir, sonra dikilir.

Dolgu oyuncağın yapımında dikkat edilecek hususlar;

- Seyrek dokunmalı, tüylü fantezi kumaşlar değil sentetik, havlu, polar, ufak desenli kumaşlar seçilmeli,
- Kullanılacak kumaşlar, yıkanmaya elverişli, sağlam, canlı, parlak renklerden seçilmeli,
- Dolgu oyuncak maddesi olarak pamuk tercih edilmemeli (çünkü pamuk yıkanmaya elverişli değildir),
- Dolgu oyuncağın süslenmesi abartılmamalı,

- Kumaş kolay temizlenmeli,
- Dikmeden önce prova yapılarak oyuncak parçalarının doğru olduğundan emin olmalı,
- Kalıplar dikiş paylarına dikkat edilerek kesilmelidir.

Örnek: Dolgu oyuncak yapımı I

Materyal adı: Renkli ahtapot

Amaç: El ve göz koordinasyonunu geliştiren belirli hareketleri yapabilmek

Malzemeler

- 1m sarı polar,
- 20 cm kırmızı yeşil mavi turuncu polar,
- 30 cm Amerikan fermuarı (cirt cirt),
- 15 cm sarı fermuar,
- 30 cm astar,
- Renkli dikiş ipleri,
- İğne,
- Makas,
- Elyaf.

Örnek: Dolgu oyuncak yapımı II

Materyal Adı: Vücudumuzu tanıyalım

Amaç: Okul öncesi öğrencilerinin görerek, dokunarak, vücudumuzu ait organları, adını, yerini şekillerini öğrenmesini sağlamak

Malzemeler

- Keçe silikon,
- Yapıştırıcı,
- Makas,
- Cetvel,
- Ayaklı tahta,
- Cirt cirt,
- Elyaf,
- İp,
- İğne,
- Rafya.

Yapılışı

11x70 cm çapında tahta kesilir, arkasına ayak monte edilir. Keçeden bir çocuk şekli kesilip tahtaya yapıştırılır, içi elyafla doldurulmuş organlar hazırlanıp, cirt cirt ile monte edilir. Öğretmen öncelikle vücudumuzu tanıtır. Organların isimlerini, yerlerini çocuklara gösterir. Daha sonra çocukların ellerine aldıkları organları önceden öğrendiği gibi yerleştirmesi istenir.

Örnek: Dolgu oyuncak yapımı III

Materyal Adı: Küçük Örgü Kız

Amaç: Giysilerini giyip çıkarabilme, konuşurken sesini doğru kullanabilme, duruma ve hava şartlarına göre giyinip, giysilerini yardımsız giyme ve çıkarma

Malzemeler

- Pembe, beyaz, kahverengi örgü ipi
- Tığ,
- Elyaf

Bebeğin kol, gövde, bacak ve başı tığla ayrı ayrı örülür. İçi elyafla doldurulur. Üzerindeki giysileri tığla örülür. Yüzü için hazır malzeme kullanılabilir. Ayaklar başka renk örülür. Gövdeye boyun kısmından zincirle başlanır her sırada artırılarak omuz hizasında artırılmadan devam edilir. Bacakların dikileceği bölümün içi elyafla doldurulduktan sonra tığla örülerek kapatılır. Saçları başa işlenerek monte edilir.

ARTIK MALZEMELERDEN OYUNCAK YAPIMI

Uygun artık materyaller kullanılarak çocuğun, geri dönüşüm ve çevre bilinci konularında eğitilmeleri yanında yaratıcı güçlerini ortaya çıkarmaya da yardımcı olunur. Artık malzemelerden oyuncak yaparken ilk önce çocuğa malzemeleri göstermeli ve bundan ne yapmak istediği sorulmalıdır. Bu noktada her çocukta ya da gruptan yapacakları oyuncakları belirlemesi sağlanmalıdır. Daha sonra çocuklar, oyuncaya ilişkin birbirleri ile deneyimlerini paylaşmalıdır.

Artık malzemeler; kâğıt, kutular, kaplar, şişeler, kavanozlar, kapaklar, pipetler, makaralar, giysiler, kumaş, deri, yün parçaları, pamuk, sünger, strafor, boncuklar, pullar, düğmeler, kuru baklagil, tahıl, makarna, kuruyemişler, taşlar, deniz kabukları, çiçekler, yapraklar, ağaç dalları, çeşitli hayvanlar ve onlara ait ürünler, tahta parçaları, odun talaşı, mutfak eşyaları.

Artık materyallerin çocuğun gelişimine katkıları

- Problem çözme duygusu geliştirir,
- Psikomotor gelişimi destekler,
- Yaratıcılığı geliştirir,
- El becerisi gerektiren bazı araçları kullanma becerisi geliştirir,
- Öz güven geliştirir,
- Kavram gelişimi desteklenmiş olur.

Örnek: Artık malzemeden oyuncak yapımı

Materyal Adı: Uçurtma

Amaç: Çocukların yaratıcılıklarını ortaya koyabilmelerini sağlamak

Malzemeler

Uçurtmalar

Kağıt ya da plastik alışveriş poşetleri, kese kağıtları, renkli ip veya kağıt parçaları ile yapılabilir.

DUYU MATERYALLERİ İÇİN OYUNCAK YAPIMI

Çingiraklar; Bunlar ilk sesli oyuncaklardır ve çocuğun yakalama, el göz koordinasyonu ve etki-tepki ilişkisini öğrenmesine yardımcı olurlar.

Oyun minderleri; Bebeklerin görme, işitme, dokunma becerilerini geliştiren kumaş, elyaf, sünger ile doldurularak hazırlanan materyallerdir. Mindere asılı olan materyaller çekildiğinde kopmayacak özellikte olmalıdır.

Duyu yastıkları; Duyu ya da dokunma yastıkları, 2-3 yaş grubu çocukların sınıflarında kullanılan dokunma duygusu odaklı malzemelerdir.

Duyu kitabı; Kalın mukavva ya da bez malzemelerden yapılarak orta büyüklükte olmalıdır. Duyu kitapları banyo yiyecek gibi farklı alanlara yönelik artık malzemeler kullanılarak hazırlanabilir. Örneğin banyo konulu duyu kitabına eski bir havlu yerleştirilebilir.

Duyu küpleri; Düzgün kesilmiş mukavva parçalarına elyaf malzemeler kaplanması ile oluşturabileceği gibi içi elyaf ya da sünger ile doldurulmuş küpler ile de hazırlanabilir.

Ses kutuları; Montessori Yaklaşımı'nda (**Bakınız 1. Ünite**) yer alan ses kutuları mavi kapaklı kutuda altı adet kırmızı kapaklı kutuda, altı adet ses tüpünden oluşmaktadır.

Koku şişeleri; Koku şişeleri için temizlenmiş plastik küçük şişeler, boş ilaç şişeleri kullanılabilir. Koku şişelerinin amacı çocukların koku algılama ve farklı kokuları ayırt etme becerilerini geliştirmektir.

Dokunma kartları; Doku malzemesi kalın mukavva kartonlar üzerine saten pamuklu yünlü ipek dantel tül kadife polar triko kumaşlar gibi pürüzlü zımparalı, düz kabartmalı kağıtlar kullanılır.

Modüler oyuncaklar; Modüler oyuncak birçok farklı parçadan oluşan yapılardır. Örneğin; lego, blok gibi modüler oyuncaklar ile altında üstünde yanında sözcüklerini kullanarak çocukların mekânsal kavramları öğrenmesi sağlanır.

Kuklalar, maske ve kostümler; Okul öncesi eğitim ortamlarında kuklalar, maskeler ve kostümler çocuklar için eğlenceli ve çocukların ilgi duyduğu materyallerdir.

Hikâye anlatım materyalleri; Hikâyeler çocukların dil, bilişsel, kişilik ve toplumsal gelişimlerini destekler. Hikâye anlatım materyallerini kullanırken öğretmen yararlanacağı hikâye tekniğini iyi bilmeli ve ön hazırlık yapmalıdır. Materyaller çocukların incelemesi için onların kendi başlarına hikâye oluşturabilmeleri için kitap köşesine ya da materyal köşesine konulabilir.

Hikâye kartları; Hikâye kartları ahşap ya da mukavva yapı üzerine hikâye resimleri kopya edilerek oluşturulur.

Mobiller; Mobil oyuncaklar, yataklarına asılan çeşitli nesnelerin bir araya getirilmesi ile oluşan, kurulabilen, sabit ya da dönebilen oyuncaklardır.

TEKNOLOJİDE OYUNCAK YAPIMI

Teknik malzemeyi işleme yoludur. Bir oyuncağın ortaya çıkışı oluşu ve yapılışı teknik süreci ile gerçekleşir. Bu teknik sürecin aşamaları;

1. Tasarım (Dizayn)

Bilgi analiz, sentez, değerlendirme ve karar temel adımlarından oluşan bir sürece tasarım denir. Tasarım süreci içinde belli bir oyuncağı oluşturmak için iç ve dış faktörlerin birbirleri ile uyuşması gerekir.

Dış faktörler; boyut, yenilik, tekrar, diğer kişilere bağlı sosyal etkiler, kültürel ürünler, mimari, teknolojik ürünler, değerler vb.'dir.

İç faktörler; kişisel ilgiler, güdüler, sosyal tutumlar, gruba ya da diğer kişilere göre tanımlama, sosyal normlar vb.'dir.

2. Form (biçim, şekil)

Biçim, şekil, form kelimeleri birbirine yakın anlamlar taşırlar. Çocuk oyuncağındaki form, hiçbir zaman gerçekçi bir kopya olmaz, çünkü oyuncak hayal gücünün ürünü olmalı, nesnenin basitleştirilmiş abartılmış bir formda maketi niteliğinde biçimlenmelidir. Teknolojik oyuncak tasarımcısını ilgilendiren durum, oyuncağın güvenliği ve büyüklüğü olmalıdır. Oyuncak çocuğun yutamayacağı kadar büyük, tutabileceği kadar küçük olmalıdır.

3. Renk

Renk bir formun üzerine düşen ışık demetlerine karşı gösterdiği reaksiyondur. Rengin formla ilişkisi vardır. Oyuncak tasarımında okul öncesi çocuklar için mavi, sarı, kırmızı (ana renkler) ve yeşil yeterlidir.

4. Malzeme

Oyuncaklar her çeşit materyalden yapılabilir. Oyuncak yapımında kullanılan malzeme seçiminde, çocuğun yaşı göz önünde bulundurulmalıdır. Altı aylık bir bebeğe metalden yapılmış oyuncak verilmemelidir. Onun yerine yumuşak malzeme olan kumaş kullanılmalıdır. Emme, ısırma döneminde çocuk için bu daha faydalıdır.

SANAT ETKİNLİKLERİNDE OYUNCAK YAPIMI

Sanat etkinliklerinde kullanılabilecek yoğurma maddeleri tuz seramiği, plastilin, talaş hamuru, seramik hamuru, trapon kâğıdı hamuru, gazete kâğıdı hamuru, mum gibi maddelerdir. Sanat etkinliklerinde yapılan oyuncaqlarda; öğretmen, çocukları yoğurma maddeleriyle çalışmasında özgür bırakmalıdır. Bu çalışmalar çocukların sanata karşı ilgilerini ve estetik duygularını güçlendirir.

Tuz seramiği: 2 su bardağı un, 1 bardak tuz, 1 çorba kaşığı sıvı yağ, birkaç damla gıda boyası, aldığı kadar su.

Plastilin: Pahalı bir yoğurma maddesidir. Hazır alınır.

Talaş hamuru: 6 bardak kereste tozu yani talaş, 5 bardak un, 2 çorba kaşığı tuz

Macun: 1 bardak tuz, 1/2 bardak çamaşır kolası, 2/3 bardak su.

Seramik hamuru: 1 fincan un, 1 fincan nişasta, 1 tatlı kaşığı zeytinyağı, aldığı kadar formika tutkalı.

Trapon kâğıdı hamuru: 1 tabaka trapon kâğıdı, 1 çorba kaşığı tuz, aldığı kadar un.

Gazete kâğıdı hamuru: 3 tabaka gazete kâğıdı, 1 bardak formika tutkalı, 1 bardak un ya da nişasta, renklendirmek için toz boya.

Mum: 5-6 adet beyaz mum, toz boya.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA EĞİTİCİ OYUNCAĞI UYGULAMA VE DEĞERLENDİRME

Okul öncesi eğitim kurumlarında eğitici oyuncaklar, çocuğa ders anlatır gibi değil, doğal ortamlarda oyun şeklinde verilmelidir. Oyun yoluyla daha iyi ve çabuk öğrenen çocukların, arasındaki bireysel farklılıklar da unutulmamalıdır. Çocuklar arasında rekabet ortamı oluşturulmamalıdır. Önemli olan çocuğun eğlenirken öğrenebilmesidir. Etkinlikler sırasında esnek olunmalıdır. Oyun ve yönerge çocukların anlayabileceği şekilde, açık ve net olarak ifade edilmelidir. Yönerge sayısı birden fazla ise aşama aşama, basitten zora doğru, çocuğun aklında tutabilmesi için uygulayarak açıklanmalıdır. Çocukların dikkatli olması, dinleme becerilerinin gelişmesi için yönerge bir kez açık bir şekilde söylenmeli, gerekirse oyun sırasında tekrarlanmalıdır.

Değerlendirme, ölçme sonuçlarını uygun ölçütlerle karşılaştırmak yoluyla bazı değer yargılarına ulaşmaktır. Değerlendirme sürecindeki en önemli öge ölçüttür; çünkü hem ölçme sonuçlarının kendi başlarına fazla bir anlamı yoktur hem de kullanılan ölçüte göre değer yargısı ve dolayısıyla karar değişir.

Değerlendirmede asıl hedef, çocukların gelişimini ve eğitimini desteklemek olmalıdır. Değerlendirme, uygun öğrenme yöntem, teknik ve araçların seçilmesine ve etkili öğrenme ortamlarının düzenlenmesine temel oluşturur.

Okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan eğitici oyuncakçı değerlendirme ölçeğinde yer alan ölçütler şunlardır; konu seçimi, hazırlık, uygulama, yaratıcılık, çalışma düzeni ve ekonomiktir. Bu noktada; değerlendirme sonuçları çocuklara açıklamalı, bunun bir sınav olmadığı, bir eğlence olduğunu, bir etkinlik yaparken hangi hususlara daha dikkat etmeleri gerektiğinin görülmesi amacıyla bu puanlamanın yapıldığı söylenmelidir.

Sonuç olarak; oyuncak bir çocuk için yaşamsal ihtiyaçları kadar önemlidir. Doğru oyuncak seçimi çocuğun kişilik özellikleri, zekâ ve fiziksel özellikleri, ilgi alanları incelenerek yapılabilir. Çocuklar için aslında her şey bir oyuncaktır. Bu nedenle oyuncakçı para verilerek satın alınması gerekmez. Ebeveynlerin veya öğretmenlerin yaratıcılıklarını kullanarak üretebilecekleri her şey mükemmel bir oyuncak olabilir.

Oyuncak seçiminde en önemli şey oyuncakçının ailelerin isteğine yönelik değil, çocuğa yönelik bir oyuncak olması gerektiğidir. Bir çocuk için oyuncakçı kaç para verildiği ya da nereden alındığı ve markası hiçbir şey ifade etmez. Çocuk oyuncakla severek oynamalıdır.

Değerlendirme, ölçme sonuçlarını uygun ölçütlerle karşılaştırmak yoluyla bazı değer yargılarına ulaşmaktır.

ÜNİTE 7

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİNDE KUKLA YAPMA – I KUKLANIN TANIMI VE ÖNEMİ

Kukla sözcüğünün kökeni incelendiğinde araştırmacılar bu kelimenin Yunanistan'da "Doll" Japonca'da "Kugutsu" olarak kullanıldığını saptamışlardır. Ayrıca kukla kelimesinin Çingenelerden gelmiş olabileceği savunulmuş olup, bu kelimeyi Orta Asya ve Türkiye'ye daha sonra da Balkanlara tanıtmış olabileceği görüşü de bulunmaktadır.

***Kuklalar birçok materyaller kullanılarak yapılabilir. Genel olarak kumaşlar tercih edilmektedir. Kumaşların dışında alçı, tahta, kaşık, kâğıt, karton vb. malzemelerden yapılmış, el, çubuk veya iplerle hareketleri kontrol edilebilen figürlerden oluşmaktadır. Bu figürlerle yapılan gösterilere ise kukla oyunu adı verilmektedir.**

Kuklaların birçok çeşidi bulunmaktadır. Bunları; el kuklası, çorap ve ağzı hareketli el kuklası, ipli kukla (marionette), parmak kukla, yüzük kukla, çomak kukla, tahta kaşık kukla, gölge kukla, eldiven kukla, el ve avuç içi kukla, yürüyen parmak kukla ve eklemli hareket eden kuklalar olarak sıralayabiliriz. Kuklaların yapımı ve kullanımı çok eski dönemlere dayanmaktadır. Dünyanın farklı bölgelerinde ve kültürlerinde kuklalar yapılmış ve kullanılmıştır.

Günümüzde bilinen türde ipli kuklalar 16.yüzyılda ortaya çıkmış ve 18.yüzyıl ortalarına kadar çok rağbet görmüştür. 17.yüzyılda ise el kuklaları daha ön plana çıkmıştır. Kuklalara ilgi git gide artarak 20.yüzyıl başlarında kukla yapmanın ve kukla oynatmanın sanatsal yönüne ağırlık verilmiştir. Kukla oyunlarında oyunun yapısı, oynatılış biçimi, oyundaki tipler ve işlenen konular yepyeni bir oyunu ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Türk kültürünü ve sanat zenginliklerini yansıtan Karagöz oyunu 17.yüzyılın başlarından itibaren anılmaya başlamıştır. Kuklalar günümüzde çok çeşitli amaçlarda kullanılmaktadır. Bu amaçlardan biri de kuklalarla aile planlaması eğitiminin verilmesidir. Bu eğitimde başta "Karagöz" karakterini kullanarak Türk aile yapısına uygun bir aile planlaması oyunu geliştirmiştir.

Karagöz her zaman halk diliyle konuşur fakat Hacivat süslü ve akıcı bir konuşma sergiler. Yüzeysel bir bilgidir, şiirleri ezbere okuyabilir, görgü kurallarını en iyi şekilde bilir ve Karagöz'ü cahillikle suçlar. Karagöz ise hazır cevaptır. Kolay kandırılabilir fakat buna rağmen Hacivat'ı ve diğer kişileri aldatabilir.

➔ Kuklacılık alanında gelişmiş ülkeler arasında; Rusya, Almanya, Fransa, İtalya Polonya, Çek cumhuriyeti, Avusturya, İsviçre ve Macaristan sayılabilir.

Öğrenciyle birlikte yapılan kuklalarda el becerileri gelişir daha aktif bir öğrenme elde edilir

Kuklanın Çocukların Gelişimine Olan Etkisi

Bazı davranışları kazandırmak, bazı bilgileri çocuklara direkt aktarmak için uygun eğitim ortamı yaratmada kuklalar uygun materyallerdir.

Kuklalar çocukların dil gelişimine destek olur, yaratıcılıklarını ve hayal güçlerini artırmaya katkı sağlar. Okul öncesi eğitimde kuklalarla hikâyeler anlatılırken, çocukların kelime dağarcığı zenginleşir ve gelişir. Öğrenciler kuklalara farklı karakterlerde ve seslerde sözcükler seçerek anlaşılır olarak konuşabilirler. Çocuklar kuklalar aracılığıyla fark edemedikleri veya ifade edemedikleri duygularını (mutluluk, üzüntü, kızgınlık, korku vb.) fark

edebilirler ve bu duygularını uygun yollarla ifade edebilir. Okul öncesi eğitim kurumlarında kuklalar öğretmen tarafından temin edilip kullanılabilir ya da eğitim ortamında öğrenciyle birlikte yapılabilir. Öğrenciyle birlikte yapılan kuklalarda el becerileri gelişir daha aktif bir öğrenme elde edilir ve derste eğlenceli vakit geçirilmesi sağlanır.

Kuklalar Çocukların Yaratıcılığını Geliştirir

Çocukların hayal dünyalarını geliştirmede kuklaların önemi oldukça büyüktür. Kuklalar aynı zamanda çocukların yeteneklerini ve yaratıcı düşünme becerilerini de geliştirir.

Okul öncesi eğitimde öğretmen sınıfta uygun ortam hazırlayarak çocukların kendi kuklalarını yapmalarını sağlayabilir. Bu tür bir çalışma çocukların özgün fikirlerle yaratıcılıklarını ortaya koymalarını sağlar.

Çocukların hayal güçlerini geliştirmeye yardımcı olduğu gibi özgün hikâyeler oluşturmalarını, yaratıcı düşüncelerini geliştirmelerini ve iç dünyalarında söyleyemediklerini söylemelerine de yardımcı olur. Çocuklar kuklalarla oynarken öğretmen öğrencileri gözlemleyerek sorun görebileceği durumlarda çocuklara yol gösterici olabilir.

Kuklalar Çocukların Dil Gelişimlerini Destekler

Çocuklar kuklaları oynatırken dili etkin bir biçimde kullanmaktadır. Öğretmen çocuklara kuklalarla hikayeler anlatır, yeni kelimeler öğretir ve öğrettiği bu kelimelerin hangi durumlarda kullanıldığını ilişkin düşüncelerin gelişmesine yardımcı olur. Düzgün cümleler kurma, espi yapma, düşüncelerini çekinmeden açığa vurma kuklalarla oyun sırasında desteklenmektedir. Kuklalar ile yapılan etkinlikler çocuğun dili akıcı, anlaşılır bir şekilde kullanma ve konuşmalarında Türkçe dil kurallarını kullanma, kendini rahat bir şekilde ifade etme gibi dil gelişim alanında hızlı bir ilerlemenin görülmesine katkı sağlayacaktır.

Çocuklar kukla çalışmaları ile çekingenliklerini giderebilir, konuşmalarını geliştirebilir. Konuya bağlı olarak bilgisi ve kültürü devamlı artar.

Kuklalar Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişimlerini Destekler

Kuklalar çocukları eğlendirir, neşelendirir, hoş vakit geçirmelerini sağlarken zaman zaman duygulandırır ve düşündürür. Çocuğu psikolojik ve sosyal baskılardan kurtararak duygu ve düşüncelerini ifade etme fırsatı verir. Çocuğu tanıma yetisine yardımcı olması bakımından bir tanıma tekniği olarak da kullanılmaktadır. Çocuk kukla oynatırken kendisini kızdıran durumu kukla karakterinin ağzından daha kolay anlatabilir. Mutluluk, üzüntü, korku, şaşırma ve kızgınlık gibi duygular ile bu duygularda oluşan yüz ifadeleri arasında ilişki kurarlar. Kuklalar aynı zamanda çocuğun grupla birlikte çalışma, dinleme, diğer kişilerle ilişki kurma, paylaşma, sorumluluk alma gibi sosyal ilişkilerini geliştirir. Çocuklar kukla karakterini oynatırken kendini o karakterin kimliğine sokarak onun gibi düşünüp hissetmeye çalışacaktır.

Kuklalar çocuğu psikolojik ve sosyal baskılardan kurtararak duygu ve düşüncelerini ifade etme fırsatı verir.

Kukla Çeşitleri

Kuklalar oynatım tekniklerine göre farklılıklar gösterebilir. Kuklalar çeşitli malzemelerden yapılmaktadır. Farklı karakterlere büründürülerek oluşturulan kuklalar değişik şekillerde de oynatılabilir.

a.El kuklası ; En eski oynatım tekniğidir. Ele takılarak oynatılır. Baş ve boyun bir kostüme iştirilmiş ellerden oluşturulur. İşaret parmağı kuklanın başını, başparmak, orta parmak ya da küçük parmak kollarını hareket ettirir. Bilek bel, kol ise bacaklar olarak işlev görür.

El kuklası yapılışı:

Çalışılacak karaktere göre kalıp hazırlayın ve karakterlere uygun kumaş alın. Evdeki artık kumaşlarda kukla hazırlamak için kullanılabilir. Öncelikle baş kalıbını kumaş üzerine yerleştirin ve dikiş payı bırakarak iki adet kesin. Karakterin yüz hatları çizin ve belirgin hâle getirmek için nakış tekniklerini kullanarak yüzünü işleyin. Gözleri düğme, boncuk ya da hazır gözlerden kullanabilirsiniz. Ancak bunları kumaşa yapıştırmak çocuk için tehlikeli bir durum oluşturabilir. Kukla üzerinde bu çeşit malzemeler sağlam bir iplikle birkaç kez dikilerek kullanılmalıdır. Başın üstüne saç, kulak gibi kısımları kumaşı çevirmeden önce iki parça arasına yerleştirerek tutturun ve dikiş. **El kuklalarını, dolgu baş kukla ve kalıp baş kukla olarak sınıflandırabiliriz.** Dolgu baş kuklada öncelikle yapımı için yapılacak kuklanın karakterine göre kumaş belirlenir. Belirlenen kumaş üzerinde kalıp hazırlanır, dikiş payları verilerek kesilir. Ana kalıp dikildikten sonra gerekli yerlere dolgu malzemeleri kullanılarak şekiller verilir ve gerekli materyallerle kuklanın son hâlini alması sağlanır. Bunlar göz, kulak, burun, ağız, gaga, kuyruk vb. olabilir. Kullanılan bütün materyallerin okul öncesi çocukların sağlığını tehdit etmeyecek şekilde olması gerekmektedir

b. Çorap ve ağız hareketli el kuklası

Hazırlanacak kukla karakteri belirledikten sonra uzun tek renk ya da uzun fazla renkli olmayan çoraplar tercih edilmelidir. Kuklanın ağız kısmı için parmak ve topuk kısmı arasındaki mesafeyi kullanın. Ağız iç kısmına pembe, kırmızı renklerde kumaş parçaları ekleyebilirsiniz. Ağız hareketli kuklaları kumaştan dikerek ya da yünden örerek değişik aksesuarlarla süsleyerek birçok farklı ağız hareketli kukla hazırlayabilirsiniz.

c. İpli kukla (Marionette)

Eklem yerlerinden hareket edecek şekilde yapılan kuklaların hareket ettirilecek organlarına ince iplerin bir ucunu bağlayıp diğer uçlarının da “kukla çatalı” adı verilen bir mekanizmaya tutturulup hareket ettirilmesiyle oynatılan kukla türleridir. Burada dikkat edilecek nokta iplerin, hareket edecek organların uçlarına bağlanması, birbiriyle karışmadan kukla çatalına bağlanması ve oynatılması ve oynatılması sırasında da karıştırılmadan bulunmasıdır. İpli kukla en çok hareket etme özelliğine sahip olan kukladır. İpli kuklada en önemli bölüm, hareket ettirilecek organların ip ile bağlantısının doğru kurulmasıdır. Yeterli uzunlukta ip takılması, hareketin istenen yönde sağlanabilmesi için çıta uzunluklarının iyi hesaplanması ipli kukla yapımının temelini oluşturur

İpli kuklada en önemli bölüm, hareket ettirilecek organların ip ile bağlantısının doğru kurulmasıdır.

d. Parmak kukla

Parmak kukla okul öncesi dönemde çocukların eğitimi için uygulanabilen basit bir yöntemdir. Kolay yapılan kolay öğrenilen ve kolay uygulanan bir oynatım tekniğidir. Minyatür kuklaların el parmak uçlarına takılarak oynatılması şeklinde uygulanan kukla çeşididir. Pinpon topu ya da pinpon topuna yakın büyükteki plastik toplar parmakların ucuna takılarak oynatıldığı gibi işaret ve orta parmak ayaklar, başparmak kol, elin üst kısmı gövde, bilek kısmı da baş olarak da oynatılır.

Parmak kuklalar, parmak uzunluğuna yakın rulolar şeklinde de hazırlanabilir. Hazırlanan rulolar kumaş, örgü, deri, triko vb. üzerine belirlenen karakterlerin özelliklerini boyayarak, dikerek veya işleyerek oluşturulan ve parmağa takılarak oynatılır.

Küçük bir gruba birçok karakterle yapılacak gösterilerde kullanılan bir tekniktir. Kuklalar oldukça küçük olduğu için öğretmen tarafından hazırlanır. Çocuklar parmak kuklalarını severek kullanırlar. Hareketsiz kuklalardır fakat aynı anda zengin karakter grubuyla gösteri yapmanın avantajlarından faydalanılabilir.

Parmak kuklaların el parmak uçlarına takılarak oynatılması şeklinde uygulanan kukla çeşididir.

e. Yüzük kukla

Çocuklarla yakın temas ile bir gösteri yapmak istediğimizde kolay, ekonomik ve çabuk karakter yaratmak istediğimizde hazırlayabileceğimiz bir eğitim aracıdır. Çocuklar tarafından hazırlanıp uygulanabilecek bir kukla çeşididir.

Yüzük kuklalar da karakterler seçildikten sonra, figürleri karton üzerine örerek, kumaştan, kartondan, deriden ya da çeşitli materyallerden hazırlanabilir. Hazırlanan figürün arkasına yüzük şekli verilerek veya düz bir yüzüğün yapıştirilmesiyle hazırlanarak elde edilir.

Yüzük kukla, kolay, ekonomik ve çabuk karakter yaratmak istediğimizde hazırlayabileceğimiz bir eğitim aracıdır.

Bir elin parmaklarına yüzük gibi takılabilecek şekilde hazırlanan ve el yumulunca karakterlerin gözüktüğü kukla çeşididir. Sadece baş olarak hazırlanabileceği gibi beden ilaveleri de yapılabilir. Kartondan, mukavvadan, kumaştan, deriden ya da herhangi bir artık materyalden de hazırlanabilir. Hareketsiz kuklalardır.

f. Çomak kukla

Çocuklara uzak mesafeden gösteri yapmak için kullanılan bir materyaldir. Önceden hazırlanmış olması yanında çok çabuk hazırlanabilen ender kukla çeşitlerindendir. İki boyutlu bir çalışmadır. Şeffaf olmayan malzemeler kullanılır. Karton, mukavva vb. artık materyallerle hazırlanıp başka türlü artık materyallerle süslenebilir. Genellikle hareketli kuklalardır. Sopa ile oynatılır. Bir sahnenin olması gerekir. Tek renk bir perdenin önünde çomaklar hareket ettirilerek oynatılır.

g. Tahta kaşık kukla

Tahta yemek kaşıkları boyanarak ve artık malzemeler kullanılarak kukla haline dönüştürülebilir. Gövde kısmı için istenirse giysiler hazırlanarak zenginleştirilebilir. İstenirse tahta kaşık yerine spatula da kullanılarak kukla hazırlanabilir. Spatula veya tahta kaşığın sapından el ile tutulacak kadar bir bölümü bırakılmalıdır.

h. Gölge kukla

Karton veya ince mukavva üzerine beyaz kağıt yapıştırdıktan sonra istenilen bir karakter çizilir ve boyanır. Belirgin yerlerinden maket bıçağı ile ince boşluklar oluşturulur. Figürün arkasına ince bir çıta yapıştırılır. Gölge kuklası sahnesi aydınlatıcı kağıdıyla kaplanır. Arkadan fener ya da mum ile ışık verilir. Karakter sahneye yaklaştırılıp uzaklaştırılarak oyuna derinlik katılır.

Gölge kukla Karagöz ve Hacivat sanatından etkilenecek uygulamaya konan bir çalışmadır. Deve derisi vb. hayvan derilerinden hazırlanması gereken bir etkinliktir. Fakat günümüzde radyoloji filmleri ve asetatlardan faydalanarak hazırlanan kuklalar tepegöz perde olarak kullanılarak uygulanmaya çalışılmaktadır. Kullanılan materyaller şeffaftır. Eğer mat materyaller kullanılacaksa ışık alması gereken yerler oyularak açılmalıdır. Çünkü ışığın tonları kuklanın özelliklerini yansıtır. Gölge kuklanın amacı Türk kültürüne ait olan bu gölge sanatını çocuklara tanıtmak ve yaşatmaktır.

ı. Eldiven kukla

Hazırlayacağınız eldiven kukla figürüne karar vererek uygun artık materyalleri seçin. Eldiven üzerine yerleştirilecek figürü oluşturun ve eldiven üzerine diki. Eldiven kukla için yıpranan eldivenler kullanılabilir. Üstleri artık materyallerle süslenerek eldiven kukla oluşturulabilir.

ii. El ve avuç içi kukla

Kendi eliniz veya çocuğun elini makyaj malzemeleri (ruj, göz kalemi, allık vb.) kullanarak avuç içi kukla hâline dönüştürebilirsiniz. Elinizi yumruk yapıp üstüne makyaj malzemeleri kullanarak istediğiniz yüz şeklini çizebilirsiniz. Başına örtü, şapka takarak veya artık malzemelerle süsler hazırlayarak kuklanızı zenginleştirebilirsiniz. Bu işlemleri avuç içine uygulayarak da avuç içi kuklasını oluşturabilirsiniz.

j. Yürüyen parmak kukla

Kartondan veya mukavvadan kalıbınızı oluşturunuz. İşaret ve orta parmağın içinden geçmesi ve kuklanın hareket etmesini sağlamak için parmak geçecek şekilde delikler açınız. İşaret ve orta parmağınızı deliklerden geçirerek kuklayı yürütebilir ve hareket ettirebilirsiniz.

Kukla Sahnesi

Yaratıcı ortamı destekleyen en önemli etkinlikler dramatik oyun merkezlerinde yapılır. Çocukların özgür ortamlarda, özgür seçimler yapmalarını sağlayan üç boyutlu materyallerle donatılmış eğitim ortamlarıdır.

Okul öncesinde önemli köşelerden biri olan kukla merkezinde, kuklaların sergileneneği raflar ve kukla sahnesi bulunmalıdır. Kukla sahnesi, farklı çeşitlerdeki kuklaların oynatılmasına elverişli, çocukların net görebileceği boyutta ve güvenli olmalıdır. Kukla merkezi genel olarak dramatik oyun merkezinin içinde yer almaktadır. Dramatik oyun merkezinde kullanılan materyaller; kukla perdesi, çeşitli kuklalar (el kuklası, ipli kukla, parmak kuklası, çomak kukla vb.), maskeler, kostümler, şapkalar, aksesuarlar, yapılandırılmış oyuncaklar (örneğin evcilik oyuncakları), çeşitli meslek gruplarına özgü materyaller (örneğin stetoskop, aşçı şapkası), yemek takımı (tabak, çanak, kaşık, bıçak) vb gibi materyaller bulundurulabilir.

ÜNİTE 8

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİNDE KUKLA YAPMA - II

KUKLA HAZIRLAMA

Kukla yapımına başlamadan önce; nasıl bir gösteride, konunun nasıl işleneceğine, dekorun nasıl olacağına kesin karar verilerek taslak çizimlerin hazırlanması gerekmektedir. Kukla yapımına karar verildikten sonra malzemeler belirlenmelidir.

Kuklayı eline alıp karakter değiştiren, duygularını ifade eden, oynayan çocuk kuklanın nasıl yapıldığını (doğal merak dürtüsünün de etkisiyle) öğrenmek isteyecektir. Kukla yapım aşamalarını izleyen hatta kendi hayalindeki kuklayı meydana getiren bir çocuk kuklasının rolüne daha kolay girer, kuklasını daha etkili bir şekilde oynatır. Kukla çeşitlerinin çoğu okul öncesi dönemindeki çocuklara göre basitleştirilebilir.

Okul öncesi Dönemindeki çocuklarının aktif bir şekilde kukla oynatması onların gelişimi için önemlidir.

Kukla Yapımında Dikkat Edilecek Noktalar

Kukla materyalini hazırlarken ve kullanırken dikkat edilmesi gereken bazı durumlar vardır. Öncelikle kukla yapım ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. **Kukla yapım ilkelerinde dikkat edilecek noktaları şu şekilde sıralayabiliriz:**

- Çocukların yaşları, gereksinimleri ve ilgileri dikkate alınarak kukla karakteri ve çeşidi belirlenmelidir.
- Karakteri en iyi yansıtabilecek kukla çeşidine karar verilmelidir.
- Büyük bir alanda oynatılması düşünülen kuklaların büyük hazırlanması, daha küçük alanlar için ise uygun boyutlarda kuklaların seçilmesi gerekebilir.
- Karakterin özelliğine ve çeşidine göre uygun malzemeler seçilmelidir.
- Kuklada kullanılan malzemelerin birbiriyle uyumu, kuklanın görünüş özellikleri bakımından estetik olması çocukların ilgisini etkileyecektir.
- Kuklalar çocukların güvenliğini tehlikeye sokacak unsurlar taşımamalıdır.
- Parçalarının birbirine çok iyi tutturulmuş olması ve çocukların yutabileceği parçaların olmaması gereklidir.
- Kuklada batıcı, delici materyallerin kullanılmaması ya da çok iyi sabitlenerek tehlikelerinin ortadan kaldırılması şarttır.
- Kuklanın çeşidinin belirlenmesinde kuklayı kullanacak kişinin yeteneği de çok önemlidir. İpli kukla, gölge kukla gibi kuklaları kullanmak deneyim gerektirir.
- Kuklanın dayanıklı olması uzun süre kullanılmasını sağlayacaktır. Seçilen malzemenin ve yapım tekniklerinin dayanıklılığı sağlayacak nitelikte olmasına dikkat edilmelidir.
- Kukla yapımında artık malzemelerin mümkün olduğunca kullanılarak ekonomik bir şekilde kukla hazırlamaya özen gösterilmelidir.

Kuklada batıcı, delici materyaller kullanılmamalıdır.

Kuklada Bulunması Gereken Temel Özellikler

Hangi teknikle çalışırsanız çalışın yüz cildinin gergin, çene, burun ve göz bölgelerinin belirgin, alın çıkıntısının orantılı bir biçimde olmasına özen gösterilmelidir. Kuklanın baş kısmı, kıyafetlerinden daha dikkat çekici şekilde hazırlanmalıdır. Kuklanın başını boyamak önemlidir. Kuklaya sevimli ve canlandırılmak istenen karaktere uygun bir ifade verilmelidir. Özellikle gözler, kuklaya yaşam unsuru veren özelliklerdendir. İri parlak gözler, büyük burun ve kulaklar, kırmızı yanak ve dudaklar kuklayı sevimli ve ilgi çekici hâle getirmektedir

Kukla Yapımında İzlenecek Aşamalar

Okul öncesi eğitim kurumlarında kukla yapılmadan önce hangi yaş grubunda kullanılacağı, kuklanın oynatılacağı alan, kuklayı kullanacak kişi ya da kişiler dikkate alınmalıdır. Öğretmenin yapacağı veya çocuklara yaptıracığı kuklanın yapımında öncelikle yapılacak kuklanın planlanması gerekmektedir. Alan büyüklüğüne, görüş mesafesine göre kuklanın boyutları biraz büyük veya küçük tasarlanmalıdır. Daha sonra kullanılacak araç-gereç ve malzemelerin hazırlanması gerekir. Bu hazırlıklar tamamlandıktan sonra kuklanın yapım aşamasına geçilebilir.

Kuklanın planlanmasında şu adımlara dikkat etmek gerekir:

- Kukla çeşidini belirleme,
- Kukla karakterini belirleme,
- Malzeme seçimi,
- Kukla kalıbını hazırlama.

Kukla Çeşidini Belirleme

Kukla yapmaya karar verdiğiniz zaman yapılacak ilk iş ne tür bir kukla yapacağınızı tespit etmektir. Çocukların yaşları, gelişim özellikleri, ilgi ve merakları dikkate alınarak kukla karakterleri ve türleri seçilmelidir. Daha sonra da kuklanın nasıl yapılacağı planlanır. Planlamanın ilk adımı kukla çeşidini belirlemedir. Kuklalar karakterlerini tam yansıtılmalıdır. Karakteri en iyi yansıtacak ve kullanımı kolay olabilecek kukla çeşidi belirlenir. Yapacağınız bu kukla ip kuklası, el kuklası, çomak kukla vb. olabilir.

Kukla çeşidinin belirlenmesinde dikkat edilecek önemli bir diğer husus ise kuklayı kullanacak kişinin, kukla kullanmada oynatmada yeterli becerisinin olmasıdır. Kukla oynatmada yetersiz olan bir okul öncesi eğitmeninin çok eklemli bir ipli kukla kullanması zor olabilir.

Kukla Karakterini Belirleme

Kukla yapımında en önemli hususlardan biride hangi karakterin yapılacağına karar vermektir. Bu karakterler; kadın, erkek, çocuk, yaşlı, genç vb. olabileceği gibi çeşitli meslek grupları, hayvan karakterleri ve masal kahramanları da olabilir. Karakterlerin başta özelliklerini iyi bilmeli ve kuklaya yansıtmalıdır. Kadın karakteri için uzun saç, uzun kirpikler, etek kullanılırken erkek karaktere, bıyık, sakal, papyon, kravat kullanılabilir. Karakter belirlendikten sonra, bu karakterin sahip olduğu özellikler ayrıntılı olarak tanımlanmalı, kuklayı yaparken bu özellikler göz önüne alınmalıdır.

Kuklada aşırı parklar renkler kullanılmamalıdır

Malzeme Seçimi

Öncelikle, ekonomik olması açısından sınıf içerisinde ya da **evden artık materyal** seçimi yapılmalıdır. Malzeme seçiminde ve yapımında estetik öğelere özen gösterilmelidir. **Renk uyumu, boyut ve diğer biçimsel özellikler çocukların beğenisini kazanacak şekilde hazırlanmalıdır. Malzemeler çocukların güvenliğini tehlikeye atacak özelliklere sahip olmamalıdır.**

Tahtadan, kumaştan, mukavvadan, deriden vb. malzemelerden kukla malzemesi seçilebilir. Seçilen karakter ve kukla çeşidinin en iyi gerçekleştirilebileceği malzemelerin belirlenmesi çok önemlidir. Örneğin; eldiven kukla ya da ağız hareket edebilen kukla için esnek bir kumaşın, el kuklası için ise daha tok bir kumaşın tercih edilmesi gerekir. Karakterin özelliğine göre renk seçimi de önemlidir

Kukla Kalıbını Hazırlama

Kalıp figürü için şeffaf kâğıtlar kullanılabileceği gibi dergilerdeki ya da internet ortamlarından alınabilecek hazır kalıplar da kullanılabilir. Uygun bir kalıbınız yoksa hayalî bir kukla oluşturuyorsanız dolgu oyuncaklardan ya da hazır kuklalardan yararlanabilirsiniz. Bazı kukla çeşitlerinde de kalıp çıkarmak gerekebilir.

Kukla Yapımında Kullanılacak Araç, Gereç ve Malzemeyi Hazırlama

Hem öğretmen hem de çocuklar tarafından kullanılacağı için kukla yapımında kullanılan malzemelerin hafif olmasına özen gösterilmeli, çocuğun oynatmakta zorlandığı kuklalar çocuğa verilmemelidir.

Çocuklara yaptıracağımız kukla çalışmalarında kullanılacak araçların çocuğa zarar vermeyecek türde olmasına dikkat edilmelidir. Sivri uçlu makas ve maket bıçakları çocuklar tarafından kullanılmamalıdır.

Kuklalar okul öncesi eğitim kurumlarında kukla öğrenme merkezlerinde sergilenmektedirler. Bazen özellikle parmak ve yüzük kuklalarını saklamak için özel kutular saklama kapları hazırlanması gerekebilir. İpli kuklaların da korunmaya ihtiyacı vardır. Bunlar için de ayrı bir dolap düşünülebilir. **Kukla yapımında kullanılan temel malzemeler aşağıda belirtilmektedir.**

- Kâğıt hamuru, seramik hamuru ve kil
- Kâğıt çeşitleri: El işi kâğıdı, resim kâğıdı, karton, mukavva, şeffaf kâğıtlar, alüminyum folyo vb.
- Kumaş: Peluş, kadife, pazen, keçe v.b. her çeşit kumaş kullanılabilir
- İp: Her kalınlıkta doğal veya sentetik ip çeşidi
- Tahta, plastik kutular, deri, süet, vinleks (yapay deri)
- Boyalar (Sulu boya, guaj boya, pastel boya, simli boyalar vb.)
- Boya fırçaları
- Makas, iğne, iplik, tığ, şiş
- Çeşitli kalınlıkta bantlar
- Plastik pullar, düğmeler, boncuklar
- Renkli tüyler, hayvan tüyleri
- Artık kumaşlar, doğadan toplanan artık malzemeler (kozalıklar, yapraklar, ağaç kabukları, kurumuş çiçekler)
- Elyaf, pamuk
- Kukla yapacak kişi kendi yaratıcılığına ve malzeme olanaklarına göre uygun seçimi yapabilmelidir.

Kuklayı Yapma

Kuklanın çeşidini, karakterini, kullanılacak malzemeyi ve karakterinize uygun kalıbınızı hazırladıktan sonra kuklayı yapmaya başlayabilirsiniz. Aşamalı olarak tamamladığınız kuklalarınızı şekillendirip boyayabilirsiniz. Kukla, estetik özelliklere uygun olmalı ve karaktere sadık kalınarak hazırlanmalıdır.

Kukla yapımında son aşama kukla karakterine uygun giysilerin seçilmesi ve dikimidir. Örerak, dikerek veya çeşitli kâğıtlardan, kartondan da kesip yapıştırarak kıyafet hazırlanabilir.

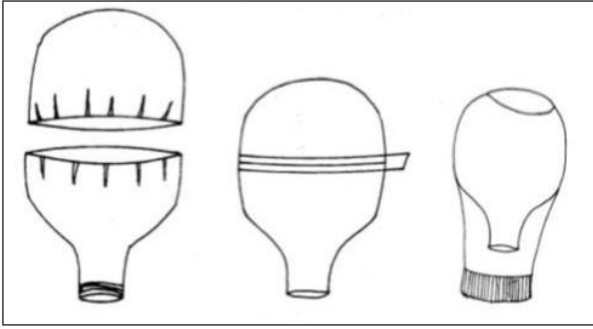
Kukla Tasarımı ve Yapımı

Aşağıda bazı kukla çeşitlerinin yapım aşamaları verilmiştir.

El Kuklası

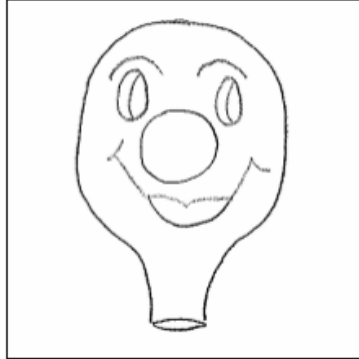
Malzemeler: 1 litrelik plastik kola şişesi, 1 adet erkek çorabı, formika tutkalı, örgü yünü (karakterinize uygun renkte), 1 adet tuvalet kâğıdı, un, ten rengi plastik badana boyası, siyah guaj boya.

Pet şişeden başın hazırlanması: Şişeyi ortadan kesip, kesilen kenar kısımlarını makasla çıtlatınız. Kesilen parçaları iç içe geçirerek istenilen büyüklükte kafa elde ediniz sonra etrafını bantlayınız. Böylece kuklanın kafası hazırlanmış olur. Bu kafaya erkek çorabı geçirip boyun kısmından iple bağlayınız

...Kuklanın başı için pet şişe kullanarak baş hazırlama...

Başa şekil verme: 1 adet tuvalet kâğıdını 1-2 gün suda beklettikten sonra iyice suyunu sıkıp formika tutkalı ilavesi ile kâğıt hamuru hazırlayınız. Yüz şekli verilecek olan bölüme formika tutkalı sürünüz ve kâğıt hamuru ile yanak, burun, çene kısımlarını şekillendiriniz. Hazırladığınız baş kısmını kurumaya bırakınız.

Yüzün boyanması: Badana boyasını ile baş kısmı boyayınız. İsterseniz guaj boya yardımıyla rengi açıp, koyulaştırabilirsiniz. Boyama işlemi bittikten sonra yüzün dudak, kaş ve göz kısımlarını da boyayınız. İsterseniz bu kısımları da değişik renklerde guaj boya ile boyayabilirsiniz.

Saçların hazırlanması: Palyaço karakteri için istediğiniz renkte örgü yünü kullanabilirsiniz. Örgü yünü başın büyüklüğüne göre istediğiniz uzunlukta kesin. Kesilen yün parçalarını bir kumaş parçasına teyelleyip dikiş. Sonra baş kısmına tutkalsürüp makine çektiğiniz kumaş parçasını yapıştırınız.

Kıyafetin hazırlanması: Kuklanın kıyafetini çocuk beden kalıplarından hazırlayabileceğiniz gibi evdeki çocuk elbiselerinden yararlanarak bazı aksesuarlarla da süsleyerek palyaço kıyafetine dönüştürebilirsiniz.

Parmak Kukla

Malzemeler: Renkli keçe, makas, yapıştırıcı, iplik, iğne

Kukla Yapım Aşamaları:

- Seçilen şekil keçeden 2 adet olacak şekilde kesilir.
- Aynı olan iki parça dikilerek veya yapıştırıcı ile sadece kenarlarından birleştirilir.
- Seçilen şeklin yüz ifadesi keçeli siyah kalem veya iplik ile kuklanın üzerine çizilir/dikilir.
- Seçilen şeklin ek bir parçası var ise o da kesilir ve uygun yere yapıştırıcı ile sabitlenir.

Örülerek Hazırlanmış Parmak Kukla

Malzemeler:

1 çile yün, kalın tığ, süsleme için renkli ipler.

Yapılışı:

• Kuklalar sık iğne tekniği ile örülür. Altı ilmekle başladıktan sonra her üç sırada bir ilmek artırarak ilmek sayısını 30'a çıkarılır. Bundan sonra hiç artırmadan toplamda 25 sıra örülür. Kuklalarımızın üçünü de ördükten sonra süslemeye geçilir. Çılgın Bediş'in saçlarını tek tek ip geçirerek yapılır. Ağız ve gözleri yüzüne işlenir. Etekleri de saçıyla aynı renkte örülür (Sarı saçlı olan kukla).

• Arap Bacı'nın kıvr kıvr saçlarını ve büyük halka küpelerini örülür. Dudakları ve gözleri işlenir. Fırfırlı eteğini de iki renk kullanılarak örülür (Kahverengi saçları olan kukla).

Çomak Kukla

Malzemeler: Çeşitli resimler (insan, hayvan, taşıtlar vb.), renkli eva süngerleri, dondurma çubuğu, yapıştırıcı, makas

Yapılışı: Eva süngerinin üzerine çeşitli hayvan, sebze, çocuklar ve meyveler çizilerek kesilir. Üzerine eva süngerinden ayrıntıları yapılır. Dondurma çubuklarına yapıştırılır. Çomak kukla için hazır boyanmış fotoğraflar ve resimleri kullanabileceğiniz gibi bazı figürleri boyama kitaplarından yardım alarak çizebilirsiniz. Öncelikle figürünüzü seçin ve kitaptan figürünüzü alıyorsanız parşömen kâğıdı kullanarak resminizi çizin.

Boyama dışında figürünüzü kumaş parçaları, pullar, boncuklar, simler, yün parçaları vb. malzemelerle de süsleyebilirsiniz. Hazırlanan figürde eğer ince bir kâğıt kullandıysanız figürünüzü kartona yapıştırarak kalınlaştırın.

Tahta Kaşık Kukla

Malzemeler: Tahta kaşık, yaldızlı fon kâğıdı, folyo ya da çikolata kâğıtları, kumaş, sulu boya, fırça, kurdele, rafya, karton, makas, yapıştırıcı, siyah keçeli kalem

Yapılışı: Tahta kaşık sulu boya ile pembeye boyanır. Tahta kaşığın arka yüzünü yüz çizimi için kullanabilirsiniz. Siyah keçeli kalemle kaş, göz, burun, ağız çizilir. Cinsiyet belirlenir. Örneğin kraliçe yapacağımızı düşünelim. Rafyalar belirli uzunluklarda kesilerek kraliçenin kafasına yapıştırılır ya da iplikleri kırparak kıvrık saç yapılabilir. Öğretmen tarafından kartona çizilen taç öğrenciler tarafından kesilir ve boyanır.

Yüzük Kukla

Malzemeler: Karton, yapıştırıcı, keçeli kalemler, pullar, boncuklar vb. artık malzemeler.

Yapılışı:

- Yüzük kuklası için seçtiğiniz figürü kartona çizin ve etrafından kesin.
- Üstünü renkli kalemlerle boyayın ve artık malzemelerle süsleyin. Figürünü simler veya pullarla da süsleyebilirsiniz.
- Figürün arkasına kartondan hazırlayacağınız yüzüğü yapıştırın.

Yüzük kuklasını farklı özelliklerde kumaş veya deriden de hazırlayabilirsiniz. Kumaştan hazırlayacağınız yüzük kuklasının halkasını da dikerek tutturabilirsiniz.

Gölge Kukla

Malzemeler: Asetat kâğıdı, asetat kalemi, ince çıtalar, yapıştırıcı.

Yapılışı:

- Önce figürünüzü belirleyin. Örnek için verilen Hacivat ve Karagöz figürlerini de isterseniz büyüterek kullanabilirsiniz. Seçtiğiniz figürün baş, kollar, bacaklar ve gövdesinin ayrı ayrı çalışarak birbirine monte edilebilecek bir figür olmasına dikkat ediniz.
- Belirlediğiniz figürü asetata asetat kalemi kullanarak çizin. Asetat kalemleriyle renklendirin ve kuruyunca kenarlarından kesin.
- Eklem noktalarından kolları, bacakları ve başı gövdeye misina veya naylon makara ipi ile çok sıkı olmayacak şekilde tutturun.
- İnce çubukları arka tarafından eklem yerlerini hareket ettirebilecek noktalara silikon ile tutturun ve kurumaya bırakın.
- Kukla sahnesinin önünü aydınlatıcı kâğıdıyla kaplayın. Arkadan ışık vererek (fener veya mum) kuklanızın çıtalarını hareket ettirip eklem hareketleri sağlayarak oynatın.

Yürüyen Parmak Kukla

Malzemeler: Karton veya mukavva, örnek figürler, boya kalemleri, keçeli kalemler, makas, maket bıçağı.

Yapılışı:

- Seçtiğiniz figürü karton veya mukavvaya çizin.
- Parmaklar için etekteki işaretlenen yerlerden delikleri zedelemekten kesin.
- Figürünüzü boya kalemleri ile boyayınız.
- Saçlarını isterseniz yünden yapabilirsiniz, elbisesini figüre göre kesip yapıştırabilirsiniz.
- Orta ve işaret parmağını, parmak kuklasının eteklerinden geçirerek kuklayı yürütebilir, zıplatabilirsiniz.

Kumaştan Hazırlanan Ağız Hareket Edebilen El Kuklası

Malzemeler: Çeşitli özellikte kumaş, deri, süet parçaları, renkli yünler, makas.

Yapılışı:

- Öncelikle hazırlayacağınız kukla figürüne karar verin.
- Aşağıda verilen kalıbı kumaşa uygulayın. Kalıbı büyüterek kullanın.

Ağız hareket edebilen el kuklaları deri, kumaş, yün vb. malzemelerden yapılabilir.

- Ağız kısmına kalıba uygun keseceğiniz karton parçaları yerleştiriniz. Bu şekilde ağız kısmını oynatmak daha kolay olacak ve iyi bir hareketlilik sağlayacaktır.
- Kalıbı kumaşa uygulayıp diktikten sonra farklı aksesuarlarla süsleyebilirsiniz.

Kâğıt Bardak Kuklası

Malzemeler: Kâğıt bardak, artık yün ya da orlon parçaları, renkli kâğıt, zambak, makas, pipet.

Yapılışı:

- Ağız, burun, göz yapmak için renkli kâğıttan değişik şekiller (yıldız, kare, daire) kesin.

Bunun için küçük renkli stikerler de kullanabilirsiniz.

- Kâğıt bardakları içilen yerlerinden (açık yerlerinden) birbirine yapıştırın.
- Renkli kâğıt, pipo temizleyicisi ya da yün artıklarıyla saçları ve kolları yapın.

İpli Kukla

Malzemeler: Tahta, küçük vidalar, karton, kumaş parçaları, ip, yapıştırıcı, kontrol çubuğu

2 adet, 1 adet çivi, boya kalemleri.

Kuklanın hazırlanış basamakları

- Baş için 7x7 cm ebatında ve 2.5 cm genişliğinde tahtadan bir adet kesin.
- Gövde kısmını oluşturmak için 14x14 cm ebatında ve 2.5 cm genişliğindeki tahtadan bir adet kesin.
- Kollar için 7 cm boyunda 2.5 cm eninde 4 adet tahta çubuk kesin.
- Bacakları oluşturmak için 10 cm boyunda, 3 cm eninde, 2.5 cm genişliğinde 4 adet çubuk kesin.
- Ebatları verilen tahtanın tümü kesildikten sonra kolları, bacakları, başı vüdamonte etmek için birleştirme yerlerine (eklem) vidaları sabitleyiniz ve vücuda monte ediniz. Yüzünü boyayabilirsiniz.
- Artık kumaş parçaları, deri parçaları vb. kullanarak bu malzemeleri kollara bacaklara ve vücuda göre kesip yapıştırabileceğiniz gibi elbise dikerek de giydirebilirsiniz. Eller, çizmeler ve şapka için mukavva, karton, deri veya vinyleks kullanabilirsiniz.
- Kuklanızın kıyafetini hazırlayıp giydirdikten sonra hareket ettirebilmek için iplerini ellerden, dizlerden, baştan ve arka ortasından bağladıktan sonra artı şeklindeki kontrol çubuğuna bağlayıp oynatabilirsiniz.

Kuklayı Erken Çocukluk Eğitim Kurumlarında Uygulama

Yaratıcı ortamı destekleyen en önemli etkinlikler köşe etkinlikleridir. Köşeler, çocukların özgür ortamlarda özgür seçimler yapmasını sağlayan üç boyutlu materyaller ile donatılmış eğitim ortamlarıdır. Zengin uyarıcı çevrenin çocuğunun algıları ve zihin gelişimi üzerine etkileri bilinmektedir. Değişik materyallerin, değişik kullanımlarıyla tanımak ve bu materyallere istediği zaman ulaşmak için okul öncesi eğitim kurumlarının en can alıcı eğitim ortamı köşeleridir.

Kuklalar kuklacının elinde hayat bulan karakterlerdir. Kukla oynatırken kukla ile bütünleşmek önemlidir. Kendisindeki enerjiyi canlandırdığı karaktere taşıyarak onun gibi düşünme, hareket etme, ses ve konuşma becerisi ile kukla oynatılır. Okul öncesi çocukların dikkatini üzerine yoğunlaştıracak şekilde düzenlenmiş, iyi boyanmış, yansıtılmak istenen karaktere benzeyen, dayanıklı, kullanışlı, güvenli ve ekonomik olmalıdır. Kukla köşesinde sürekli aynı kuklalar bulundurulmamalıdır.

Okul öncesi eğitim kurumlarında kuklaları oynatmadan önce ayna karşısında kuklaları hareket ettirmek, seslendirmek, onlarla konuşmak ön hazırlık olarak önemlidir. Kukla oynatırken kuklanın bakış yönünü iyi ayarlamak gerekir. Karşılıklı konuşmalarda kuklanın yüzü konuştuğu karaktere yönelmeli, izleyici ile konuşuyorsa yüzü izleyiciye dönük olmalıdır.

Hazırlanan Kuklayı Değerlendirme

Okul öncesi eğitimde kullanılmak üzere hazırlanan kuklalar günlük program içinde yer alan serbest zaman etkinlikleri, ana dili çalışmaları, uykuya geçişte ve uyku sonrası belirli süreler içinde oynatılabilir. Çeşitli kukla karakterlerini kullanarak bir öykü çocuklar tarafından canlandırılabilir. Bu öykü çocuklara okunabilir, anlatılabilir, kasetten dinletilebilir, videodan izletilebilir. **Öyküde geçen konuşmaların ezberletilip kuklalarla canlandırılması, sunulması okul öncesi eğitimde asla düşünülmemelidir. Önceden seçilmiş bir öykü varsa; öykünün kısa, çocuklar tarafından kolay anlaşılır, karşılıklı konuşmaların kısa veya kendi sözcükleriyle ifade edebilecekleri, kendi düşüncelerini katabilecekleri özelliklerde olmasına dikkat edilmelidir.**

ÜNİTE 9

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE MÜZİK VE ÖNEMİ

Müzik eğitimi işitme organının işlevsellik kazandığı andan itibaren başlamalıdır. Macar müzik eğitimci Kodaly, müziğe erken yaşta, hatta çocuğun doğumundan dokuz ay önce başlanması gerektiğini söyler.

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE MÜZİK VE EĞİTİM

Ahmet Adnan Saygun'a göre müzik, "Sözcüklerle anlatılamayan duyguları ve heyecanları sezdirecek, duyuracak tarzda düzenlenmiş sesler aracılığıyla başka ruhlara yansıtma sanatı"dır. İnsanların başka canlılara dokunabilmesini iletişim olarak kabul edersek müzik bütünüyle bir iletişimdir.

Çocuk anne karnından itibaren birçok sesle tanışırken işittiği en güçlü ses, annesinin kalp atış sesidir. Yapılan araştırmalar, anne karnında bebeğin seslere tepki verdiğini göstermektedir. Doğum öncesinde seslere tepkisiz kalmayan bebek doğumla birlikte sesler dünyasında aktif rol oynamaya başlar. Çocukta müzik yeteneği doğal olarak başlar. Çocuk gözleriyle daha sabit olarak bakmadan bile sese karşı duyarlıdır. Anne babasının ayak seslerini tanır.

Ağlayarak ve ses tonunu yükseltip alçaltarak mutluluğunu ve mutsuzluğunu belli eder. Evdeki olağan sesleri, aile bireylerinin seslerinin keyifli ve kızgın olduklarını fark eder.

Müziksel gelişim ilkeleri:

- Müziksel gelişim kalıtım ve çevrenin etkileşiminin bir ürünüdür.
- Çocuğun müziksel gelişimi sürekli ve farklı aşamalarda farklı şekillerde birbirini bütünleyerek gerçekleşir.
- Çocuğun müziksel gelişimi çeşitli dönemlerde farklılıklar göstererek nöbetleşe devam eder.
- Çocuğun müziksel gelişimi genelden özele, içten dışa, somuttan soyuta, basitten karmaşığa doğru ilerler.
- Müzik gelişiminde kritik dönemler vardır.
- Çocuğun müziksel gelişimi genel gelişim ilkeleriyle bir bütündür.
- Çocuğun müziksel gelişiminde bireysel farklılıklar vardır.

Çocuğun müziksel gelişimi, genel gelişim ilkeleriyle bir bütündür.

Bebeklik Döneminde Müziksel Becerilerin Gelişimi

Dokunma, tatma, görme ve koklama gibi duyarlar doğumla işlev kazanmaya başlarken; işitme duyusu doğum öncesinde deneyim edinmeye başlar. Doğumdan birkaç hafta sonra bebek ani ve yüksek tondaki seslere karşı "kasılma" davranışı gösterir. Yumuşak sesler duyduğunda -annesinin, bakıcısının sesi veya ninni söylediğinde- rahatlar

ve bazı tipik hareketler yapar. “Ku- zum” “Be- be- ğim” gibi her heceyi bir ritim olarak seslendirir. Henüz anne karnında anne kalbinin ritmine alışkın olarak gelişen bebek müziksel vurgulardan hoşlanır.

6 aylık bebekler tanıdıkları seslere ve müziğe kendi dillerinde tepkiler verir. Konuşma seslerini taklit eder ve ses çıkaran materyallere karşı ilgilidir. Özellikle çingiraklar, ses içeren mobiller işitme duyusuna hitap ettiği için bebekleri cezbeder. **Bebek 9 aylık olunca müziğe verdiği tepkiler gelişir; müzikten hoşlandığını veya hoşlanmadığını belli eder. Bir yaş civarında sağa-sola, öne-arkaya sallanma, başını sallama, el çırpma gibi davranışlar bu dönemde müziğe, ritme verilen tepkileridir. Vurma, patlatma ve büyük gürültüyle patlatma vb. olaylar 18 aylık bebeklerin oldukça ilgisini çekmektedir. Kendi eliyle ses çıkarabileceği davul, tef, marakas gibi ritim aletleri en sevdiği oyuncaklardır.**

Müzik, kelime ve kavram öğretiminde kullanılabilecek en uygun araçtır.

24-48 Aylık Dönemde Çocukta Müziksel Becerilerin Gelişimi

Gelişim bir bütündür ve her gelişim alanı birbirini etkiler. Fiziksel olarak yürümeye başlayan, **dil gelişimi açısından konuşarak iletişim kurmaya başlayan çocuk, müziğin farkındadır.** Bu dönemde şarkı söyleme çok basit bir olaydır. **Bu yaş çocuklarına çok kısa şarkılar öğretilir.** Müzik; kelime, kavram öğretimde kullanılabilecek en uygun araçtır. **Üç yaş ve sonrasında ise, ritim aletlerini amaçlı bir şekilde kullanabilir.** Ancak, ritim vuruşuna tam uyamayabilir, genellikle daha hızlı vuruşlar ilgisini çeker. Ritme o an uydurduğu hareketlerle eşlik etmeye çalışır. Sesin yüksek ve alçak tonda oluşunu fark eder, bu ayrımı beden diline yansıtır.

48-72 Aylık Dönemde Çocukta Müziksel Becerilerin Gelişimi

Dört yaş çocuğu sesleri sınıflama ve sıralama konusunda oldukça başarılıdır. **Öğrendiği öyküleri melodi ile birleştirebilir, melodisine uygun yaratıcı dans figürleri oluşturabilirler.** Drama çalışmalarında zevk alır ve başkalarının şarkılarına eşlik etmesine izin verebilir.

Beş yaş itibarıyla vurgulu müzik aletlerini çalma becerisi gelişir. **Müzik aletlerini kullanırken düzgün ritmik vuruşlar yapabilir ve müzik alanında attığı adımlardan gurur duyabilir.**

Erken Çocukluk Döneminde Müzik Eğitimi

İnsanın müzikle tanışma ve müzikle evrimleşmesi sürecinde önceden düzenlenmiş uyarıcı çevre ve planlanmış etkinliklerle karşılaşması bireyin gelişimini olumlu yönde etkiler.

Erken çocukluk döneminde müzik eğitiminin amacı; çocuğun duygusal, bilişsel, dil ve motor gelişimlerine yardımcı olmak başka bir deyişle çocuğun duyduklarını, düşündüklerini ritim ve şarkılarla serbestçe ifade edebilmelerini, çocuğun müzik kültürü ile tanışmasını ve müzik sevgisini kazanmasını sağlamaktır.

Okul öncesi dönemde müzik eğitimin temel amaçları;

- Müzik sevgisi aşılacak ve çocuğun müziğe olan ilgisini artırmak,
- Çocuğun müzik kulağını eğitmek,
- Çocuğun yaşına uygun ve kaliteli bir şarkı dağarcığı oluşturmak,
- Dinleme yeteneğini ve alışkanlığını geliştirmek,
- Bireysel ya da toplu olarak müzik yapabilmesini ve yaptıklarını karşısındakilere sunabilme becerilerini geliştirmek,
- Ses kaynaklarını, sesin geldiği yönü keşfedebilmelerini ve sesleri ayırt edebilmelerini sağlamak,
- Vurmalı çalgıları (metalofon, ksilofon, tef, ritim çubukları vb.) doğru şekilde kullanmayı öğrenmek,
- Ritim ve tempo gibi bazı müzikal kavramların ne olduğunu anlamalarını sağlayarak ritmik performanslarını artırmak,
- Nüans yapmanın (sesin alçaklığı, yüksekliği gibi) müziğe nasıl bir kimlik katacağını keşfettirmek,
- İçinde bulunduğu çevre kültürüne ait müziklerin yanı sıra ulusal ve dünya kültürüne ait müzikleri de dinleyip tanımlarını ve bunları ayırt etmelerini sağlamak,
- Melodik hafızayı geliştirmektir.
- Çalgıları tanıtmak,

Okul öncesinde müzik eğitimin temel amaçlarından biri çalgıları tanıtmaktır.

Erken Çocukluk Eğitiminde Müzik Etkinliğinin Çocuğun Gelişimine Etkileri

Müziğin çocuğun gelişimine etkileri şu şekilde sınıflandırılabilir;

- Bilişsel ve dil gelişimine etkileri, ▪ Duygusal ve sosyal gelişime etkileri, ▪ Bedensel ve motor gelişime etkileri.

a. Erken çocukluk eğitiminde, müzik etkinliğinin çocuğun bilişsel ve dil gelişimine olan etkileri

Müziğin matematik becerilerini desteklemesi ile ilgili pek çok araştırma yapılmıştır. Araştırmacılar küçük çocuklarda ileri matematik çalışmaları yapılamayacağı, fakat onlara çok hoşlanacakları için müzik dinletmenin de yüksek beyin fonksiyonlarını sağlayacağını belirtmişlerdir.

Müziğin bilişsel ve dil gelişimine olan etkisi;

- Erken çocuklukta verilen müzik eğitimi, çocuğun yaratıcılığının gelişmesine yaşamı doğru algılamasına yardım eder.
- Çocuğun karşılaşacağı problemlerin nedenlerini anlamada ve çözmede yardımcı olur.
- Çocuğun dikkatini geliştirir. Dikkati gelişen çocuk, olayların ve insanların özelliklerini doğru bir şekilde kavrayabilir.
- Çocuk kendini ifade ederek tanıtır. Bunun sonucunda konuşma ve ifade yeteneği gelişir.
- Çocuğa kavram gelişimi kazandırır.
- Çocuk, dil çevikliği kazanır.
- Çocuğun akıcı konuşma becerisi ve alışkanlığı gelişir.

b. Erken çocukluk eğitiminde müzik etkinliğinin çocuğun duygusal ve sosyal gelişimine olan etkileri

Müzik işitsel sanatlardan biri olduğu için bireyde estetik ve güzel duygular uyandırır. Henüz kendi duygularını tanımaya çalışan çocuğa duygularını sınıflamak ve paylaşabilmek için bir yol gösterici olur. **Erken çocukluk eğitiminde müzik etkinliği, çocuğu sosyal ve duygusal yönden olumlu bir şekilde etkiler.**

- Çocuk, sınıfta yapılan müzik etkinliklerinde birlikte hareket etme ve birlikte yaşama alışkanlığı kazanır.
- Müzikle hislerini, duygu ve düşüncelerini daha doğrusu kendini ifade etmeyi başarabilen çocuk öz güven duygusu kazanır, huzursuzluk, kaygı gibi olumsuz duygulardan da uzaklaşır.
- Toplumda nasıl davranılması gerektiğini öğrenerek sosyal uyum kazanır. Kendisini toplumda rahat bir şekilde ifade edebilir.
- Kendini ifade ederek duygusal yönden rahatlar.
- Grup çalışmalarında içine kapanık olan bir çocuk, grup içinde rahatlayarak dikkati üzerine çekmeden başkalarıyla birlikte hareket etmeyi öğrenir. Hata yapmaktan korkmaz, denemeyi öğrenir.
- Etkin iletişim kurmayı öğrenir.
- Çocuk kendi kültürünü, gelenek göreneklerini müzik ve danslar yoluyla tanır. Vatan, millet, ulus, bayrak duyguları gelişir. İyi, güzel, doğru kavramları öğretilerek toplumsallaşması sağlanabilir.

Müzikle hislerini, duygu ve düşüncelerini daha doğrusu kendini ifade etmeyi başarabilen çocuk öz güven duygusu kazanır.

c. Erken çocukluk eğitiminde müzik etkinliğinin çocuğun bedensel ve motor gelişimine olan etkileri

- Ritim duygusu gelişir.
- Ritim aletlerine uygun hareket ederken el-göz koordinasyonu kazanır.
- Ritim aletlerini amacına uygun çalarken büyük ve küçük kasları gelişir.
- Çocuğa sistemli yürüyüş ve duruş alışkanlıkları kazandırır.

Erken Çocukluk Eğitiminde Müzik Etkinlik Ortamı ve Materyaller

Okul öncesi eğitim kurumları çocukların ilgi ihtiyaç ve gelişim özelliklerine göre yapılandırılmış öğrenme merkezlerini içerecek şekilde düzenlenir. Sınıf içi veya dışı etkinlikler merkezlerde ve merkezlerdeki materyaller kullanılarak uygulanır. **Öğrenme merkezi; çocukların bireysel gereksinimlerini karşılamak amacıyla farklı ayırma materyalleri ile bölünmüş küçük gruplar hâlinde etkileşimde bulunacakları ve dikkatlerini yoğunlaştırarak oynayabilecekleri öğrenme alanlarıdır.** İdeal bir okul öncesi eğitimi sınıfında içeriği müzik ile ilgili materyallerle donatılmış bir müzik merkezi bulunmalıdır.

Okul öncesi eğitimi sınıfında içeriği müzik ile ilgili materyallerle donatılmış bir müzik merkezi bulunmalıdır.

Değişik türlerde çalgılar, çalgı görselleri, artık materyallerden yapılan ritim aletleri, müzik kitapları, müzik albümleri ile donatılmalıdır. Etkinliklerde ses seviyesi yüksek olacağından ses yalıtımı iyi yapılmış olmalıdır. Müzik etkinlikleri sadece ritim çalma, şarkı söyleme olarak düşünülmemelidir. Hareketli dans, dramatizasyon gibi hareket gerektiren ve grup üyelerinin hepsinin dâhil olması gereken etkinlikleri de içerir. Bu yüzden odanın genişliği öğrenci sayısına ve etkinliklere uygun olmalıdır. Odanın ayrı bir ısı yalıtımı olmalı, öğrenciler hareketli çalışmalarda terlememelidir. Zemin bu çalışmalara uygun döşenmeli ve kaygan olmamalıdır. Yeterli ışık sağlanmalı, oda içerisinde öğrencilerin dikkatini çekebilecek gereksiz oyuncaklar bulundurulmamalıdır.

Müzik odası, çocukların kendilerini müzik atmosferi içinde hissedebilecekleri şekilde düzenlenmelidir. Odanın duvarları müzik ile ilgili resimlerle donatılarak çocukların ilgisi artırılabilir. Odanın bir köşesinde eski veya yeni bir piyano bulundurulabilir. Özellikle, çocukların orijinal bir müzik aletini görerek büyümesi müziksel gelişimini olumlu etkiler.

Müzik Merkezi

Çocukların müzik ile ilgili bilgi ve becerilerini destekleyerek deneyim kazanmalarını sağlayan etkinliklerin yapıldığı bir öğrenme merkezidir. Okul öncesi eğitim kurumunda müzik merkezinin olması, çocukların hem erken dönemde müzik eğitimiyle ilgili bireysel bilgi ve becerilerinin oluşmasını ve gelişmesini sağlayacak hem de genel müzik kültürünün oluşmasına katkıda bulunacaktır. **Çocukların ritim duygularının gelişmesi, müzikle kendilerini ifade edebilmeleri ve işitsel algılarının uyarılması bu merkezdeki araç gereçlerin etkin kullanımına bağlıdır.**

Müzik merkezindeki materyaller çocukların ulaşabileceği dolaplarda, panolarda bulundurulmalıdır.

Müzik merkezi okul öncesi eğitim sınıfı içerisinde gürültülü merkezlerden biridir. Kitap merkezi gibi sessizlik gerektiren merkezlere yakın konumlandırılmamalıdır.

Müzik merkezinde; ritim duygusunu geliştirecek her türlü çalgı ve araç gereçler yer almalıdır. Vurmalı çalgılar (Orff çalgıları) bulundurulmalıdır. Örneğin, ezgili vurmalı çalgılardan glockenspiel, metalofon, ksilofon, ezgisiz vurmalı çalgılardan ise ritim (tartım) çubuğu, kastanyet, marakas, agogo, çelik üçgen, ziller, davul, tef bulundurulması önerilmektedir. Artık materyaller kullanılarak, öğrencilerin kendi yaptığı ritim araçları da bu merkezde sergilenir. Öğrenci sayısına uygun araç gereç olmasına dikkat edilmeli, çevremizdeki paydaşlardan ve aile katılımı çalışmaları ile merkez zenginleştirilmelidir.

Müzik merkezinde klasik müzik CD'leri, çocuk şarkıları CD'leri ve müzik kitapları bulundurulmalıdır.

Okul Öncesi Müzik Etkinlikleri İçin Kitap ve Müziksel Materyaller

Müzik etkinlikleri kapsamında sınıf içinde müzik arşivi ve müzik ile ilgili kitapların olması, çocuğun yaparak yaşayarak öğrenmesine fırsat verir. Müzik merkezinde çocuk şarkıları, masal kasetleri, evrensel çocuk müziği, klasik müzik, folklor müzikleri, güncel müzik CD'lerine ait bir arşiv olmalıdır. Ayrıca, ses dinleme etkinlikleri için günlük hayatta karşımıza çıkan nesne (taşıtlar, müzik aletleri, mekanik sesler vb.) , hayvan, doğa olaylarına ait seslerden oluşan CD'ler bulundurulabilir. **Arşivde bulunabilecek eser örnekleri:**

- Moussogsky'nin Bir Sergiden Tablolar isimli eserinden **"Bydlo"**
- Prokofiev'in Kış Tatili isimli eserinden **"Departure"**
- Tschaikovsky'nin Kuğu Gölü'nden **"Küçük Kuğunun Dansı"** adlı bölüm
- Grieg'in Lirik Suiti'nden **"Norwegian Ructic March"**
- Lully'nin Bale Suiti'nden **"Yürüme"** adlı kısım
- Bizet'in **"Çocuklar Oyunu"** adlı eserinden **"Oyun"** adlı bölüm
- Griffes'in **"The White Peacock"**
- Rimsky Korsakoff'un **"Eşek Arısının Uçuşu"**
- Saint Saens'in **"Hayvanlar Karnavalı"** isimli eseri
- Yıldız İbrahimova - **Çocukça Şarkılar**
- Fatih Erkoç – **Çocuk Şarkıları**
- Barış Manço – **Çocuk Şarkıları**
- Banu Kanıbelli – **Kar'a**
- TRT Çocuk Korusu Çocuk Şarkıları Kaseti

- Poldi'nin Serüveni Kök Yayıncılık
- Anaokulları ve Anasınıfları İçin Şarkı Dağarı / Hilmi Seyrek (Kitap-Kaset)
- Bir Dünya Bırakın (Kitap)/ Salih Aydoğan
- Biz Çocuklarız (Cd'li kitap) / Ercan Mertoğlu vb.

Okul öncesi eğitim sınıfında müzik arşivleri ve müzik kitapları bulunmalıdır.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA MÜZİK ETKİNLİKLERİ

Okul öncesi eğitim kurumlarda müzik etkinliklerinin basitten karmaşığa şekillenen değişik uygulamaları vardır. Çocuk bu çalışmalarda önce sesle tanışır ve sesin farkına varır. Gelişimsel olarak sesi, müziği kullanmayı öğrenir. Farklı ritim araçları da bu etkinliklerde aktif olarak kullanılmaktadır. **Okul öncesinde müzik etkinlikleri yedi farklı şekilde uygulanır:**

- Ritim çalışmaları,
- Ses dinleme, sesleri ayırt etme çalışmaları,
- Nefes açma çalışmaları,
- Şarkı söyleme çalışmaları,
- Yaratıcı dans çalışmaları,
- Müzikli dramatizasyon çalışmaları,
- Müzikli öyküler.

Ritim Çalışmaları

Tartım olarak da bilinen **ritim; seslerin belli kurallar içinde uzayıp kısılmasıdır**. Çocukların elleriyle, ayaklarıyla ya da tüm bedenleriyle veya ezgilezgiziz ritim araçlarını kullanarak tartım (ritim) kalıplarını hissettirme ve tekrarlama çalışmalarıdır. Şarkı öğretiminden önce, şarkı öğretimi sırasında ve şarkı öğretimden sonra uygulanabilir.

Ses Dinleme, Sesleri Ayırt Etme Çalışmalar

Bu çalışmalar, çocuğun sesleri daha bilinçli dinlemesine ve duyduğu seslere dikkatini yoğunlaştırmasına yardımcı olur. Farklı sesleri keşfetmesi ve müzik beğenisinin gelişmesi ses dinleme çalışmaları ile olur. Ses dinleme çalışması olarak, çocukların kendi seslerini kayıttan dinletme, efekt ses dinletme, klasik müzik dinletme gibi çalışmalar yaptırılabilir.

Ses dinleme çalışmaları ile çocuğun duyduğu seslere karşı dikkatini yoğunlaştırması sağlanır.

Şarkı Söyleme Çalışmaları

Çocuklara bir şarkının sözlerinin, ezgisinin ve ritminin (Tartımının) doğru ve bir bütün şeklinde öğretilmesiyle şarkı söyleme çalışmaları başlar. Grup ve bireysel olarak uygulanabilir. Söylenecek şarkı tüm dengelim yöntemi ile çocuklarda öğretilmeli gerekli kısımlar parçadan bütün eşeklinde tekrar edilmelidir. **Ritim aletlerinin eşlik ettiği şarkı söyleme çalışmaları çocukların ilgisini daha çok çeker.**

Yaratıcı Dans Çalışmaları

Yaratıcı dans, müziğin ritmine, temposuna uygun olarak, insanın içinden geldiği gibi doğaçlama olarak yapılan, estetik değer taşıyan vücut hareketleridir. Çocukların iç dünyalarını dışa vurmaları, kendilerini ifade edebilmeleri açısından yarar sağlar. Öğretmen iyi bir gözlemci olarak bu doğal ortamda çocukları tanımalıdır. Uygulama sırasında kullanılan müzik sözsüz olmalıdır. Sözlü müzik olduğu takdirde çocuklar sözlerden etkilenerek hareket eder, dolayısıyla yapılan çalışma dramatizasyon hâline gelir.

Müzikli Dramatizasyon Çalışmaları

Sözü, müziği ve hareketi birleştiren bir etkinliktir. **Şarkılı oyunlar ve öykünmeler, dramatize şarkılar bu çalışmalardandır.** “Aç kapıyı bezirgan başı”, “Miço nerden geliyor” gibi şarkılı oyunlar müzik ile hareketin birleşmesiyle oynusu süreçleri içerir.

Örneğin; ritim sopalarının sesinin saatin tik-taklamasına benzetilmesi, davul sesinin gök gürültüsü sesine benzetilmesi gibi.

Müzikli dramatizasyon ile çocuk düşüncelerini davranışa dönüştürebilir. Müziğin farkına varır ve söz, müzik, hareket bütünlüğünü hisseder. Çocuğun öğrendikleri kalıcı olur.

Müzikli Öyküler

Ensturmantal müzik veya ses efektleri çocuğa dinletilerek, kendilerinde oluşturduğu çağrışımlar sorulur. Alınan cevaplara göre oluşturulan öykü oluşturma çalışmalarına müzikli öykü denir. Kullanılan ritim aletlerinin sesleri, günlük hayatta doğada sıkça duyulan seslere benzetilebilir. Müzik birkaç dakika dinletildikten sonra durdurularak soru cevaplarla hayal ettikleri öyküleri, çağrışımları anlatmaları istenir ve müzik tekrar çalınır. Eğitimcide öykünün oluşmasına katkı sağlayabilir.

Müzikli öykülerde kullanılan ritim aletlerinin sesleri doğadaki seslere benzetilerek öykü oluşturulur.

ÜNİTE :10

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE MÜZİK ARAÇLARI PLANLAMA VE YAPMA - I

Parmak izlerinin benzersizliği gibi öğrenme stilleri de birbirine benzemez. Kimi işittiğini daha kolay öğrenir, kimi gördüğünü, kimi dokunduğunu kolay öğrenir. Farklı farklı yollar kullanılsa da duyu organları öğrenmenin anahtarıdır. Öğrenme için duymak, görmek, tatmak, dokunmak veya koklamak gerekir.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE KULLANILAN MÜZİK ARAÇLARI

Soyut bir sanat olarak bilinen müzik, okul öncesi eğitimde Piaget'e göre işlem öncesi dönemde olan, somut örneklerle öğrenebilen çocuklar için **müzik araçları** ile anlam kazanır. Çocuklar somut materyallere dokunarak daha etkin ve kolay öğrenir. Bunun için okul öncesi eğitimde müzik merkezleri zengin donanımına sahip olmalı, çocukların meraklarını cezbedecekleri şekilde düzenlenmelidir.

Müzik araçları farklı şekillerde sınıflandırılabilir:

- Çalınış tekniklerine göre (telli, vurmali, nefesli, yaylı, tuşlu vb.),
- Müzikal işleve göre (ritmik vb.),
- Yapıldıkları malzemeye göre (Metal, ipek, deri, ağaç, vb.),
- Tartım çalgıları (Kastanyet, çelik üçgen, marakas, çan, zil, tartım çubukları vb.).

Orff çalgıları çocukların ritim duygusuna en uygun materyallerdir.

Okul öncesi dönemde kullanılacak çalgıları seçerken çocuğun gelişimi göz önüne alınmalıdır. Özellikle yetişkinler için tasarlanmış müzik araçları çocukların fiziksel olarak kullanımına uygun olmayabilir. **Vurmali ezgi çalgılarını içine alan orff çalgıları bu dönem için en uygun materyallerdir.** Öğrencilerin ilgisini çeker ve oyun oynamış gibi hissettirir. Çocukların ritim duygusuna yatkınlığı bu materyalleri çalmalarını kolaylaştırır. Sallamak, vurmak, sürtmek gibi basit hareketlerle sese ulaşabilmek ritim aletlerine olan ilgiyi artırır. Çocuk yaparak yaşayarak bu çalgıları çalmayı öğrenebilir.

Okul öncesi eğitimde kullanılan vurmali çalgılar (ritim araçları) ezgili ve ezgisiz vurmali çalgılar olarak iki gruba ayrılır.

Ezgili vurmali çalgılar;

- Metalofon, ▪ Ksilofon, ▪ Glockenspiel, ▪ Müzik kaplarıdır.

Ezgisiz vurmali çalgılar:

- Çelik üçgen ▪ Davul ▪ Trampet ▪ Tef ▪ Zil ▪ Kastanyet ▪ Marakas ▪ Çingirak ▪ Tahta Çalpara
- Ritim (tartım) çubukları ▪ Zımpara bloklar ▪ Bongo ▪ Konga ▪ Timpani

Ezgili Vurmali Çalgılar Metalofon

Ses çubukları özel, alaşımlı bir metalden yapılmış olan; küçükten büyüğe sıralanmış bir düzlemden oluşan vurmali bir çalgıdır. Metal alaşım farklılıkları (alüminyum, nikel) ve bagetlerinin başlarının yapıldığı malzemeye göre farklı çeşitleri vardır. **Metalofon çeşitleri; piccolo metalofon, bas metalofon, alto metalofon ve soprano metalofondur.**

Ksilofon

Ses veren tuşları fırınlanmış özel bir ağaçtan yapılan çalgı aletidir. **Küçükten büyüğe doğru uzayan ve yan yana sıralanan bir düzlemden oluşur. Bu düzlemlere küçük tokmak (Baget) ile vurularak çalınır.** 16. yy 'da Güney Asya'da ortaya çıktığı düşünülmektedir. Masalsı duyguları canlandırmak için kullanılır. **Sesi açık havada duyulamayacak kadar zayıftır. Her blok farklı bir notayı ifade eder; öğretmen bu blokları farklı renklere boyayarak renk ile notayı eşleştirerek öğretebilir.**

Glockenspiel

Farklı sesler çıkaran çanlardan oluşur. **Kariyon** olarak da bilinen glockenspiel, net ve berrak bir sese sahiptir. Uzun süre çınlamaları devam ettiği için hızlı nota geçişleri için uygun değildir. Ahşaptan ya da alaşımdan yapılmış, sağ ve sol ellerle tutulan iki çekiç ile çalınır.

Müzik Kapları

Günlük yaşantımızda kullandığımız ses çıkarmaya yarayan her şey müzik kabı olarak kullanılabilir. **Özellikle mutfak gereçleri; tencere, tava, bardak, tabak vb. Bir tencereyi ters çevirip üzerine el ile ritmik vurularak veya bir çubuk yardımıyla ses çıkarılabilir. Daha melodik sesler üretmek için farklı boylardaki bardaklar kullanılabilir.**

Ezgisiz Vurmali Çalgılar

Çelik üçgen

Çelikten üçgen biçiminde yapılmış, üst köşesinde bulunan bir ip yardımıyla havada tutulan, metal değnek şeklindeki bir tokmakla vurularak çalınan bir çalgıdır. **Bir vuruş yüksek, tiz tınlayan bir zil çalar notası verir. İstenirse bu tınlama çalgı üzerine elle dokunularak kontrol edilebilir. Farklı büyüklükte olanları farklı sesler çıkarabilir. Çocuklar kullanırken çelik üçgenin dönmesi sık rastlanan bir problemdir.**

Davul

Okul öncesi dönemin popüler enstrümanlarından. Büyük yumuşak topuzlu bir sopanın gerili bir deriye vurmasıyla ses elde edilir. Genellikle çift ve farklı büyüklüklerde kullanılırlar. Ses kapasiteleri; havanın nemine, derisinin esnekliğine ve ısıya göre değişiklik gösterebilir. Çalarken önemli olan bileğin gevşek tutulması ve tokmağın deriden kendiliğinden zıplamasıdır.

Trampet

Okul öncesi dönem çocukların ilgisini çeken çalgılardan biridir. Sesinin rengi germe vidalarıyla daha ince veya kalın hâle getirilen çift derili çalgılardır. İki sert tahta sopa ile çalınabilir. Trampet ve davullar müzik etkinliklerinin yanı sıra birçok dramatizasyon çalışmasında kullanılabilir.

Tef

Üzerine zille monte edilmiş el trampetidir. Ziller tef salladığında ya da tahta kısma çarptığında ses elde edilir. Üzerindeki ziller ne kadar çok ise ses o kadar dikkat çekici olur.

Zilli tef çalınırken kasnak sol el ile tutulur. Sağ el yumruk biçimde vurularak ses elde edilir. Tef ritmik sallanarak zillerin titreşimlerinden ses elde edilir.

Zil

Vurmali çalgılar arasında en gürültülü olanlarındandır. Tümseği dışa, çukurları içe dönük pirinç plakalardan oluşur. Dairenin merkezinde deri tutamaklar yerleştirilir. **El, ayak ve parmak zili** olmak üzere üç farklı çeşidi vardır. Çocukların kolayca ses üretebildiği çalgılardan biri parmak zilleridir. Baş ve orta parmağa tutturulup birbirine vurularak ses elde edilir. Özellikle sosyal yönden gelişimi zayıf olan öğrencilerin müziğe başlamaları için ideal bir enstrümandır. Dünyanın en iyi ve en ünlü zilleri **Türk zilleridir**.

Kastanyet

İspanyaya özgü bir çalgıdır. İçleri oyulmuş iki parçadan oluşur, parçalar üst kısımdan birbirlerine ip ile bağlıdır. İpler orta parmağa takılarak avuç içlerinin açılıp kapanmasıyla ses çıkarır.

Marakas

Marakas, içerisindeki boşluğa yerleştirilen küçük sert parçacıkların sallanmanın etkisiyle birbirine çarparak ses çıkarır. Okul öncesi eğitimde en sık kullanılan çalgılardan biridir. Artık materyaller kullanılarak yapılabileceği gibi su kabağının kurutulması ile de elde edilebilir. Sarsılarak, vurularak ya da döndürülerek ses çıkarılabilir.

Çingirak

Bebekleri özellikle işitme duyusuna hitap eden araçlardır. Çingirak, metalden yapılmış konik biçimli bir çalgıdır. İçinde yine metalden küçük bir tokmak asılıdır. Çingirak sallandıkça koninin iç yüzeyine çarparak ses verir.

Tahta çalpara

Hareketli bir çivi ile üst üste gelmiş tahta blokların birbirine çarptırılmasıyla ses üreten bir ritim aletidir. Çocuklar üstteki tahtaya vurarak oynamasını sağlar. Renkli ve süslü çalparalar çocukların ilgisini çeker.

Ritim (tartım) çubukları

Birbirlerine ya da yere vurularak kullanılırlar. Çocuğa ritim sopalarının nasıl çalındığı göstermek önemlidir. Çeşitli boylarda yapılabilir, boy uzunluğu arttıkça seste değişir. Okul öncesi dönem çocuklarının gelişimine uygun boyda yapılmasına dikkat edilmelidir, boy artıkça ağırlık da artar. **Ritim sopaları 30 cm uzunluğunda, hafif, zımparalanmış tahtadan hazırlanabilir.** İkincisinde, tırnaklar üste gelecek biçimde elle gevşek bir yumruk yapılarak ritim çubuğu bu yumruk üstüne yatırılır ve diğer eldeki serbest tutulan ritim çubuğuyla üstüne vurulur.

Zımpara bloklar

Çeşitli boyutlarda kesilmiş tahta bloklar üzerine aynı ebatta zımpara kâğıdı kesilerek yapılır. Esas amaç zımpara kaplı iki yüzün birbirine sürterek değişik sesler elde edilmesidir.

Bongo

En küçük ama en tiz ses çıkaran trampettir. 19. yy. 'da ilk kez Küba'da kullanılmıştır. On dokuz ve yirmi bir cm çaplarında ve alta doğru yaklaşık 25 cm uzayan iki çemberin yüzeylerine gerilen deriden oluşmaktadır. Çemberler birbirlerine bağlıdır. Genellikle diz üstünde ya da dizlerin arasına yerleştirilerek çalınır da, metal bir ayağa

sabitlenerek ya da farklı uygulamalarda kullanıldığı da görülmektedir. Yapımında ağaç kabuğu, hayvan derisi, plastik, fiberglas, röntgen filmi, metal ve sentetik malzemeler kullanılır. Deri ve trampetin kenarına aynı zamanda vurularak ses elde edilir. Tek parmakla vurma, parmak ucuyla vurma veya vuruştan sonra parmakların deri üzerinde durmasıyla farklı sesler oluşturulur.

Conga

Afrika kökenli bir enstrümandır. Oyulmuş bir ağaç gövdesi üzerine sadece deri gerilerek yapılır. Deriden yapılan bir askı ile omuza takılır ve kalça hizasında çalınır. Ses elde etmek için elin tüm parmaklarıyla vurulur.

Timpani

Bakırdan yapılan bir yarım küre üzerine dana derisinin gerilmesiyle hazırlanır. Özel çubuklar yardımıyla ses elde edilir. Derinin gerginliği ve çubukların tomak kısımların değişik malzemelerden yapılması ile farklı notalara ulaşılır. Ordu marşları için uzun yıllar kullanılan bir çalgıdır.

Timpani, uzun süre ordu marşları için kullanılmıştır.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİNDE MÜZİK ARAÇLARI TASARLAMAK

Okul öncesi eğitimde çocuklar için hazırlanacak müzik araçları öncelikle çocukların gelişimlerine uygun olarak tasarlanmalıdır. Hem fiziksel olarak küçük boyutlarda çalışılmalı hem de çocukların sosyal duygusal gelişimlerine göre görsel açıdan renklendirilmelidir. Örneğin; çocuklar için hazırlanan bir tef, küçük parmakların tutabileceği boyutta ve ilgi çekici çizgi film karakterleri ile renklendirilmiş olmalıdır.

Karmaşık bir çalgı ilk görüşte çocuk için ilgi çekici olabilir ancak çocuk zihninde anlamlandıramazsa bu çalgıdan çok çabuk sıkılır. Bunun için özellikle basit ve anlaşılır müzik araçları oluşturulmalıdır. Öncelikle günlük hayatta gördüğü, yakın çevresinden tanıdığı çalgılar kullanılmalıdır. Öğrenme ilkelerinden birinin **yakından uzağa** olduğu unutulmamalıdır.

Okul öncesi dönem çocukları somut materyallerle daha kolay öğrenir.

Okul Öncesi Eğitimde Müzik Araçları Yapmak (Marakas) Plastik Kaşıktan Marakas

Araç Gereçler:

- Plastik oyun yumurtası
- Bakliyat (mercimek, mısır, pirinç)
- İki plastik kaşık
- Plaster ya da Bant
- Guaj boya

Yapılışı:

Plastik yumurtanın içerisine bir miktar bakliyat (mercimek, mısır, pirinç vb.) koyunuz. Ardından yumurtayı 2 plastik kaşık arasına yerleştiriniz ve kaşıkların üst kısmını eczanelerden temin edebileceğiniz plaster veya kâğıt bant ile sarınız. Aynı şekilde kaşıkların sapını da alt kısmından birbirine sabitleyiniz. İstenilen renk boya ile süsleyiniz.

Çalınışı:

Kaşıkların sap kısmından tutup ritmik sallayarak ses elde edilir.

Çingirak

Araç Gereç:

- “Y” şeklinde ağaç dalı

- Guaj Boya
- Tel
- Düğme veya gazoz kapağı
- Y n ip, rafya
- Yapıştırıcı ya da silikon

Yapılışı:

“Y” şeklindeki ağağ dalını guaj boya ile istediğiniz şekilde boyayınız ve kurumaya bırakınız. Daha düzgün bir görünüm elde etmek isterseniz öncesinde ağacı zımparalayabilirsiniz. Dalın “V” kısmına telin bir ucunu dolayınız ve tele nesnelere hareket edecek mesafe kalacak şekilde istediğiniz miktarda renkli düğmeler ve gazoz kapakları vb. geçiriniz.

Metal Marakas

Araç Gereçler:

- Bir adet kola kutusu
- Bir miktar fasulye
- 70 cm uzunluğunda kalın tel
- Cilt bezi
- Kurdele

Yapılışı:

Kola kutusunun üst tarafına bir çivi ile karşılıklı olarak dört delik açılır. Yetmiş santimetre uzunluğundaki kalın tel ikiye bölünür. Bu tellerden her birini ikişer ikişer kutu üzerine açılan deliklerden geçirilir. Uçları bir birine kıvrılır. Bu aracın tutma yeri olacaktır. Kutunun içine bir miktar fasulye koyulur. Kutunun ağzı cilt bezi yapıştırılarak kapatılır. Daha sonra tellerde dâhil olmak üzere kutunun etrafına sarılır. Böylece araç hem estetik görünüm kazanacak hem de sesin kulağa hoş gelmesi sağlanacaktır.

 alınışı:

Ritmik şekilde elde sallanarak çalınır.

Marakas, evde çocuklarla birlikte yapılabilen en kolay müzik aracıdır.

Araç Gereçler:

- Artık durumda ampul
- Beyaz tutkal
- K ğit havlu rulosu
- Beyaz k ğitlar
- Koli bandı

Yapılışı:

Ampul, k ğit havlu rulosunun üst tarafına geçirilir ve bant ile birbirine tutturulur. Beyaz k ğitlar tek tek tutkala batırılıp ampulün etrafına sarılır. Bir kat kuruduktan sonra tekrar tutkala batırılmış k ğit yapıştırılır. Bu işlem 5-6 kat yapılır. Ampulün tam olarak kuruması iki üç gün sürer. Kuruduktan sonra sapından tutarak i  kısımdaki camların kırılması için sert bir zemine vurulur. Böylelikle içerisinde küçük parçalar olan, dış tarafı sert bir marakas elde edilmiş olur.İstenirse ampule fon kartonları ve boya ile değişik hayvan figürü şekli verilebilir.

 alınışı:

Sap kısmından tutup sallanarak ses elde edilir.

ÜNİTE 11

OKUL ÖNCESİ EğİTİMİNDE MÜZİK ARAÇLARI PLANLAMA VE YAPMA - II **OKUL ÖNCESİ EğİTİMDE MÜZİK ARAÇLARI YAPMAK**

Okul  ncesi eğitimde müzik araçları yapmak, öğretmenin ilgisi ve becerisi ile başarılabilir. Doğru planlama, gerekli malzeme hayal gücü ile bir araya geldiğinde ortaya yaratıcı müzik araçları çıkar.

Artık Materyallerden Müzik Aracı  rnekleri

Kasnaktan Davul

Araç Gereçler:

- 1 adet geniş orta kasnak
- 2 adet ince kenar kasnak
- 2 parça (40 x 40) deri
- 2 adet tahta çubuk
- 2 adet tahta boncuk
- 3 farklı renkte süet ip
- Zımpara
- Kurdele
- Yapıştırıcı
- Guaj boya
- Sprey vernik

Yapılışı:

Deri bir gün boyunca suda bekletilerek yumuşaması sağlanır. Sudan çıkarttıktan sonra suyunun iyice çekilmesi sağlanır. Orta kasnağın kenarlarına yapıştırıcı sürülerek deriler sıra ile alt ve üst tarafa yerleştirilir. İnce kenar kasnakların iç taraflarına yapıştırıcı sürülerek kasnağa geçirilir. Deriler kuruduktan sonra kasnaklar zımparalanarak pürüzlü yerler düzeltilir. Kasnak istenilen renkte boyanır.

Saksıdan Davul

Araç Gereçler:

- Bir adet toprak çiçek saksı
- 5-6 adet parşömen kâğıdı
- İki adet tahta çubuk
- İki adet tahta boncuk
- Makas
- Beyaz tutkal
- Fırça
- İp
- Guaj boya

Yapılışı:

Parşömen kâğıtları toprak saksının ağız genişliğinden daha büyük olacak şekilde kesilir. (Amacımız kâğıtlar ile saksının ağızını kapattığımız zaman kâğıtların kenarlardan sarkması) Uygun şekilde kesilen kâğıtlara fırça yardımıyla sulandırılmış tutkal sürülür. Tek tek tutkal sürülen parşömen kâğıtları sırayla toprak saksının ağız kısmına gerilerek yapıştırılır. Tüm kâğıtlar gerildikten sonra kenar kısımlarından ip ile sarılarak sağlam bir görünüm elde edilir.

Çalınışı:

Saksı davul yerde çocukların bacakları arasına konularak, tokmaklar yardımıyla kenarlara ve merkeze ritmik vuruşlarla çalınır.

Kullanılmayan çiçek saksıları, davul yapmak için ideal malzemelerden biridir.

Saksı Tumba

Araç gereçler:

- İki adet plastik çiçek saksısı
- İki parça (40x40) deri
- İki adet çubuk (20 ve 10 cm boyunda)
- İnce kasnak
- Bir metre kumaş
- Renkli kurdele
- Guaj boya
- Sprey vernik
- Yapıştırıcı

Yapılışı:

Deriler bir gün boyunca suda bekletilerek yumuşaması sağlanır. Sudan çıkarılır ve suyunu çektiirdikten sonra saksının kenarlarına yapıştırıcı sürölerek ağız açık kısma yapıştırılır. İnce kasnak da biraz yapıştırıcı sürölerek saksının ağız kısmını sıkıştırmak için kullanılır. Deriler kuruduktan sonra saksıların üstüne yakın yerden ve 5 cm altına doğru saksılar yan yana gelecek şekilde delikler açılır. Saksılar yan yana getirilerek üstteki deliklere 10 cm'lik çubuk, alttaki deliklere 20cm'lik çubuk geçirilerek yapıştırılır ve saksılar yan yana sabitlenir.

Çalınışı:

Bacakların dizlere yakın aralığında sıkıştırılarak el ile ritmik vurularak çalınır.

Zilli Tef

Araç gereçler:

- Bir adet orta kasnak
- Bir adet ince kenar kasnak
- Bir parça (40 x 40) deri
- Sekiz adet zil
- Guaj boya
- Yapıştırıcı
- Orta boy ince çiviler

Yapılışı:

Orta boy kasnağın arasına eşit aralıklarla dikdörtgen şeklinde dört delik açılır. Bir gün boyunca suda bekletilen deri yumuşayıp suyu çektiirdikten sonra kasnağa geçirilir. Raptiyelerle sağlamlaştırılır. İki kasnağın arasında kesilen boşlukların ortasına gelecek şekilde birer tane çivi çakılır ve çivi alt kasnakla birleşmeden önce ortasından delinen ziller, ikişer ikişer çivilere geçirilerek çakılır. Derisinin üzerine istenirse çocukların ilgisini çekecek figürler guaj boya ile çizilebilir.

Çalınışı:

Bir elle tutulup diğer elin parmaklarıyla vurarak çalınır.

Balondan Davul

Araç Gereçler:

- Bir adet teneke kutu
- Kalın balon
- Geniş bant
- Yapıştırıcı
- Pinpon topu
- Tahta çubuklar
- İp

Yapılışı:

Kalın balon teneke kutunun çağına uygun şekilde kenarlara sarkacak biçimde kesilir. Teneke kutunun üst kısmına yapıştırıcı sürölür ve balonlar gerilerek geçer. Sağlam olması için üzeri önce geniş bantla sonra da iple sarılır. Tokmaklarını hazırlamak için tahta çubukların uç kısımlarına pinpon topu geçirilir. İstenirse süslenir.

Yağmur Çubuğu

Araç Gereçler:

- Kalın rulo karton
- Toplu iğne
- Bir miktar pirinç
- Koli bandı
- Fon kartonu
- Grapon kâğıdı
- Yapıştırıcı

Yapılışı:

Rulo kartonun etrafına sarmal bir şekilde toplu iğneler sırayla geçirilir. Rulonun açık olan alt kısmı fon kartonu ile kapatılır. İçerisinde ¼ oranında pirinç koyulur. Rulonun üst kısmı da kapatılır ve yapıştırılır. Toplu iğneler daha sağlam olsun diye etrafı koli bandı ile kaplanır. İsteğe bağlı renklerde grapon kâğıdı ile sarılarak süslenir.

Çalınışı:

Rulonun ortasından tutularak dikey olarak çevirmek hareketi ile ses elde edilir. İçerisinde bulunan pirinçler toplu iğnelere çarparak yağmura benzer bir ses çıkarır.

Yağmur çubuğu dikey tutulup, aşağı-yukarı çevirerek ses elde edilir.

Ayak zilleri

Araç Gereçler:

- Yün ip
- Top ziller
- Örgü şişi
- İğne

Yapılışı:

Genellikle bebeklerin ilgisini çekebilecek bir ritim aleti olduğu için bebeklerin ayak bileklerine uygun lastik şekilde bir bileklik örülür (Uygun artık materyal var ise eski bir atkı, kazak da kesilerek kullanılabilir). Örgünün orta kısmına top ziller sağlam bir şekilde dikilir.

Çalınışı:

Bebeklerin hareketli bacakları sayesinde kolaylıkla ses elde edilir.

Bilek Zili

Araç Gereçler:

- İnce keçe
- Top ziller
- Çırt çırt
- İğne
- İp

Yapılışı:

İnce keçe bileğe uygun şekilde yaklaşık 3 cm genişliğinde, 15 cm uzunluğunda kesilir. Bilekliğin birbirine kolayca yapışması için çırt çırtlar uygun ölçüde kesilip uç kısımlara dikilir. İstenilen sayıda (yaklaşık 5 tane) top zil eşit aralıklarla bilekliğe dikilir.

Çalınışı:

El ve kol uygun salınımlarla hareket ettikçe ses elde edilir.

Eldiven Zil

Araç Gereçler:

- İki adet ince keçe
- Top ziller
- İp
- İğne
- Makas

Yapılışı:

İnce keçeler istenilen elin büyüklüğünde eldiven şeklinde aynı ölçüde kesilir. Uç kısımları birbirine dikilir ve eldiven görünümü verilir. Üzerine top ziller estetik bir biçimde yerleştirilip dikilir. **İstenirse atık durumda bir eldiven kullanılarak da yapılabilir.**

Çalınışı:

El ritmik biçimde sallandığında çalınır, istenirse iki el için de hazırlanıp birbirine vurulabilir.

Zımparalı Eldiven

Araç Gereçler:

- Artık durumda iki adet eldiven

- İki parça zımpara
- Metal düğmeler
- İğne ip
- Yapıştırıcı

Yapılışı:

Eldivenlerin avuç kısmına uygun ölçüde kesilen zımparalar yapıştırıcı yardımıyla sabitlenir. Parmak kısımlarına ise metal düğmeler tek tek dikilir.

Çalınışı:

İki ele geçirilen eldivenler birbirine çarpılarak ve sürtülerek ses elde edilir.

Kâğıt tabak tef bir elle tef tutup, diğer el ile vurarak çalınır

Günlük hayatta mutfakta kullandığımız kâğıt tabaklar ile tef yapmak çok kolaydır

Araç Gereçler:

- Kâğıt tabak
- Top ziller
- Delgeç
- İp
- Boya
- Yapıştırıcı

Yapılışı:

Kâğıt tabakların kenar kısımlarına eşit aralıklarla delgeç yardımıyla delikler açılır. Tabaklar ters biçimde üst üste gelecek şekilde birbirine yapıştırılır. İp yardımıyla top ziller deliklere geçirilir. Sağlam bir şekilde bağlanır. Tabaklar istenilen şekilde boyanır.

Çalınışı:

Bir el ile kâğıt tabak tef tutulurken diğer el ile vurularak çalınır.

Çubuk Mızık**Araç Gereçler:**

- 2 adet dondurma çubuğu
- Kürdan
- Herhangi bir ürünün ambalaj kâğıdı
- Lastik bant
- Dekorasyon için malzemeler (isteğe bağlı)
- Makas

Yapılışı:

Ürün ambalajlarını dondurma çubuğu genişliğinde ortama 1 cm olacak şekilde keselim. Uzunluğu ise dondurma çubuğundan biraz daha kısa ortalama 10 cm olmalıdır. Kesilen ambalaj kâğıdı dondurma çubuğunun üzerine yerleştirilir.

Çalınışı:

Dondurma çubuğu yatay konumlandırılır ve aradaki boşluktan üflenerek çalınır.

Hortumdan Fransız Horn'u**Araç Gereçler:**

- 80 cm uzunluğunda hortum
- Plastik huni
- Koli bandı
- Şönil

Yapılışı:

Hortumun bir ucuna huni geçirilir ve bant yardımıyla sıkıca bağlanır. Hortumun uzun kısmı halka biçiminde kıvrılır ve şönil ile sabitlenir. Huninin ağzı ne kadar geniş olursa ses o kadar yüksek çıkar.

Çalınışı:

Dar olan ucundan değişik aralıklarla uzun kısa üfürmeler yapılarak Horn çalınabilir.

Pan Flüt

Araç Gereçler:

- 8-9 adet pipet
- Makas
- Selobant
- Cetvel

Yapılışı:

İlk pipet olduğu uzunlukta tutulur ve diğer pipetler bir öncekine göre 2 cm kadar kısaltılır. Tüm pipetler boylarına göre sıralanır. Pipetlerin tümü en alt kısımlarından sağlamca bantlanır.

Çalınışı:

Enstrümanını pipetlerin kesmediğiniz uçları yukarıda olacak şekilde tutulduğunda ve dudağına yaklaştıırıp üflendiğinde ses elde edilir. Kısa pipetler uzunlardan daha yüksek ses çıkarır. Çünkü pipetler tüp görevi görür. Yukarıdan üflemeğe başladığında, hareketlenen hava her bir pipette aşığı yukarı gezinen titreşimler oluştıurur.

Ritim sopası

Araç Gereçler:

- 30 cm uzunluğunda silindir tahta çubuk
- Kurdele
- Zımpara
- Boya

Yapılışı:

Tahta çubuk zımpara ile temizlenir, üzeri istenilen renkte boyanır. El ile tutulacak yerin belli olması için kurdele bir uca sarılır. İki tane hazırlanır.

Çalınışı:

İki çubuk birbirine ritmik vurularak ses elde edilir.

Gazoz kapağından kastanyet

Araç Gereçler:

- İki adet gazoz kapağı
- Mukavva
- Renkli karton
- Yapıştırıcı
- Silikon yapıştırıcı
- Paket lastik

Yapılışı:

Mukavva ve renkli karton 16 cm boyunda, 4 cm genişliğinde kesilerek uç kısımlarına yarım daire şekli verilir. Renkli karton estetik görünmesi için mukavvaya yapıştırılır. Mukavvanın tam orta notasından ikiye katlanır. Gazoz kapakları silikon yardımıyla mukavvanın uç kısmına ters şekilde yapıştırılır. İkisinde aynı noktada üst üste gelmesine dikkat edilmelidir. Gazoz kapakları istenirse bir çekik yardımıyla düzleştirilebilir.

Çalınışı:

Avuç içine alınan kastanyet gazoz kapaklarının birbirine çarpması ile çalınır. Paket lastik ele dıştan geçirilerek elin daha kolay açılıp kapanması sağlanır.

Cevizden Kastanyet

Araç Gereçler:

- İki adet yarım ceviz kabuğu
- Lastik
- Silikon yapıştırıcı

Yapılışı:

4 cm uzunluğunda lastik şerit kesilir ve halka biçiminde bağlanır. İçleri temizleniş ceviz kabuklarının içerisine silikon yardımıyla yapıştırılır.

Çalınışı:

Cevizlerin sırt yüzeyleri birbirine çarpacak şekilde avuç içinde, lastik parmaklardan geçirilerek çalınır.

Kazoo

Araç Gereçler

- Tuvalet kâğıdı rulosu
- Parşömen kâğıdı
- Lastik şerit

Yapılışı:

Parşömen kâğıt, tuvalet kâğıdı rulosunun çapından daha geniş olacak şekilde daire kesilir. Rulonun alt kısmına yerleştirilir ve sıkı bir şekilde gerildikten sonra lastik şerit ile sabitlenir. Kâğıdın geçirildiği kısmını hemen alt tarafına kalem ile bir delik açılır.

Çalınışı

Çalmak için rulonun açık kısmı ağza tutulur ve içine üfleyip çalınır. Dudakların biraz büzülmesi gerekir.

Kazoo yapımı için silindirik bir rulo, parşömen kâğıdı ve lastik şerit gereklidir.

Parmak Zil

Araç Gereçler:

- İki adet metal şişe kapağı
- Geniş lastik şerit
- Silikon

Yapılışı

Lastik şerit yaklaşık 5 cm uzunluğunda kesilir. Metal şişe kapağının iç kısmına parmak geçirilecek şekilde lastik şerit silikon yardımıyla yapıştırılır.

Çalınışı:

Baş ve orta parmağa geçirilen lastik şerit ile iki parmak birbirine vurularak ses elde edilir

ÜNİTE 12

KOSTÜM VE AKSESUAR PLANLAMA VE HAZIRLAMA - I

Günümüzde, çeşitli insanların yoğun, stresli ve monoton çalışma hayatlarından kurtulmaları, eğlenmeleri, mutlu olmaları, özel günlerini iyi geçirmeleri ve kutlamalarla anmaları için çeşitli aktiviteler organize edilmektedir. Bu aktivitelerin temelinde, ışık, ses ve dekorun yanında kostüm ve aksesuar da bulunmaktadır.

Kostüm ve aksesuarlar çocukların dramatizasyon oyunlarının önemli araçları olduğu için birçok çocuk oyununun içinde kostüm ve aksesuar kullanımına yer verilir. Kostüm ve aksesuarlar oldukça dikkat çekici ve eğlencelidir. Çocuklar dramatik etkinlikler sırasında çeşitli rollere bürünerek günlük yaşantıdaki edimlerini, hayallerini, düşüncelerini, isteklerini oyunlarında yansıtmaya çalışırlar. Dramatik etkinliklerde hazırlanan kostümler çocukların etkinliğe zevkle katılmalarını ve motive olmalarını sağlar.

Görerek öğrenme, çocuklar için en etkili öğrenme yoludur.

Kostüm, gösteri dünyası kıyafetlerinin genel adıdır.

TANIMLAR

Kostüm

Kostüm, eğlence amaçlı yapılan gösterilerde kullanılan giysiler olarak tanımlanmaktadır.

Sinema, tiyatro, opera, animasyon ve benzeri gösterilerde sanatçıların ve animatörlerin etkinlikleri gereği giydikleri elbise, şapka, ayakkabı vb. giysilerin tümüdür.

Kostümler, ekonomik ve pratik olması, aynı zamanda konunun kapsadığı dönemi, yaşam biçimini, çevreyi, oyun kahramanının kişiliğini ve karakterini doğru olarak yansıtmaları amaçlanarak tasarlanırlar.

Sahnede çoğunlukla gösterilerde, oyuncular ve dansçılar oyun esnasında kostüm kullanır. Kostüm, oyuncunun büründüğü rolde iç değişikliğini yansıtmalarını ve onun daha anlamlı olmasını sağlayan, ana öğedir.

Kostüm, karakterlerin özgün özelliklerinden bağımsız olarak hazırlanan çeşitli detay ve aksesuarlara zemin olarak hizmet eden, genel olarak karakterlerin bulundukları durum, zaman ve mekânı yansıtan giysilerden oluşmaktadır. Bu giysiler insanların dikkatini ve ilgisini oyuncuların üzerine çekmekle birlikte, yapılan etkinlikleri sıradanlıktan da kurtarmaktadır.

Aksesuar

Aksesuar, giysileri modaya uygun şekilde tamamlamak, süslemek amacıyla kullanılan malzemelerdir. Aksesuar, kostümün yardımcısı ve tamamlayıcısıdır ve ancak, figürün özelliklerine uygun biçimde seçilirse oyun etkili bir şekilde sahnelenmiş olur. **En bildiğimiz ayakkabı, eldiven, şapka, çorap, çanta, baston, şemsiye, süs eşyaları, kravat gibi günlük yaşamda kullandığımız araçlar aksesuarlar arasında yer alır.**

En çok bilinen aksesuarlar; atkı, kaşkol, kılıç, gözlük, saat, şemsiye, taç, kozmetik, peruk, papyon, cüzdan, takı, şal, kemer, şapka, dübün, bere, yelpaze, maske vb. sayılabilir.

TARİHÇE

Günlük yaşamda giyilmesi gereken kıyafetler, kılık değiştirmeye yönelik yapılan ilk uygulama avlanmak için geliştirilen yöntemlerle başlamıştır. Örneğin; Eskimolar ayı balığını, Kızılderililer bufaloyu avlarken düşman olmadığını göstermek için ava uygun özel kıyafetler tasarlamış ve giymişlerdir.

Dramatik sanatlar tarihi incelendiğinde, benzer ve farklı özelliklerle farklı kültürlerde farklı amaçlarla kostümün kullanıldığı görülmektedir. Antik Mısır ve Yunan'da kostümler, basit ve sade bir stilde, dikiş tekniklerinin az kullanımından dolayı genelde vücut etrafına sarılır modelde kullanılmıştır.

Önemi ve işlevi gün geçtikçe anlaşılan kostüm ve aksesuarlar günümüzde sadece eğlence amaçlı değil çocukların gelişimini destekleyen önemli bir eğitim materyali olarak da kullanılmaktadır.

KOSTÜM VE AKSESUARIN ÖNEMİ

Drama ve animasyon etkinliklerinin güçlü ve gerçekçi olması isteniyorsa kostüme ve aksesuarlarına da o kadar önem verilmelidir. Sinema, tiyatro, dans, opera bale gibi sanat dallarında temel araçlar olan kostüm ve aksesuarlar, aynı zamanda çocuklar için çok ilgi çekicidir. Bu farklı giysiler, özellikle de yetişkinlere ait kostümler çocukların günlük evcilik oyunları ve özellikle drama ve animasyon çalışmaları için çok yararlıdır. Çocuklar, drama ve animasyon etkinliklerinde, çeşitli rollere bürünürler. Bu roller sayesinde günlük yaşamla ilgili deneyimler edinirler. **Çocuklar, düşüncelerini, isteklerini ve hayallerini drama ve animasyon etkinliklerinde sahneledikleri oyunlara yansıtarak, gerçek yaşamdaki gibi duygu ve davranışları yaşar ve anlamaya çalışırlar.**

Çocuklar kostüm ve aksesuarlarla ile farklı yaşamları, ülkeleri ve gelenekleri öğrenirler ve bundan çok hoşlanırlar.

Çocuklar, kostüm ve aksesuarları gün içinde çeşitli drama ve animasyon etkinliklerinde, evcilik ve diğer oyunlarında, hikâye anlatımında kullanmaktan hoşlanırlar. Aktivitelerde, farklı renkte, farklı modelde ve farklı yaşantılar için çok çeşitli tasarlanan kostüm ve aksesuarların kullanılması, çocukların hayal dünyasının gelişmesini, adrenalin salgısı ve heyecanlarının artmasını sağlar. Çocuklar kostüm ve aksesuarlarla ile farklı yaşamları, ülkeleri ve gelenekleri öğrenirler ve bundan çok hoşlanırlar. Çocuklar, yaşamdan daha çok zevk alır ve daha kalıcı öğrenirler. Çocuklar, meslekleri (doktor, hemşire, pilot, asker, polis vb) tanırırlar. **Çocukların sosyalleşmesinde ve problemlere çözüm yolu geliştirmelerinde de kostümler oldukça yararlıdır.**

Çocukların kostüm ve aksesuarları oyunlarında kullanarak başka rollere bürünmeleri onları gerçek yaşama hazırlar.

Tam tersine kullanılan başlığın dikkat çekici ve çocuklar için göze hoş görünür olması çocuğun hayallerini bir adım daha ileriye götürerek çocuğu mutlu eder.

Kostümle şahıslar ve kişilikler canlandırılabilirdiği gibi tarihin değişik dönemleri de izleyicinin kafasında oluşturulabilir. Tarihî bir konu anlatılırken izleyenlerin zihninde konuyu tam manasıyla oluşturmak yine kostümle sağlanır.

Kostümün düşünsel işlemi en önemli özelliğidir. Kostümün anlamsal değerinin olması, kendini sadece görülüp seyredilmeye değil, okuyup anlamaya dayalı fikirleri, bilgileri ve duyguları iletebilmeye ve yorumla katkıda bulunabilmeye yardımcı olur.

KOSTÜM VE AKSESUARLARIN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Kostümün çocuklar üzerinde çift taraflı bir etkisi vardır. Oyunlarında kostüm giyip aksesuarları kullanırken yaşanan etkiler ve kostümlü bir gösteriyi izlerken izleyici üzerindeki etkileri olarak iki taraflı değerlendirilir. İnsanların karşısındaki insanları etkilemede en önemli materyalleri dış görünüşleridir. Çünkü dış görünüş, karşımızdaki insanlara sunduğumuz ilk referansımızdır. **Kostümler, kişilerin karşısındaki insanlara verdiği ilk mesajlardır.**

Kostüm ve Aksesuarların Etkilediği Gelişim Alanları

Çocuklar gelişim süreçlerinde, pek çok çevresel uyarandan etkilenirler. Bu uyarıların olumlu öğrenmeyi sağlaması ve desteklemesi yönünde kullanılması oldukça önemlidir. Yetişkinler ve eğitimciler de bu süreç içerisinde çocuğun gelişim sürecini desteklemeli ve hazır potansiyelini en üst düzeye ulaştırmaya çalışmalıdırlar.

- Bilişsel gelişim,
- Dil gelişimi,
- Sosyal gelişim,
- Duygusal gelişim,
- Psikomotor gelişimdir.

Kostüm ve Aksesuarların Gelişim Alanlarına Etkisi

Kostüm ve aksesuarları kullanarak yapılan etkinliklerin çocuğun gelişim alanlarına etkisi aşağıdadır.

Bilişsel Gelişim Alanına Etkisi

Bilişsel gelişim, bebeklikten yetişkinliğe kadar bireyin çevreyi ve dünyayı anlaması ve düşünme yollarının daha karmaşık ve etkili hâle gelme sürecidir.

Bilişsel gelişim sürecinde, sembolik dönem, 2-4 yaşlarını kapsamaktadır. Bu sürede çocukların dili, çok hızla gelişir, fakat geliştirdikleri kavramlar ve kullandıkları sembollerin anlamları, kendilerine özgüdür, çoğunlukla gerçek değildir. Çocuk, görmediği veya hiç mevcut olmayan nesne, olay, kişi, varlığı temsil eden semboller geliştirmeye başlar. Örneğin; bir çubuğu at, cetveli tabanca gibi kullanabilir. Bu yaşta sembolik oyun sıkça gözlenir. Sembolik oyunlar aracılığıyla çocuklar, çatışmalarını ortaya koyabilir ve dengelerini sağlayabilirler. Bu dönemdeki çocuklar ben merkezlidir.

Objeleri sadece tek bir özellikleri açısından sınıflandırılabilirler. Örneğin; renklerine göre sınıflandırma veya biçimlerine göre sınıflandırma gibi. Bir özellik bakımından farklı olan nesnelerin farkını göremezler. Örneğin; yeşil üçgenlerle yeşil kareleri bir arada gruplayabilirler.

Nesneler, şekilleri, renkleri, boyutları gibi birçok özellikleri yönünden incelendiğinde, kostüm ve aksesuarların bilişsel gelişim üzerine oldukça önemli etkileri olduğu anlaşılabılır. **Kostüm ve aksesuarlar, bilişsel gelişim açısından çocuğun;**

- Yaratıcılığını geliştirir, hayal gücünü zenginleştirir ve başkalarıyla paylaşmasını kolaylaştırır,
- Problem çözme, sebep sonuç ilişkisi kurma becerileri kazanmasını,
- Dikkatini belli bir konu üzerinde yoğunlaştırmasını,
- Yeteneklerini fark edip, açığa vurmasını,
- Zihinsel kapasitesinin gelişmesini,
- Eleştirel bakış açısı kazanmasını,
- Birçok konuda bilgi edinmesini sağlar.

Kostüm ve aksesuarlar, çocuğun yaratıcılığını geliştirir, hayal gücünü zenginleştirir.

Dil Gelişim Alanına Etkisi

Dil gelişimi, seslerin, kelimelerin, sayıların, sembollerin kazanılması, saklanması ve dilin kurallarına uygun olarak kullanılması sürecidir. Dil gelişimi, doğumdan itibaren başlar ve yaşam boyu devam eder. Dil ve öğrenme arasında önemli bir ilişki olduğu için dil, öğrenmeyi kolaylaştırır. Öğrenme sürecinde de çocuğun dili gelişir.

Dil gelişiminde, sesin duyulması ve dili kullanabilecek ortamın bulunması gerekir. Çocuklar, çevresindeki yetişkinlerin konuşmalarını taklit ederek dili öğrenmeye çalışırlar. Çocukların çoğu üç yaşına geldiğinde sözel etkileşim fazlaşır. Çocukların sözcük dağarcığı hızla gelişir. Yeni sözcükler öğrenirken bildiği sözcükleri daha esnek kullanır. Ana dilinin temel yapılarını öğrenir. Kendini rahatça ifade eder. Dil kullanımı çok yönlü olup duygularını, düşüncelerini ilişkilerini anlatır. Fısıldamayı öğrenir. Hayali oyunda dil kullanır. Çocuk, kendine dönük açıklamalar yaparak benmerkezci konuşma sergiler. Çocuğun dil gelişimi üzerinde pek çok faktör etilidir. Çevre ve özellikle çocuğa sunulan sözel uyaran zenginliği dil gelişimine olumlu katkı sağlar. Çocukla konuşmak, oyun oynamak, kitap okumak dil gelişimini destekler. Okul öncesi süreçteki farklı kostüm ve aksesuarlarla yapılan dramatizasyon çalışmaları çocuğun dil gelişimini ve repertuvarını zenginleştirir.

Kostüm ve aksesuarlar, dil gelişimi açısından çocuğun;

- Duygu ve düşüncelerini olay sırası bütünlüğü içinde ifade edebilme becerisini,
- Duruma ve karaktere uygun konuşma, seslendirme ve ses becerisini,
- Özgürce düşünme ve düşüncelerini ifade etme becerisini,
- Toplulukta rahat konuşma ve dinleme becerisini,
- Sözel ve sözel olmayan iletişim becerilerini geliştirir.

Sosyal Gelişime Etkisi

Sosyal gelişim, çocuğun sosyal uyaranlara ve grup yaşantısına, toplumdaki yaptırımlara karşı duyarlı olabilmesi, içinde bulunduğu grupla ya da yaşadığı kültürdeki diğer bireylerle geçinebilmesi onlardan biri gibi davranabilmesi için toplumsal beklentilere uygunluk gösteren davranış ve yetenekleri kazanma sürecidir.

Sosyal gelişim, çocuğun sosyal uyaranlara ve grup yaşantısına, toplumdaki yaptırımlara karşı duyarlı olabilme sürecidir.

Sosyalleşme bireyin toplumun sosyal değerlerini anlamasına; bu sosyal değerler doğrultusunda kendine uygun davranışlarla uymasına, bunları sürekli geliştirerek uygulamasına dayanır. Çocuğun erken çocukluk çağında kazandığı sosyal değerler ve sosyal yaşantılar daha ileri yaşlardaki sosyal gelişimin temelini oluşturur. Çocuğun sosyalleşmesi çoğunlukla çevrenin etkisine, yani öğrenmeye dayanır.

Sınıf ortamında yapılan tanışma amaçlı, sosyal olgunluk ve kültür ile ilgili drama etkinlikleri, değişik görüşlere ilişkin örnek olay canlandırma, kostüm ve aksesuarlar, makyaj ve çeşitli ülkelerin müzikleri veya CD'lerini içeren bayram etkinliği için bir öykü canlandırma, çocuğun benlik saygısı ile birlikte sosyal gelişimini oldukça önemli düzeyde destekleyecektir. Kostüm ve aksesuarlar, sosyal gelişim açısından çocuğun;

- Liderlik özelliklerini geliştirir,
- Dışa dönük mizaç geliştirir,
- Toplumsal kuralları öğretir,
- Kendine olan güvenini geliştirir,
- Gizli kalmış yeteneklerini ortaya çıkarır,
- Belli bir gruba ait olma duygusu geliştirir,
- Topluma karşı olumsuz davranışlarına son verdirir,
- Etkinlik içinde rol alma ve rol oynama becerisi kazandırır,
- Çevresi ile kolay iletişim kurduğundan problemlerini kolay çözmesini sağlar,
- Grup içinde çalışma, paylaşma, iletişim kurma, yardımlaşma becerisini geliştirir,
- Aldığı rolü canlandırırken sosyal ortamdaki konumunu benimsemesini ve sosyalleşmesini sağlar,
- Sosyal baskılardan kurtularak duygu düşüncelerini düşsel bir ortamda rahatlıkla ifade etmesini kolaylaştırır,
- Farklı sosyal rolleri canlandırırken kendini başkalarının yerine koyma ve birçok sosyal rolü tanıma fırsatı sağlar.

Duygusal Gelişime Etkisi

Bireyin iç ve dış dünyadan etkilenmesi sonucunda genel olarak “hoşlanma” ya da “acı duyma” biçiminde beliren duygu, bireyin temel gereksinimleri ve onun bir sonucu olan davranışlarla ilgilidir. Duygunun birdenbire ve şiddetli olanları “coşku (heyecan)”dur. Korku, öfke, üzüntü ve sevinç coşkunun ayrı birer türüdür.

Okul öncesi dönemde, çocukların korkularında farklılaşma ve artmalar ortaya çıkar. Bu dönemde, en sık rastlanan korkular arasında, hırsız, hayali yaratıklar, köpek, karanlık, motor gürültüsü, şimşek, ani ses ve yalnız kalma sayılabilir.

Kostüm ve aksesuarlar, duygusal gelişim açısından çocuğun;

- Öz saygısını geliştirir,
- Eğlenip hoş vakit geçirir ve neşelendirir,
- Karakterle kendi kişiliğini bütünleştirmesini sağlar,
- Daha iyiyi ve güzeli başarmak için hedef belirlemeyi öğretir,
- Kendi kültürünü ve farklı kültürleri tanıma fırsatı sağlar,
- Çaba harcamayı, başladığı işi tamamlamayı ve bundan zevk almayı öğretir,
- Farklı duyguları hissetme (duygulanma, heyecanlanma, mutluluk, öfke duyma gibi) ve yaşama fırsatı sağlar,
- Etkilendiği kişi durum ve olayların ve başkalarını nasıl etkileyeceğinin farkına varır, empati kurmayı öğretir.

Psikomotor Gelişime Etkisi

Fiziksel büyüme ve merkezî sinir sisteminin gelişimine paralel olarak, organizmanın isteme bağlı hareketlilik kazanması olan psikomotor gelişim, yaşam boyu devam eden ‘psikomotor’ becerilerde, zihin ve kasların birlikte çalışması ile ortaya çıkan, davranışların kontrol altına alınması sürecidir. Yaşamın ikinci yılından başlayarak yedinci yılına kadar geçen süre temel becerilerin (koşma, atlama, sıçrama, sekme, yakalama, fırlatma, topa ayakla vurma gibi) kazanıldığı dönemdir. Kostüm ve aksesuarlar, **psikomotor gelişim açısından çocuğun;**

- Duyu organlarıyla el - kol vb. hareketleri ile beden koordinasyonunun,
- Giyip çıkarırken özbakım becerilerinin,
- Yaptığı devinimlerle bedeninin çok yönlü gelişmesini sağlar.

Kostüm ve Aksesuarların Diğer Etkileri

Düz çizgiler, dik, baş eğmez görünüşleri ile ciddiyet sertlik telkin eder, fakat kullanılış yön ve şekilleri, etkiyi değiştirebilir. Düz çizgiler, boyuna kullanıldıklarında sertlik ifade ederken yatık olarak kullanılmaları rahatlık, yumuşaklık, hafiflik hissi verir. Zikzaklarda ise çok hareket ve canlılık vardır. Ayrıca, genel olarak boyuna çizgilerin görünüşü uzattığı, enine çizgilerin ise kestiği ve geniş gösterdiği bilinmektedir.

Yuvarlak çizgilerin içinde tam bir daireden düze yakın kavise kadar bütün çeşitleri girer ve her birinin etkisi birbirinden farklı olur. Genel olarak, yuvarlak çizgiler, düz çizgilerden daha hareketli, daha canlı bir etki yaratır. Bunun yanında yarattıkları yuvarlaklık hissi yüzünden şişman kimseleri daha şişman gösterecek, Bir modelde kullanılan dikişler birden fazladır ve gözler ilk defa bunlardan en kuvvetli olanını görür.

İlk dikkati çeken nokta olduğu için renk, kostümde önemli bir yer tutar. Renklere verilen tepkiler fizyolojik ve psikolojiktir. Bazı renkler cisimleri olduklarından büyük, bazı renkler ise küçük görmemize sebep olur; bunun yanında ruhsal yaşantıyı da etkiler. Sarı neşe ve canlılık; kırmızı, tehlike işareti ve hayalperestlik ifadesi olup yeşil ve mavi, suyun serinliğini ve gökyüzünün derinliğini vurgular. Mor zenginlik ve saltanatın, beyaz ise saflığın ve temizliğin ifadesidir.

Kostüm ve Aksesuarların Özellikleri

- Çocukların sağlığına zarar vermeyecek türden kumaşlar ve malzemeler seçilmeli (alerjik maddeler içermemeli, hormonları etkileyecek sentetik kumaşlar kullanılmamalı, pamuklu kumaşlar kullanılabilir),
- Çocukların bedenini sıcağa kadar dar, ayaklarına dolaşp düşmesine neden olacak kadar uzun ve hareketlerini engelleyecek kadar bol olmamalı (Erişkinlerin kullandığı, mevcut giyeceklerden dönüştürme yaparken bu kriterlere dikkat edilmeli),
- Kullanılacak malzemeler çocukların rahat kullanımları için olabildiği kadar hafif olmalı (Örneğin; kalın aba kumaşlar kullanılmamalı),
- Karakterin özelliğine uygun renk, kumaş ve modelde olmalı (Örneğin; kırmızıbaşlıklı kızın başlığı kırmızı olmalı),

- Kumaşlar yıkanabilen ve canlı renkte olmalı (Örneğin; bir ağaç ya da odun gerçek renkleri özelliğini kaybederse çocukların ağaç ve odun rengini cisimle bütünleştirmeleri güçleşir),
- Süslemeler karakter özelliğine uygun olmalı, kostüm ve aksesuarları sevimli ve dikkat çekici hâle getirmeli (Örneğin; bir kedi canlandırılıyorsa kedi makyajı yapılmalı ve bıyıklar takılmalı),
- Süslemelerde kullanılan malzemeler giyildiğinde rahatsız etmemeli ve sağlam bir şekilde dikilmeli (Örneğin bir bıyık tam oyun sırasında düşmemeli),
- Çocukların yaş, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun karakterlere yönelik kostüm ve aksesuarlar tercih edilmeli (Örneğin; okul öncesi dönemde Romeo ve Jülyet oyunu ve kostümleri uygun olmayabilir),
- Oynanacak oyundaki rollere uygun kostüm ve aksesuarlar seçilmeli (Örneğin; incili küpeli kız oyununda küpesiz bir kız olmamalı, çizmeli kedi oyununda, çizmeli bir köpek olmamalı),
- Korkutucu veya ürkütücü olmamalı, aksesuar ve makyaj sempatik özelliklerde olmalı,
- Yakın yaş grubundaki çocukların giyebileceği farklı büyüklükte modeller tercih edilmelidir. Ekonomik olması ve uzun süre kullanılması açısından önemlidir.

ÜNİTE 13

KOSTÜM VE AKSESUAR PLANLAMA VE HAZIRLAMA II

KOSTÜM VE AKSESUAR PLANLAMA VE HAZIRLAMA

Kostüm planlama ve hazırlama, yaratılacak kostümün hayal edilerek, farklı teknikler kullanarak görselleştirme sürecini, **aksesuar planlama ve hazırlama** ise kostüm ve/veya çevre düzenlemesinde yer alan tamamlayıcı unsurların içerik ve biçimlerinin zihinde oluşturulması, üretilmek üzere çizimlerinin yapılması ve görselleştirme sürecini ifade eder.

Okul öncesi eğitimde kullanılacak kostüm ve aksesuarların tasarımı, pek çok özelliği içerisinde barındırmalıdır

Bu nedenle, kostüm planlama ve hazırlama ya da başka bir ifadeyle **kostüm tasarımı**, bir problemin araştırılması yoluyla çözümünü içeren, hayal gücü, sezgi ve beceri gerektiren bir işlemler takımı olarak da tanımlanabilir. Çocuğa drama ile verilmesi planlanan mesajın veya öğretilmesi gereken davranışın en kolay bir şekilde algılamasının sağlanmasında kostümlerin önemi çok büyüktür.

Tasarım elemanları kullanılarak oluşturulan kostüme, karakteristik özelliği kazandırmak için doku, uyum, zıtlık, vurgu, denge ve bütünlük öğelerine dikkat edilmelidir.

Doku: Kostüm tasarımı, özellikle hayvan kostüm ve aksesuarlarında dokunun çok önemli bir yeri vardır. Bir nesnenin resmi yapılırken, onun yüzeyinin pürüzlülük derecesinin birtakım teknikler yardımıyla belirtilmesine *yapay doku*, elle dokunularak hissedilen dokular ise *doğal doku* olarak adlandırılır. Doku, rengin hacim ve ton değerlerini de değiştirebilir.

Uyum: Bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk, entegrasyondur ve kostüm tasarlamada en çok göze çarpan, mesajı en iyi anlatan öğelerden biridir. Kostüm ve aksesuar tasarımı, giysi modelinin şekil olarak tamamının birbiri ile uyum, ahenk içerisinde olması gerektiği anlamını taşımaktadır. Kostüm tasarımının boyutu ile kostümdeki kesik, desen vb. özelliklerin birbirleri ile uyum içinde olması tasarımın algılanması açısından büyük önem taşır.

Zıtlık: Biçim, renk, doku, değer, ölçü, yön, aralık vb. öğelerin birinde ya da birkaçında kullanılan zıtlık, kostüm tasarımlarında hareketli, uyarıcı, canlandırıcı etki yaratarak, tasarımlara hareket ve canlılık kazandırır.

Vurgu (egemenlik): Bir tasarımda dengenin sağlanması için tasarım öğelerinin ya da tasarımdaki görsel enerji kümelerinin bazılarının daha baskın ve güçlü olması gerekir. Tasarımı yapılacak olan kostümde vurgulamak istediğimiz amaç çok önemlidir. Vurguyu kullanırken karakterin kişiliğini ön plana çıkaracak yöntemler kullanılmalıdır.

Denge: Kostüm tasarımı, uzunluk, genel görüntü ve genişlik görüntülerinin belli bir düzen içerisinde anlatılması gerekmektedir. Tasarımda düzen, denge ilkesi ile sağlanır ve iki farklı şekilde uygulanır:

- Dikey Denge;** Bu denge prensibinde insan vücudunun sistematik olarak ön ortasından ve arka ortasından geçen dikey hat denge hattı olarak kullanılır. Bu denge simetrik olarak tanımlanır.
- Daire Denge;** Çoğunlukla vücut özelliği ve karakterin kişiliği ile uyumsuzluk problemleri olan oyuncular için uygulanır, beden ve kalça hatları birbirine paralel alınır.

Bütünlük: Kostüm tasarımında bulunan tüm özelliklerin ve detayların etkili bir karakter yaratması için bir bütünlük içerisinde olması gerekmektedir. Birliğin oluşması için öncelikle dengenin oluşturulması gereklidir.

Kostüm ve aksesuar tasarımında, doku, uyum, zıtlık, vurgu, denge ve bütünlük öğelerinin kullanılması yoluyla;

- Oyunculara gerçeklik hissi veren giysiler sağlanabilir,
- Kullanılan zengin malzemeler ve eşleştirmeler ile seyircilerde görsel ve duyuşsal çekiciliği artırabilir,
- Oyunun sınırlarını belirleyen somut çizgiler sağlanabilir,
- Oyuncu grubu için birbirini tamamlayan ve her bir çocuğun vücut ve duruş tiplerine yakışır nitelikte tasarımlar yapılabilir.

KOSTÜM VE AKSESUAR TASARIMCISI

Kostüm tasarımcısı, karakterlerin performanslarında önemli rolü olan giysileri oluşturmakla sorumlu kişidir. Kostüm tasarımcısı karakteri irdeler ve ardından kendi gözlemlerini kumaşla bütünleştirerek kostümü tasarlar. Bir kostüm tasarımcısının temel görevi belli bir karakterin görünümünü en iyi şekilde sağlayacak kostüm tasarımını oluşturmaktır. Bu nedenle kostüm tasarımı, dikkat ve özveri gerektiren çok önemli bir aktivitedir.

Kostüm tasarımcısı tarafından tasarlanan kostümler, karakterlerin kişiliklerini tamamen senaryoya uygun olarak yansıtmalıdır. Kostüm tasarımcıları, giysilerle hikâye anlatır. Sahne sanatlarında ana malzemelerin yanı sıra, kostümleri destekleyici nitelikte aksesuarlar, ayakkabı, peruk, maske ve makyaj gibi bir takım tamamlayıcı öğeler de kullanılmaktadır.

Dramatize edilecek durum veya olay için kostüm tasarımcısının özgün bir tasarım yapabilmesi ve tasarımını yapacağı kostümün fonksiyonelliğini bazı faktörlere bağlı olarak geliştirmelidir.

Bu faktörler;

- Kostüm tasarlanacak çocuğun yaş grubuna uygun karakterler seçmeli,
- Kullanılacak malzemelerin teknik özelliklerini iyi tespit etmeli,
- Modeller, çocukların hayal güçlerini kullanarak dramatize ettiği olayın kahramanının yerine koyabileceği nitelikleri ve özellikleri barındırmalı,
- Yaratıcı, ayrıcalıklı estetik olmalı ve sanat değeri içermeli,
- Kendine özgü nitelik ve özgünlük değeri taşımalıdır.

Ne için , kim için, nerede giyilecek, nasıl yapılacak, nerede yapılacak Kostüm tasarımında yanıtlanması gereken sorular Kostüm tasarımında yapılacak bir çalışmanın tasarım niteliğini taşıması, tasarımın bir amacının ve yaratıcılık değerinin olmasına bağlıdır.

KOSTÜM TASARIM AŞAMALARI

Bir tasarımın oluşması için birbirini takip eden 11 aşama vardır. Bu aşamaların izlenmesi, hedeflenen amaca ulaşmayı kolaylaştırır ve tasarımın kalitesini, maliyetini olumlu yönde etkiler.

1. Tema-Hikâye Belirleme

Kostüm tasarımının ilk aşamasında, tema-hikâye belirlenmelidir. Dramatize edilecek tema-hikâye belirlendikten sonra kostüm tasarımına başlanmalıdır. Tema-hikâyenin belli olmadığı durumlarda ise, ilk aşama olarak araştırma yapılmalıdır.

2. Araştırma

Hazırlanacak etkinliğe uygun kostüm ve aksesuar planlama, detaylı bir inceleme ve araştırma gerektiren bir uğraştır. Tasarım planı doğrultusunda yazılı ve görsel kaynaklar taranır veya eldeki veriler değerlendirilir. Bu inceleme ve araştırmalarda aşağıdaki kaynaklar kullanılmalıdır.

İletişim araçları

Son 30 yılda çok hızlı teknolojik gelişmelerle birlikte iletişim araçlarının kullanım oranı artmıştır. Bu durum, ihtiyaç duyduğumuzda dünyanın herhangi bir yerindeki kostüm ve aksesuar ile ilgili bilgilere ulaşmamızı kolaylaştırır ve kullanmamıza olanak sağlar. İletişim araçlarından en sık kullanılan televizyon yayıncılığı; dünyanın çeşitli yerlerindeki insanların yaşantılarını aktarır, bizlere o insanların kullandıkları giysiler ve aksesuarlar hakkında bilgi verir.

Kataloglar

Kostümler için moda dergileri, hikâye kitapları ve kostüm uygulamaları ile uğraşan firmaların kataloglarının incelenmesi ve araştırılması önemlidir. Bu kaynaklardan esinlenerek canlandırılacak karaktere en uygun kostüm hazırlanması mümkündür.

Görsel sunumlar

Kuruluşlarından itibaren farklı oyunlar sergileyen tiyatrolar, çeşitli kostümlere sahiptirler. Bu kostüm örnekleri araştırmacılar için çok önemli görsel kaynaklardır. Sirklerde kullanılan kostümler ve aksesuarlar oldukça abartılı olmalarına rağmen animatörler için önemli kaynaklardan biridir. Modacılar tarafından düzenlenen defileler, günümüz modasını ve modanın tarihteki aşamalarını sergilediği için kostüm ve aksesuar uygulamalarına iyi birer kaynak oluşturur.

3. Hikâye Panosu Hazırlama

Araştırma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda tasarımın sonraki aşamalarında tasarımcıya ışık tutması ve ilham kaynağı oluşturması amacıyla hikâye panosu hazırlanır. Hikâye, renk ve malzeme panoları ayrı ayrı yapılabileceği gibi, birlikte de hazırlanabilir.

Hikâye panosu hazırlamada dikkat edilecek noktalar;

- Hikâye panosunda seçilen konu anlaşılır ve açıklayıcı olmalı,
- Dramatize edilecek oyundaki tasarımı yapılacak karakterin özellikleri yansıtılmalı,

- Mümkmn olduğu kadar karakterin gerçek renk ve görüntülerine yer verilmeli,
- Karakterin doğal renkleri kullanılmalđ,
- Renkler, kumaşlar, süsleme malzemeleri ve dramatize edilecek hikâye ve kahramanlar net bir şekilde hikâye edilmelidir.

Hikâye panosundaki figür, renk ve karakter özelliklerinden yararlanılarak çok sayıda fikir verici taslak modeller çizilmelidir.

4. Çalışma izimleri Yapma

Kostüme karakteristik özelliği kazandırma öğeleri dikkate alınarak hazırlanacak kostümün model taslakları (eskizleri) izilir. Hikâye panosundaki figür, renk ve karakter özelliklerinden yararlanılarak çok sayıda (50 adet) fikir verici taslak modeller çizilmelidir.

Çalışma izimleri yapılırken dikkat edilecek noktalar;

- Giysilerin ocuklar tarafından kolayca giyilip çıkartılabilecek şekilde ve günlük giysilerinin üzerine giyilebilecek şekilde olmasına,
- Giysilerin farklı hikâyelerdeki karakterlerde de kullanılabilmesi için mümkün oldukça ayrı parçalardan oluşmasına (pantolon, yelek, şapka, etek, bluz vb.)
- Oyun sırasında giysinin çocuğun hareketlerini kısıtlamamasına,
- Modelin ocuğun yüzünü kapatmayacak şekilde olmasına,
- Modeller çizilirken karakterin özelliklerinin bozulmamasına ve mümkün olduğu kadar sevimli hale getirilmesine çalışılmalıdır.

5. Model Belirleme

Taslak izimleri yapılan modellerden karakterin özelliklerini en iyi şekilde yansıtan on adet model seçilir.

Model belirlemede dikkat edilecek noktalar;

- Modelin hikâye kahramanını yansıtıp yansıtmadığına,
- Karakterin belirgin olan özelliklerini yansıtmamasına,
- Giysilerin etek boyu, kol boyu, beden boyu ve genişlikleri oranına, neocuğun takılıp düşebileceği şekilde uzun, nede kısa olmamasına,
- Ayarlanabilir boy ölçüleri olan modeller tasarlanmasına zen gösterilmelidir.

6. Model Geliştirme

Belirlenen modellerden alternatif çizimler oluşturulur. Seçilen her bir modelin üç farklı şekli çizilir.

Model geliştirmede dikkat edilecek noktalar;

- Kostümler zerindeki bağlantıların (ilik düğme, n kapama, yaka ağzı vb.) rahatlıkla yapılabilecek şekilde ve çocuğun ulaşabileceği yerlerde olmasına,
- Giysilerin rahat giyilip çıkarılabilir olmasına,
- Farklı llerdeki çocukların rahatlıkla kullanabilmesine,
- Tek bir kostüm tasarımında farklı aksesuarlar kullanmasıyla, aynı kostümün birkaç karakterde kullanılmasının sağlanması zen gösterilmelidir.

7. Modele Karar Verme

Modelin farklı şekilleri arasından karakteri en iyi yansıttđđ düşünülen üretilecek model seçilir.

8. Teknik izim

retilmesine karar verilen kostümün ayrıntılarını belirten ölçeklendirilmiş teknik çizimleri yapılır. Modelin spesifik yarılarının ölçüleri mutlaka belirtilmeli, gerekirse detay çizimleri yapılarak dikiş veya dikim teknikleri açıkça gösterilmelidir. Teknik izimler kostümün başka üretimler için kullanılmasında kolaylık sağlar.

9. Kalıp Hazırlama

Temel kalıp üzerine kostümün fonksiyonelliği, biçimi ve üretim teknikleri göz önünde bulundurularak, model uygulamalı kalıpları hazırlanır. Hazırlanan kalıpların modelin özelliğini yansıtacak bir kumaştan örnek dikimler yapılır. Bu uygulama yapılırken kullanıcının yaşına uygun çocuklar üzerinde prova yapılmalıdır. Provada yapılan gerekli düzeltmeler kalıplara aktarılır, ana kalıplara kesim payları verilir ve kalıplar kesime hazır hâle getirilir

10. İş Akış Planı Hazırlama

Kostümün türü ve özellikleri dikkate alınarak, kullanılacak dikim teknikleri, makineler ve süreyi içeren dikim işlem sırası hazırlanır. Dikim aşamalarının hazırlanması, kısa sürede en iyi verimi almayı sağlarken, aynı zamanda tasarımın kalitesi açısından da önemlidir.

11. Kostümü Dikme

Kostümleri hazırlamaya başlamadan önce kostüm hazırlayacak kişinin temel dikiş teknikleri hakkında bilgi ve beceri sahibi olmaları gerekir.

KOSTÜME UYGUN MAKYAJ YAPMA

Makyajın taslak çalışmaları yapılırken aşağıdaki teknikler kullanılabilir;

- Yüzü temizleme ve zemini işleme hazır hâle getirmekle işleme başlanmalıdır. Bu şekilde diğer renkler daha net duracaktır.
- Bıyık gibi çizimler için ince çizgiler kullanılmalıdır.
- Küçük biçimlendirmelerde ve gerçek karakterler yaratırken kalın ve ince çizgiler kullanılmalıdır.
- Diğerleriyle kombine şekilde düz çizgiler kullanılabilir.
- Sivri uçları gizlemek için noktalar mükemmel bir alternatiftir.

Kostüme uygun makyaj yapmada dikkat edilecek noktalar;

- Malzeme seçerken insan sağlığına zarar vermeyecek malzemenin seçimi çok önemlidir. Makyaj doğrudan insan derisine temas edilerek gerçekleştirildiği için sağlık açısından son derece dikkat edilmesi gerekir. Boya içerisinde bulunan zararlı kimyasal maddeler deri yoluyla kana geçerek vücuda zarar verebilir (alerji, kızarıklık vb).
- Ucuz malzeme yerine kaliteli makyaj malzemesi seçilmelidir. Kaliteli malzemeler uygulama sırasında kolaylık sağladığı gibi, silme sırasında da kolaylıkla çıkartılabilir.
- Makyajda desen ve renk uyumu çok önemlidir. Desenler arasında renk uyumu kurallarına uyularak yapılan boyamalar daha dikkat çekici, daha akılda kalıcı ve göze hitap edici olmaktadır. Kullanılacak malzemenin aynı olmasına rağmen desen ve renk uyumuna dikkat edilerek yapılan makyajdan daha çok zevk alınmaktadır.
- Makyaj insan sağlığı ile doğrudan ilgili olduğu için temizliğe çok dikkat edilmesi gerekmektedir. Kullanılan malzemelerin temiz olması şarttır. Fırça ve sünger gibi malzemelere sterilizasyon (tüm mikroorganizmaların yok edilmesi) yapılmadığından dolayı kullanılacak materyalin kişiye özel veya tek kullanımlık olması gerekmektedir.

KOSTÜM VE AKSESUARLARIN BAKIMI

Kostüm ve aksesuarların bakımında iki önemli husus vardır. Birincisi; her ne kadar kostüm ve aksesuarlar dikkatli kullanılsa da, zaman içinde yıpranma ve bozulma olacaktır. Kullanılan kostüm ve aksesuarların süslemeleri (pul, boncuk vb.), yırtık ve söküklükleri kontrol edilip tekrar dikilmelidir. Örneğin; takı türü olanların eksikleri tamamlanmalı, kopan kısımları yenilenmeli, ayakkabı vb. türünde olanlar boyanmalı, tamir edilecek türdeki olanlar ise tamir edilip kaldırılmalıdır. Kostüm ve aksesuarların bakımında ikinci önemli husus ise; çocukların sağlığı açısından da son derece önemli olan bu materyallerin temizlenmesi işlemidir.

Temizlik işlemlerinde kullanılabilecek diğer malzemeler;

- Eritici Maddeler (ispirto, benzin, terebentin esansı, mineral esansı, trikloretilen, petrol eteri, gaz): Boya lekeleri, ince ve nazik kumaşlardaki yağ lekeleri, yağlı boya, çam sakızı, katran, mum, cila gibi kabuklu lekeler eritilerek çıkartılır.
- Emici Tozlar (talk pudrası, un, somyer toprağı, kül vb.): Yıkanmaya elverişli olmayan benzin gibi maddelerden etkilenen tüylü veya açık renk kumaşlardaki yağ lekeleri emici tozlarla çıkarılabilir.
- Renk Açıcı Maddeler (javel suyu, kireç kaymağı, oksijenli su, asit sitrik, asit oksalik, asit asatik gibi renk açıcı maddeler): Beyaz çamaşırlar üzerindeki mürekkep, meyve, kan, çay, kahve, ter, pas gibi lekeleri çıkartır.

Kostüm temizleme işleminin aşamaları;

- Temizlik işleminin yapılacağı yer aydınlık olmalı,
- Leke ve kumaşın özelliği tespit edilmeli,
- Lekeyi çıkaracak madde ve leke çıkarma tekniği belirlenmeli,
- Temizlik işlemine başlamadan önce, temiz veya beyaz örtülü bir yer hazırlanmalı,
- Temizlik işlemi ilk olarak giysinin görünmeyen bir yerinde veya kumaşın bir parçasında yapılmalı, olumlu sonuç alındıktan sonra esas leke üzerinde çalışılmalı,
- Kostüm kumaşının boy iplikleri yönünde çalışılmalı, kumaş hırpalanmamalı,
- Lekenin temiz kısımlara geçmesi önlenmeli,
- Lekenin çıkması sonucunda temizlenen kısım bol su ile durulanmalı,
- Kostüm kurutulmalı ve kumaş özelliğine göre ütülenmelidir.

KOSTÜM VE AKSESUARLARIN KORUNMASI

Kostüm ve aksesuarları, uzun yıllar kullanabilmek için bakımının yapılması ve ardından da korunması önemli bir yer tutar.

Kostüm ve aksesuarları koruma;

- Kostümler serin, nem olmayan odalarda saklanmalı,
- Sık kullanılan kostümler, çocuklarla birlikte estetik bir düzen içinde yerleştirilmeli (aynı tür giysiler bir arada olabilir),
- Daha nadir kullanılan kostümler depo, kapalı dolap, raf vb. yerde uygun biçimde muhafaza edilmeli,
- Kumaş özelliklerine göre çeşitli böceklenmelere karşı (güvey gibi) dolaplara ilaç torbaları (naftalin, kekik vb.) bırakılmalı,
- Aksesuarlar için farklı dolap ve çekmeceler düşünülmeli,
- Şapka, başlık vb. aksesuarların şekillerinin bozulmaması için kutularda korunmalı,
- Kutuların üzerinde hangi giysiye ait olduğunu gösteren kartları olmalıdır.

ÜNİTE 14

KOSTÜM VE AKSESUAR PLANLAMA VE HAZIRLAMA III

Okul öncesi dönemdeki çocuklar için kostüm hazırlarken çocukların yaşları da düşünülerek onların seveceği kostüm ve aksesuar seçimine dikkat etmek gerekmektedir.

KOSTÜM VE AKSESUARLARIN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Çocukların bedenini sıkacak kadar dar veya ayaklarına dolaşıp düşmesine neden olacak kadar geniş olmamalıdır. Kostümlerin çocuğun yüzünü kapatmayacak şekilde olmasına ve giysilerin farklı hikâyelerdeki karakterlerde de kullanılabilmesi için mümkün oldukça ayrı parçalardan oluşmasına (pantolon, yelek, şapka, etek, bluz vb.) dikkat edilmelidir. Ayrıca kostümler ve aksesuarlar hazırlanırken genişlik, boy vb. özellikler için kullanılacak malzemeler olabildiği kadar hafif olmalı, ağırlıkları çocukların rahat kullanmalarına engel olmamalıdır. **Kostüm fonksiyonel ve kullanışlı olmalı ve kostüm giyen kişilere uyarlanabilmelidir, ayarlanabilir tarafları olmalıdır.** Kolayca giyilip çıkarılabilmelidir. Kullanılacak malzemeler seçilirken amacın dışına çıkılmamalıdır. Kullanılacak kumaşların yıkanabilen ve canlı renklerde olmasına dikkat edilmelidir. Seçilen kostümün model özelliğine göre kumaş seçilmeli ve aksesuarlarda ayarlanmalıdır.

KOSTÜM VE AKSESUAR HAZIRLARKEN KULLANILAN ARAÇ GEREÇ VE MALZEMELER

Kostüm ve aksesuar hazırlamada birçok araç gereç ve malzemeden yararlanılır. Kostümde kullanılan malzemeler, kostümü hazırlayan ve tasarlayan kişinin yaratıcılığıyla birleştiğinde oldukça zenginleşebilir.

Dikiş Malzemeleri

Dikiş malzemeleri; kumaşlar, deri, kürk, çizgi sabunu, toplu iğne, dikiş iğnesi, çatal iğne, çizgi sabunu, makara ipliği, teğel ipliği, mezür gibi malzemelerdir.

Süsleme Malzemeleri

Tüller, tüyler, kurdele, düğme, fermuar, çıtçıt (Fermejüp), tokalar, tığlar, lastik, örgü yünler, pon pon, boncuk, inci, rafya vb. gibi malzemelerdir.

Kırtasiye Malzemeleri

Kurşun kalem, silgi, makas, karton, yapıştırıcı, eva, bant, cetvel, parşömen kâğıdıdır.

KOSTÜM VE AKSESUAR HAZIRLAMADA KULLANILAN TEKNİKLER

1. Temel Teknikler

1. 1. Temel dikiş teknikleri

Kostüm hazırlanmaya başlamadan önce kostümü hazırlayacak kişilerin temel dikiş teknikleriyle ilgili gereken bilgiye ve beceriye sahip olması gerekmektedir.

a. Ölçü alım teknikleri

Ölçüsü uygun biçimde alınarak elde edilen kalıplar vücuda uyumlu olur. Ölçü alma işlemi sırasında değerler mutlaka not edilmelidir. Model daha önceden belirlendiyse modelin özelliğine göre alınması gereken ölçüler de belirlenerek kaydedilmelidir. Ölçü alırken kullanılacak mezür, kalem, kâğıt gibi malzemeler hazır bulundurulmalıdır.

Ölçü alınırken izlenmesi gereken adımlar aşağıdaki gibidir:

- Beden ölçüsü göğsün en geniş noktasından bele paralel şekilde alınmalıdır.
- Bel ölçüsü bel şeridinden bolluk vermeden alınmalıdır.
- Kalça ölçüsü; kalçanın en geniş noktasından, bele paralel şekilde bolluk vermeden alınmalıdır.
- Göğüs düşüklük ölçüsü omuzla boyun çevresinin birleştiği hizadan başlayarak göğsün en yüksek noktasına kadar alınmalıdır.
- Sırt genişlik ölçüsü, sırtta iki kol arası kürek kemiklerinin üstünden geçecek şekilde alınmalıdır.
- Sırt uzunluk ölçüsü, sırtın ortasında boyun çevresinden bel şeridine kadar alınmalıdır.
- Ön genişlik ölçüsü, önde iki kol arasında göğsün en yüksek noktasından ölçerek alınır.
- Kol boyu ölçüsü, omuz başından başlayacak şekilde istenen boyda alınmalıdır.
- Yaka genişlik ölçüsü, yaka çevresinde bir parmağa denk gelecek kadar bolluk verilerek alınmalıdır.
- Pantolon ya da etek boyu ölçüsü, yanda bel şeridinden istenen boyda alınmalıdır.
- Pantolonda iç bacak boyu ölçüsü, ağ dikişinden istenen boyda alınmalıdır.
- Diz ve paça genişliği ölçüsü, modelin sahip olduğu özelliğe göre alınmalıdır.

b. Kalıp çıkarma teknikleri

Bir cismin şekil bakımından örneğine kalıp denmektedir. Kalıplar kostümlerin yanı sıra çiçekler, şapkalar ve ayakkabılar gibi aksesuarların yapımında da kullanılmaktadır. Kumaşı kalıba uygun bir biçimde keserken yani biçki yaparken kalıp kullanmak zaman, malzeme ve enerjiden tasarruf sağlamaktadır.

- **Hazır kalıplar ile çalışma;** Kalıp kullanarak biçki yapmak için genelde hazır kalıplardan faydalanılır. Piyasada pek çok modele ait çeşitli beden ölçülerine göre kalıplar satılmaktadır. Diğer taraftan farklı kostüm ve aksesuarlara ait kalıpların da model kitapları ve dergilerdeki paftalardan elde edilmesi mümkündür. Seçilen kalıplar üzerinde ölçüler kontrol edilip, gereken düzeltmeler yapılmalıdır.
- **Kıyafet üstünden kalıp çıkarma ;**Dikimi tamamlanmış ve kullanıma hazır bir kıyafet üstünden de kalıp çıkarılabilir. Kıyafet masanın veya mankenin üstüne yerleştirilir. Kalıbın çıkarılacağı bölüme mulaj kâğıdı yerleştirilerek kıyafetin dikiş yerlerinin işaretleri alınmak suretiyle istenen kalıp çıkarılır. Genelde tiyatro ve sirklerde örneği bulunan kostümlerin dikilmesinde bu kalıp çıkarma yönteminden de yararlanılabilir.
- **Pratik yolla kalıp çıkarma ;** Bu yöntemin amacı vücudun ya da modelin özelliklerine göre kâğıt veya kumaş üzerine ölçüye dayanarak veya göz kararı ile kolay yolla kalıp elde etmektir. Bu yöntemle kalıp çıkarma, vücut oranlarını iyi bilmeyi gerektirir. Pratik yolla çalışma, zaman ve enerjiden tasarruf sağlaması yönünden yararlı olsa da kumaşın biçilmesinde fazla dikiş payı bırakılmasından dolayı kumaşın fazla kullanılmasını gerektirir.

c. Kalıbı kumaşa uygulama ve biçki teknikleri

Kalıp kumaşa uygulanırken masa, kumaş ve kalıplara ihtiyaç olacaktır. Kumaş, boy ya da enden ikiye katlanarak biçki masasına yayılır. Kalıp dikiş payı da hesap edilerek kumaşa en ekonomik biçimde yerleştirilir. Kumaş, kalıpların kenarı takip edilerek sabun ile çizilip, dikiş payları işaretlenir. Bu işlemlerin sırasıyla tamamlanmasının ardından, kumaş dikiş paylarından kesilir. Kumaşın bir yüzünde bulunan işaretlerin diğer yüzüne aktarılması için iğne kumaşa batırılıp çekilirken arkada kalan ip bol bırakılır. Yapılan bu işleme **bol teyel** denir

d. Kumaşı dikme

Kesilen parçalar bol teyellerine dikkat edilerek üst üste getirilir. Teyellerin üzerinden makineye çekilir. Bu işleme başlamadan önce kumaşın görünmeyen bir köşesi üzerinde makinenin ayarları kontrol edilir. Makineye çekilen bölgelerdeki teyeller kumaşa zarar verilmeden sökülür.

e. İlik açma ve düğme dikme teknikleri

Kumaş üzerinde etrafı elle veya makineyle örülerek sağlamlaştırılan küçük açıklıklara “ilik” denir. Kumaş üzerinde karşılıklı kenarlarda bulunan ilik ve düğme giysilerin rahatça giyilip çıkarılmasını sağladığı gibi süs olarak da kullanılabilir. Kumaşa ilik açabilmek için öncelikle iliğin yeri belirlenmelidir. Düğme, ilikten geçirildiğinde kıyafetin görünümü bozulmamalıdır. Kıyafetin şekline, kullanım amacına ve kumaşın yapısında göre iliğin yatay ya da dikey mi olacağına karar verilmelidir. Bunun ardından düğmenin boyutuna uygun şekilde ilik açılmalıdır.

1. 2. Ütü yapma

Kostümün yukarıdaki aşamalardan geçmesinin ardından kullanıma hazır hâle gelmesi için ütülenmesi gerekmektedir. Ütünün yapılacağı yerin yeterli aydınlığa sahip olmasına dikkat edilmelidir. Ütünün ısısı kumaşın türüne uygun olmalıdır. Ütü tabanı ve ütü yapılacak zeminin temiz olmasına dikkat edilmelidir. Kimi kumaşlarda ütüyü kumaşın ters yüzünden yapmak gerekebilir. Bunun nedeni ütünün tersten yapılmadığı zaman kumaşın parlaması ve desenlerinde bozulmaların oluşabilmesidir.

2. Kesme Yapıştırma Tekniği

Kesme ve yapıştırma tekniği daha çok karton, eva, rafya vb. malzemelerde kullanılır. Şapkalar, taçlar, maskeler, başlıklar vb. birçok çalışmada yapılabilir.

3. Bağlama Tekniği

Bağlama tekniği daha çok tüllerle ve kurdelelerle yapılan kostüm ve aksesuarlarda kullanılır.

4. Kolaj Tekniği (Artık Materyallerle)

Kolaj tekniği ile birçok kostüm ve aksesuarlar yapılır. Tabak, bardak, balon, pamuk gibi.

KOSTÜMÜ HAZIRLAMA VE DİKME

Kostüm ve aksesuar hazırlama ve dikme aşamaları aşağıdaki gibidir:

- Tasarım (modeli tasarlama),
- Kalıp çıkarma,
- Kumaşı kesme,
- Dikme,
- Ütüleme,
- Süsleme.

Animasyonu canlandıracak karakterin kostümü belirlenir. Belirlenen kostümler için aksesuarlar hazırlanır. Kostümün türü ve özellikleri dikkate alınarak, kullanılacak dikim teknikleri, makineler ve süreyi içeren dikim işlem sırası belirlenir. Kalıplar, kumaş üzerine yerleştirilerek kesilir, prova yapılır ve uygun dikim teknikleri seçilerek dikilir.

Kostüm dikim aşamasında bazı noktalara dikkat etmek gerekir:

- Dikişler ve tutturulan bağlantılar sağlam olmalıdır.
- Üzerine yerleştirilen aksesuarlar ve süslemelerde kullanılan malzemeler giyildiğinde çocukları zor durumda bırakacak ve hareketlerini engelleyecek şekilde olmamalıdır.

- Kostüm üzerinde kullanılacak bağcıklar varsa, çocuğun takılıp düşebileceği veya dolanabileceği tarzda olmamalıdır.
- Kostümler çocuklar için hazırlandığından, üzerindeki süslemeler ve süslemede kullanılan malzemeler, çocuğun boğazına kaçabilecek veya vücuduna batacak sivrili veya keskin objelerden oluşmamalıdır.
- Kol ağzı, yaka, paça gibi lastikle toplanması gerekli kısımlar, çocuğu rahatsız edecek ve kan dolaşımını etkileyecek şekilde dar olmamalıdır.

HAZIR KOSTÜMLERDEN SEÇME

Kimi zaman da var olan kostümler veya günlük giysilerde çeşitli değişiklik ya da eklentiler yapılarak yeni bir kostüm ortaya çıkarılabilir. Küçük bir aksesuarın katkısıyla da kostüm yeni amacına uygun bir hâle dönüştürülebilir. Kostümün kullanım amacı; canlandırmayı aslına en uygun veya en yakın şekilde yapabilmek olduğuna göre, karakterin dış görünüşüne en uygun veya en yakın kostüm elde edilmelidir. Animasyonda canlandırılacak olan karakterlere kostüm bulmanın çeşitli zorlukları olabildiği gibi kolay bulunabilen kostümlerde mevcuttur. Örneğin canlandırılacak olan karakter hemşire, doktor, asker, polis vb. meslekler ise hazır kostüm ve aksesuar bulmak daha kolay olacaktır. **Canlandırılması hedeflenen karaktere en uygun modeli hazırlamak gösterinin başarısının artmasına yardım eder.** Ancak canlandırılacak karakterler tarihi karakterler ya da önemli kişilerin karakterleri ise kostüm bulmak oldukça zordur.

KOSTÜM ÖZELLİĞİNE UYGUN SÜSLEME

İlerleyen teknolojiyle birlikte makine işlemleri ve hazır malzemelerle yapılan süslemelerin günden güne arttığı görülmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde el yapımı malzemelerin yerini hazır makine üretimi ürünlerin aldığını görmek mümkündür. **Hazır malzemelerle süsleme teknikleri, zaman ve enerji tasarrufu sağlamak amacıyla tercih edilmektedir.** Nakış ve boyama tekniğiyle yapılan hazır satın almalar kostüm süslemelerini pratik hâle getirmiştir. Günün modası ve şartlarına göre hazır gereçler de çeşitlilik gösterebilir.

KOSTÜME UYGUN AKSESUAR SEÇME VE HAZIRLAMA

Kostüm için uygun aksesuar kostümün sahip olduğu özelliklere göre farklılaşabilir. Doğru aksesuar doğru kostümde kullanılırsa animasyon da amacına doğru bir şekilde ulaşmış olur. Kimi zaman gözlük ya da peruk kimi zaman ise bir şapka ile kostüm tamamlanabilir. Parça hâldeki kumaş ya da deriler, ip ya da tüyler ve buna benzer sağlığa zarar vermeyen pek çok atık malzeme aksesuar hazırlamak için kullanılabilir. Eldivenler, takılar, maskeler, peruk, burun, kemerler, papyon, ve kravatlar da kostümü tamamlayan aksesuarlardır.

Kostüme Uygun Aksesuar Seçiminde Dikkat Edilecek Esaslar:

- Kostüme uygun aksesuar seçerken karaktere göre, basit, kullanışlı fakat değişik görünümde olanı seçilmelidir.
- Birçok kostümle beraber kullanılacak özellikte, büyüklük ve küçüklüğü (oranları) iyi seçilmelidir.
- Aksesuar renklerinin kostümle uyumlu olmasına dikkat edilmelidir.
- Kolay temizlenebilmelidir.
- Modası çabuk geçmemeli, şekli çabuk bozulmamalıdır.

KOSTÜM VE AKSESUARLI ANİMASYON ÖRNEKLERİ UYGULAMA

Bu tür bir animasyonun gerçekleştirilebilmesi için iki aşamalı bir çalışmanın yapılması gerekir.

Bunlar;

- Animasyon için uygun malzemelerin seçilmesi,
- Kostümlü animasyon uygulamasıdır.

Animasyon İçin Uygun Malzemelerin Seçilmesi

İlk olarak iyi bir planlamanın yapılması gerekmektedir. Animasyonun istenen sonuca ulaşabilmesi ve başarı elde edebilmesi için muhakkak plana uygun biçimde malzeme seçiminin ve temininin sağlanması, modelin kalıbının çıkarılması, kostümün dikmesi ve kostüme uygun süslemenin yapılması gerekir. Planlama safhasında uygulanmak istenen animasyon faaliyeti için gerekli olan malzemelerin, araç-gereçlerin ve animatörlerin önceden belirlenmesi gerekir.

Animasyonun Adı: Süt nasıl üretilir?

Animatör Sayısı: 5 Animatör (1 inek, 1 süt sağıcı, 1 aile)

Kostümler: İnek kostümü, köylü kadın kostümü, şehirde yaşayan anne-baba ve çocuk için kostüm.

Diğer gerekli Malzemeler: Yapay ağaçlar, otlar, süt kovası, yemek masası, tabak, bardak, kaşık, süt şişesi.

Kostümlü Animasyon Uygulaması

Animasyon faaliyetini gerçekleştirebilmek için önceden seçilmiş olan malzemelerin hazır bulundurulması gerekir. **Karakterleri canlandıracak oyuncuların; gösteri için seçilen kostümleri, aksesuarları ve dekoru iyi tanımaları ve kullanabilmeleri gerekir.** Animasyon uygulanmadan önce prova yapılmalıdır. Provada ortaya çıkan aksaklıkların ortadan kaldırılmasının ardından gösteri sergilenebilir.

ÖRNEK KOSTÜM HAZIRLAMA

Örnek kostüm hazırlayabilmek için öncelikle kostüm için gereken malzemeleri ve aksesuarları temin etmek gerekir. Aşağıda çeşitli kostümleri hazırlayabilmek için örnekler verilmiştir.

Model Adı: Maymun

Yaş/Boy: 5-6 Yaş/ 108-110 cm

Dikim İşlem Sırası

Tulum

- Kalıplar kumaş üzerine yerleştirilerek kesilir.
- Parçaların kenarlarına overlok çekilir. ile makine çekilir.
- Paça parçası beden ile birleştirilir.
- Lastik çekilen kol parçası kol ile dirsek hattından makine dikişi ile birleştirilir.
- Ön ortası dikilir.
- Lastik geçirilen ön karın parçası ön bedene applike edilerek tutturulur.
- Arka ortası fermuar açıklığı bırakılarak birleştirilir.
- Fermuar dikilir.
- Yan dikişler dikilir ve iç paçalar birleştirilir.
- Kol bedene takılır.
- Kuyruk dikilir, içi elyaf ile doldurulur ve şekil vermek için içerisine tel geçirilir.
- Yaka hazırlanır ve bedene geçirilir.
- Bitmiş ütüsü yapılır.

Kapüşon

- İç kulak parçası dış kulak parçası üzerine applike edilir.
- Kulaklar form verilerek kapüşon yan dikişinin arasına yerleştirilerek birleştirilir.
- Kapüşon ve astarın parçaları ayrı ayrı birbirleri ile birleştirilir.
- Astar kapüşona geçirilir.
- Kapüşonun yaka kenarı kapatılır ve 1.5 cm'den makine çekilir. • Göğüs parçası, kol ve paça parçalarına 2'şer cm aralıklar ile makara lastiği • Kol ağzı ve paça kenarlarına 1.5 cm'den makine çekilir.
- Bitmiş kostümün ütüsü yapılır.